RIKSDAGENS PROTOKOLL

1903. Andra Kammaren. N:o 33.

Lördagen den 21 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid kammarens förhandlingar af herr vice talmannen.

§ 1.

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning stats utskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 6 och 7.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Angående inrättande vid universitetet i Uppsala af en professur i alkohologi.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 67, hade herr *J. Byström* af anförda skäl föreslagit, att Riksdagen måtte på ordinarie stat bevilja till upprättande af en ordinarie professur i alkohologi vid universitetet i Uppsala 6,000 kronor, däraf 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med rätt för blifvande innehafvare af denna professur till ålderstillägg och pension i enlighet med hvad därom för de ordinarie professorerna vid universiteten, med vissa särskilda undantag, vore stadgadt.

Utskottet hemställde, att herr Byströms förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Punkten föredrogs, hvarefter ordet på begäran lämnades till motionären,

Herr Byström, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag förstår, att statsutskottet gärna ser, att man på den föreliggande motionen

Angående inrättande vid universitetet i Uppsala af en professur i alkohologi. (Forts.)

tillämpar hvad som ännu finnes kvar af paragrafen om begrafning i tysthet. För min del anser jag emellertid, att frågan har den innebörd, att jag kan hafva rätt att säga några ord, innan den alldeles affärdas från kammarens bord. Jag tänker mig nämligen, att den fråga, som detta ämne berör, är så stor — och den börjar blifva allt större — att den verkligen förtjänade någon mer uppmärksamhet än den som utskottets samtliga medlemmar velat gifva densamma. Den har sin moraliska sida, den har sin medicinska sida, den har sin statistiska sida, den har sin historiska sida och den har äfven sin ekonomiska sida. Alla dessa områden äro så stora, ja hela saken är så stor, alkoholspörsmålet är så omfattande, att man tycker, att det borde vara åtminstone en första-hands-forskare, hvilken kunde ägna sig åt dess studium.

Och då man besinnar, att Kungl. Maj:t utgifvit en förordning om, att i skolorna här i landet skall undervisas i nykterhetsfrågan och sålunda i alkoholspörsmålet, så kan väl i den omständigheten ligga något, som berättigar yrkandet på den ifrågavarande lärostolen. De som skola undervisa i skolorna, böra förses med bästa möjliga materiel för sin undervisning. Jag tror, att herrarne skola få svårt att uppleta något ämne, i hvilket en lärare vid våra allmänna skolor, lägre såväl som högre, är ålagd att undervisa, utan att det finnes någon målsman för forskningen just i det ämnet vid någon af våra högskolor. Därför hade jag tänkt mig, att det också skulle kunna gifvas rum för ett sådant ämne som det här ifrågasatta, och att det skulle vara en konsekvens af hvad som förut blifvit i lagstiftningen bestämdt. Jag har äfven ett utlåtande från en lärare vid ett af våra läroverk, hvari han säger sig finna detta vara fullkomligt i konsekvens med det steg, som förut tagits genom nämnda kungl. förordning. Själf uttrycker han denna sin mening sålunda: »Med skäl kan göras gällande den synpunkten, att den skyldighet, som blifvit skolornas och läroverkens lärare ålagd att undervisa ungdomen i alkoholfrågan förutsätter, att dessa lärare själfva under sin utbildning erhålla tillfälle att af en förstahands-forskare och icke blott af en som själf måste lita på andras auktoritet få den för en tidsenlig undervisning nödiga insikten i saken».

Frågan om inrättandet af en professur för alkoholspörsmålet eller, såsom det i motionen uttryckts, i alkohologi är icke alldeles ny. Jag har sett densamma för åtskilliga år sedan framställas af en rysk läkare, doktor Koppe i Moskwa. Likaså har doktor Matti Helenius i Helsingfors, som själf varit mycket sysselsatt med detta ämne, framhållit önskvärdheten af, att en professur i alkohologi upprättades. Sedermera yrkade vid Sveriges blåbandsförenings senaste konferens en svensk läkare, provinsialläkaren doktor Hjalmar Selldén i Hedemora, att man skulle göra hvad man kunde för att föra fram saken och äfven få den inför Riksdagen. Man

Angående inrättande vid universitetet i Uppsala af en professur i alkohologi. (Forts.)

önskade, att jag skulle bära fram denna deras åstundan, hvilket jag ock gjort i föreliggande motion. Då jag nu så har gjort, och det kan anses vara mest från småfolk detta önskemål framkommit, skall jag taga mig friheten att läsa upp namnen på åtskilliga mera betydande personer, som icke tycka, att idén är så befängd, som jag antar, att statsutskottets ledamöter ansett den vara. Det förhöll sig nämligen så, att redaktionen för nykterhetstidningen Polstjärnan i Uppsala sände ut skrifvelser till ett rätt stort antal personer i olika delar af landet, förnämligast till läkare, för att få höra deras mening om denna sak. Många af dessa hafva svarat, såsom t. ex. följande personer, nämligen provinsialläkaren doktor E. Mitander, Föllinge, Jämtland, medicine doktor G. Stenhoff, Sundsvall, hospitalsläkaren doktor Herman Sundborg, asylläkaren doktor Alf. Petrén och medicine doktor Carl Hedbom, Uppsala, stadsläkaren doktor K. G. Tingvall, Västerås, järnvägsläkaren doktor G. Ribbing, Örebro, medicine doktor P. Silfversköld, Göteborg, samt medicine och filosofie doktor Henrik Berg, Stockholm. Den sistnämnde säger: »Alkohologi är af vikt för prästen, för domaren, för läkaren, för läraren, för föräldrar, för barn, för individer, för samhället, för ännu ofödda släkten. Vetenskaplig behandling af alkoholfrågan är en oafvislig nödvändighet i våra dagar». Vid ett möte, arrangeradt af studenternas helnykterhetssällskap i Uppsala för diskussion af nykterhetsspörsmålet, fördes denna fråga in i diskussionen af medicine doktorn A. E. Lidström, Örebro. Han uttalade sig lifligt för saken. Vid nämnda möte presiderade professor J. A. Lundell, och han har förut skriftligen yttrat sig i denna fråga, liksom han äfven gjorde det vid detta möte, samt uttalat sina sympatier för den idé, som sålunda blifvit bragt på tal, äfven om han icke gillade förslaget i och för sig, utan tyckte, att idén borde på annat sätt utvecklas. I alla fall har han dock uttalat sina sympatier för denna fråga. Jag tror, att dessa män böra anses vara af den grad af bildning och hafva det anseende, att kammaren kan taga någon hänsyn till dem, då de hafva hvar på sitt sätt stödt den fråga, som här framlagts.

Det viktigaste skälet för statsutskottet att alldeles afstyrka denna min motion, utan att säga ett ord, vare sig till eller från i motiveringen, är väl den ofta återkommande penningfrågan. Då vi emellertid erhålla så mycket penningar här i landet just genom alkoholen — så t. ex. beräknas i statsverkspropositionen inkomsten af brännvinstillverkningsskatten till 26,650,000 kronor, hvartill kommer ytterligare i tull å rusdrycker samt den skatt, som man nu är beredd på komma att läggas på en rusdryck, som hittills varit skattefri i vårt land, så att det således blir många millioner i inkomst af dessa rusdrycker — synes det mig, att hvad som här begäres för en lärostol i ifrågavarande ämne skulle vara så ringa i förhållande till dessa stora siffror, att det borde vara

Angående inrättande vid universitetet i Uppsala af en professur i alkohologi. (Forts.)

möjligt att få detta anslag af Riksdagen. Det är också erkändt — och jag antar att kammarens samtliga ledamöter, äfven om de icke precis intaga samma ståndpunkt som jag och åtskilliga med mig, äro eniga därom — att konsumtionen af rusdrycker på det hela taget är en af vårt lands svåraste fiender. Somliga anse till och med, att detta är en af de svåraste inre fiender vi hafva. När vi anslå stora summor, millioner, år efter år för att skydda oss mot yttre fiender, hvilka på snart nog ett hundra år icke gjort oss skada för ett enda öre, kunde det ju vara lämpligt att också anslå något för att söka skydda oss mot denna inre fiende, som faktiskt skadar tusental och kanske hundratusental i vårt fädernesland.

Jag vet, att herrarne äro mycket otåliga, om man läser någonting innantill, men jag har ett tidningsurklipp, som jag vill läsa upp innan jag slutar. Det har skrifvits af en man, hvilkens ord, efter hvad jag tror, skall väga mycket i kammaren, nämligen professorn vid Lunds universitet, medicine doktorn Seved Ribbing, hvilken säger:

»Alkohologi eller kunskapen om alkoholens inverkan på den mänskliga organismen och samhället är af en ganska mångsidig art. Den inrymmer frågor inom fysiologi, patologi och terapi, den inrymmer frågor af juridisk, etisk och sociologisk natur. Något centrum måste dock sökas för detta studium, och det synes mig ligga inom det medicinska området. Professorn i ämnet borde sålunda äga fullständig läkareutbildning. Har en man erhållit en sådan och vinnlagt sig om studiet af alkoholfrågan, kan man likväl aldrig föreställa sig, att en sådan man skulle finna ett fullt tillfredsställande arbetsfält uti rent teoretiska föredrag öfver alkoholfrågan. Äfven om han emellanåt kunde göra fysiologiska djurexperiment i ämnet, kunde han icke blifva tillfredsställd af sitt arbetes uppgift. För att en sådan professor i alkohologi icke skall andligen förtvina, är det alldeles nödvändigt att förse honom med en klinik, och därtill synes mig en tillräckligt omfattande drinkareasyl eller vårdanstalt, helst offentlig, vara lämpligast. Med verksamheten där såsom kärna kan han kring densamma gruppera studier i fysiologi, sociologi, statistik m. m. och blifva till stor nytta för sitt lands kultur. Jag anser, att de båda organisationsfrågorna, professuren och anstalten, böras lösa på en gång, och hellre den senare före den förra än tvärtom.»

Herr talman! Med huru oblida ögon än statsutskottet må hafva betraktat min lilla motion, handlar den dock om ett stort ämne, och jag hoppas, att den har det lifsfrö uti sig, att den icke dör. Ehuru statsutskottet afstyrkt densamma, skall jag dock bedja att få yrka bifall till motionen.

Herr Wallis: Herr talman, mina herrar! Jag har tagit till orda, icke för att yrka bifall till motionen, utan för att försöka

angifva några skäl, hvarför jag ställer mig sympatiskt till den tanke, som ligger till grund för motionen. Alkohologi är, såsom herrarne väl veta, den vetenskap, som har att behandla det oerhördt stora vetenskapliga materiel, hvilket i synnerhet under de sista femtio åren samlats angående alkoholens inverkan såväl på individen som på samhället i dess helhet. Det begynner på att blifva oerhördt stort, nästan oöfverskådligt detta materiel, som samlats på en mängd olika områden, dock hufvudsakligen på det medicinska. Och det ligger ju också i sakens natur, att detta materiel växer oerhördt snabbt. Detta beror otvifvelaktigt i första rummet därpå, att detta forskningsområde är så intressant, att det därför lockar så mycket till forskning, men det beror tvifvelsutan framför allt därpå, att man särskildt uti utlandet kommit till den insikten, att alkoholens inverkan på samhället är stadd i en ganska hastig progression. Det visar sig nämligen af de statistiska siffrorna, att alkoholkonsumtionen i nästan alla kulturländerna stiger hastigare än hvad i afseende å befolkningsförökningen äger rum. Och då nu alla undersökningar visa, att alkoholkonsumtionen är en fara, så är det klart, att här föreligger en ständigt sig ökande fara, och den åsikt torde vara fullständigt gemensam för alla dessa forskare, att man här har att göra med en ytterst stor samhällsfara för kultursamhällena. Det är nu under sådana förhållanden gifvet — då en vetenskap begynner på att utveckla sig mycket snabbt och mycket lifligt, att den får önskan att blifva självständig. Så har det gått med en mängd vetenskaper. Det pågår en ständig utbrytning ur befintliga vetenskaper, och vi hafva under de sista 20 åren varit vittne till, huru den ena medicinska vetenskapen efter den andra utbrutits ur förutvarande vetenskaper. Alkohologin är en del af en annan långt större vetenskap, för hvilken finnes särskild målsman här i Sverige, nämligen hygienen. Hygienen är vetenskapen om, huru man skall förebygga sjukdomar; alkohologin är framförallt en vetenskap om, huru man skall förebygga en stor samhällsfara, uppkommen genom alkoholförgiftningen. Det är icke mer än bortåt 30 år sedan vi fingo en särskild lärostol för hygien här i landet. Nu begynner redan en del af denna vetenskap att begära en särskild för sig afsedd lärostol.

Angående inrättande vid universitetet i Uppsala af en professur i alkohologi. (Forts.)

Det är icke tvifvel om, att statsutskottet har liksom häpnat öfver dessa önskningar, och jag finner detta icke vara så särdeles anmärkningsvärdt. Ty det egendomliga har här inträffat, att dessa önskningar först framställts här i landet. Jag vet nämligen icke, att det finnes något enda land, där förut någon lärostol finnes särskildt för alkohologi. Och vi äro här i Sverige vana vid att i alla dessa frågor gå i släptåg efter andra nationer. Jag vet icke, att en enda ny medicinsk lärostol i vårt land inrättats, som icke alltid har kunnat för sitt inrättande åberopa exempel från utlandet. Så har alltid skett. Här är emellertid ett undantag. Hvad kan

Angående inrättande vid universitetet i Uppsala af en professur i alkohologi. (Forts.)

orsaken härtill vara? Ja, jag kan icke se mer än ett skäl, som kan förklara detta, och det är, att Sverige otvifvelaktigt i afseende å det praktiska ordnandet af alkoholsfrågan är ett föregångsland. På de stora internationella kongresserna, som nu för tiden dryfta denna stora samhällsfråga, framställes också Sverige alltid såsom ett föregångsland. I själfva verket är det statistiskt påvisbart, att Sverige är ett bland de ytterst få länder, som i sina bemödanden att mota denna samhällsfara, har varit en verklig föregångare. Att nationerna och utlänningarna i allmänhet med aktning och vördnad se upp till oss i denna fråga, det är naturligtvis just till följd däraf, att vi hafva tagit initiativet i arbetet vid den framgångsrika behandlingen af denna samhällsfara. Det är just därför, som jag finner, att vi äfven på detta teoretiska område kunna önska att vara ett förgångsland. Jag kan heller icke annat än instämma med den föregående talaren, att detta skulle vara till heder för Sverige, på samma gång som jag för min del anser, att det skulle vara af särdeles stor nytta. Ty det är icke tvifvel om, att, om vi finge en sådan ny lärostol som nu föreslagits, så skulle vi därigenom kunna åstadkomma någonting af det allra största värde, nämligen att den uppväxande medicinska generationen, de blifvande läkarne skulle få en verklig insikt i alkohologien. Det kunna de icke nu få af det enkla skälet, att vi icke kunna begära af de nuvarande lärarne i medicinska ämnen, att de skola behärska ett så stort och vidlyftigt ämne som detta.

Jag har nu hela tiden talat till förmån för motionen, men skall jag nu be att få angifva de skäl, som gifva mig anledning att, ifall icke någon af statsutskottets ledamöter göra det, yrka afslag å motionen och bifall till statsutskottets hemställan, Dessa skäl äro nämligen, att den praktiska lösningen af denna fråga, realiserandet på bästa möjliga sätt af denna nykterhetsfråga, därvid ännu äro mycket outredda. Och detta framgår allra bäst genom studium af de yttranden, som den nykterhetstidning, hvilken nyss refererades, nämligen Polstjärnan, erhållit från en mängd olika personer här i landet. Det framgår tydligt däraf, att de, som äro intresserade af frågan, tänkt sig realiserandet på olika sätt. Speciellt uppenbart är också, att läkarne hafva kommit med en synpunkt, som åtminstone jag för min del anser icke blifvit tillräckligt beaktad i denna fråga, med hvilken jag sysselsatt mig ganska mycket. Det är nämligen den synpunkten, att alkohologien icke enbart är en del af den förebyggande medicinen, således utaf hygienen, utan också en del af den botande medicinen, således den praktiska medicinen, och att en lärostol i alkohologi med nödvändighet också måste begära af sin innehafvare, att denne både har kunskap uti och tillfälle till att studera den kurativa delen af den medicinska alkohologien och lämna undervisning däri.

Detta bör så mycket mera vara förhållandet, om, såsom jag

Angående inrättande vid universitetet i Uppsala af en professur i alkohologi. (Forts.)

hoppas, Riksdagen en gång kommer att behjärta det kraf, som Andra Kammaren redan har behjärtat och som framställts i en motion, undertecknad jämväl af mig — en motion afsedd att främja behandlingen af alkoholsjuka i så kallade alkoholisthem.

Det kan icke råda något tvifvel därom, att det finnes ett ofantligt större antal af alkoholsjukdomar än af veneriska sjukdomar, och det kan icke ett ögonblick betviflas, att alkoholsjukdomarne äro fullt ut lika farliga för samhället som de veneriska sjukdomarne. Dessa senare hafva en särskild representant i den medicinska lärarekåren sedan en lång tid tillbaka. Jag tviflar icke på, att äfven alkoholsjukdomarna skola få en sådan och att således en utbrytning kommer att äga rum, men under nuvarande förhållanden anser jag, att frågan icke är så långt kommen, att Riksdagen utan vidare bör på enskild motionärs framställning bestämma betydande belopp till inrättande af en lärostol i ämnet, utan att ett utredningsarbete försiggått. Jag anser för min del, att det blir nykterhetsvännernas uppgift att utföra detta arbete och att, sedan detta blifvit fullgjordt och frågan en gång kommer tillbaka till Riksdagen, man antingen har att genast begära beviljandet af medel eller också gå den vanliga vägen och anhålla om ytterligare utredning hos Kungl. Maj:t. Detta är enligt min tanke den riktigaste vägen och jag hoppas, att vi komma att slå in på densamma.

Under uttalande af mitt erkännande för det initiativ, som herr Byström nu tagit och i förhoppning om, att han kommer att fortsätta med sitt arbete uti ifrågavarande syfte, ber jag att på grund af de nu utaf mig anförda skäl få yrka afslag å motionen.

Vidare anfördes ej. Efter af herr vice talmannen framställda propositioner biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 9—15.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarne.

Punkterna 17—26.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning vidare af *punkten 27*, angående beredande af lokal för äldre arkivalier från Gottlands län, anförde

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få besvära kammaren ett par ögonblick med anledning af anmärkningar, som blifvit framställda mot den myndighet, hvars ordförande jag är.

Det heter på sidan 97 uti föreliggande kungl. proposition, där det redogöres för hvad riksarkivarien uti denna fråga inför Kungl. Maj:t framhållit: »Enligt för riksarkivarien tillgängliga uppgifter, som han hade anledning anse vara tillförlitliga, hade ännu under det förra århundradets sista årtionde partier af kyrkoarkiven förfarits eller åtminstone varit utsatta för en sådan fara vid kyrkoherdens död, och det vore i landskyrkorna nästan omöjligt att skydda handlingarna mot fukt».

Hvad vidkommer den senare delen, så erkänner riksarkivarien, att domkapitlet ej velat förneka, att så är förhållandet, och att med anledning häraf domkapitlet medgifvit, att vissa åtgärder uti ifrågavarande afseende skulle vara befogade. Men hvad däremot beträffar citatets förra del, så har det förefallit mig och jämväl mina kolleger inom stiftsstyrelsen rätt egendomligt, att riksarkivarien funnit lämpligt att inhämta upplysningar på en väg, som han icke angifvit, och att han icke meddelat domkapitlet, hvad som därvid blifvit inhämtadt. Hade nu icke statsutskottet upptagit här den af riksarkivarien till Kungl. Maj:t ingifna framställningen, hade jag aldrig fått kännedom därom och således saknat tillfälle att bemöta densamma.

Det är emellertid nu så, att anmärkningarna på detta sätt kommit till min kännedom, och jag har på grund däraf hos herr riksarkivarien gjort skriftlig förfrågan, hvad som föranledt dem. Rörande den ovanliga vägen, hvarpå riksarkivarien inhämtat dessa upplysningar, så har jag hvarken fordrat eller erhållit något slags upplysning därom, enär det ju varit hans ensak. Hvad däremot angår själfva saken eller att under det förra århundradets sista årtionde partier af kyrkoarkiven förfarits eller åtminstone varit utsatta för en sådan fara, så har från herr riksarkivarien följande benägna upplysning kommit mig till del: »Hvad jag närmast syftade på var en uppgift, att efter en kyrkoherdes död en del af kyrkans arkiv fått följa med en samling gamla böcker och papper, hvilka såsom odugliga förts ut på en vind, där emellertid hvad som hörde till kyrkoarkivet lärer ha räddats».

Således är det en *fara*, som varit för handen. Visserligen har icke något förekommit, men det skedda är alldeles tillräckligt, för att vederbörande myndighet må haft rätt att få kunskap därom och dymedelst erhålla möjlighet att förebygga ett dylikt missförhållande för framtiden. Nu hafva emellertid undersökningar inledts och större försiktighet blifvit anbefalld.

Till sist vill jag äfven bemärka något, som står litet längre ned på nyssnämnda sida. Det heter nämligen där: »Domkapitlet

hade själft ej velat förneka, att fukt stundom förekomme, och det skäl, domkapitlet en gång anfört, att faran för eld knappast blefve mindre genom handlingarnas sammanförande till ett gemensamt arkiv, behöfde icke vederläggas».

Det är lyckligtvis mindre vanligt, att den ena myndigheten förklarar, att ett skäl, som af en annan myndighet anförts, icke behöfver upptagas till vederläggning. Jag kan icke finna annat än att, lika visst som det är, att riksarkivarien kan hafva rätt däruti, att eldfaran blefve mindre, om man finge en så fördelaktig plats att förvara arkivalierna på, som den nu ifrågasatta, så må det väl å andra sidan erkännas, att domkapitlets erinran icke är så orimlig, som de anförda orden synas gifva vid handen, nämligen att faran för elden minskas, om handlingarna äro fördelade på mer än 90 kyrkor, mot om alla handlingar äro samlade på ett enda ställe och följaktligen, därest eld skulle trots alla betryggande åtgärder utbryta, allt står i fara att förloras.

Jag har icke något annat yrkande att göra, än om bifall till hvad utskottet föreslagit.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 28—36.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37.

Angående gymnastik- och idrottsinrättning i Uppsala.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att dels, med godkännande af en i större akademiska konsistoriets i Uppsala protokoll för den 5 oktober 1901 intagen öfverenskommelse rörande af studentkåren erbjudet bidrag å 50,000 kronor, bevilja ett anslag å 307,233 kronor att, jämte samma bidrag och sedan en i öfverenskommelsen angifven deposition ägt rum, användas till uppförande af gymnastikbyggnad och anordnande af idrottsplats vid universitetet i Uppsala, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med gjorda ritningar och förslag, dels af berörda anslag på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 50,000 kronor, dels ock medgifva, att till utrymme för idrottsplatsen finge åt universitetet upplåtas ett å en i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 12 januari 1903 omförmäld situationsplan angifvet jordområde om 3,42 hektar af de landshöfdingen i Uppsala län förut på lön anslagna, numera till statsverket indragna löningsjordarna inom Uppsala stads område, att tillträdas den 14 mars 1904, med rätt för vederbörande arrendator af samma jordområde att därefter åtnjuta ett årligt afdrag å arrendet af 255 kronor och med skyldighet för universitet ej mindre att till arrendatorn utgifva ersättning för den

Angående gymnastik- och idrotts-inrättning i Uppsala. (Forts.)

förlust, honom tillskyndades genom områdets afträdande före kontraktstidens utgång, än äfven att, därest området icke vidare komme att användas till idrottsplats vid universitetets gymnastiska institution, återställa detsamma till statsverket i enahanda skick, som det vid upplåtelsen befunnes äga.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet von Friesen: Herr vice talman! mina herrar! Då jag hade att pröfva framställningar från allehanda myndigheter med begäran om proposition till Riksdagen i de ärenden, som föredragas inom ecklesiastikdepartementet, så förbisåg jag icke, att den summa, som här begärdes, var ganska betydlig och därför pröfvade jag noga saken. Det var icke utan tvekan, jag tillrådde konungen att framlägga förslag i ämnet, men skälen, hvarför jag gjorde det, voro följande.

För det första kan det icke nekas, att det verkligen behöfs gymnastik för den studerande ungdomen vid universitetet. Det är icke nog, att den där skaffar sig ökade kunskaper och utbildar sig för olika lefnadsbanor, utan man måste se till, att kropparna hållas friska, så att det gamla grekiska idealet måtte förverkligas: en sund själ i en sund kropp.

Vidare var det en gammal fråga, som länge legat till utredning, ty framställning i den här saken hade för länge sedan gjorts till Kungl. Maj:t, men hittills hade icke något förslag framlagts.

Då jag nu i år visste, att man måste hushålla, vågade jag icke taga fram mer än en stor sak och det var denna. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att, om man summerar hufvudtiteln, man finner, att dess slutsiffra ökats med 308,000 kronor, men denna ökning beror på ersättning till statskontoret för lämnade förskott till belopp af cirka 309,000 kronor. Man kan därför säga, att hufvudtitelns slutsumma i själfva verket minskats med 1,000 kronor. Då tänkte jag, att jag skulle taga fram denna fråga om gymnastiklokal vid universitetet, hvartill den studerande ungdomen själf ur sina kassor kommer att bidraga med ganska afsevärda belopp. Nu finner jag, att utskottet, som ansett sig böra hushålla så mycket som möjligt under ett år, då utgifterna måste begränsas, äfven ansett, att denna stora utgift borde kunna tillsvidare anstå. Därom har jag intet att säga. Man kan icke säga, att det står för lifvet. Jag vill endast framhålla, att denna fråga måste komma igen. Om den föreslagna byggnaden är för dyr, måste den reduceras till billigare dimensioner och hvem vill förneka, att detta *kan* ske? Att jag föreslog denna summa och icke gjorde reduktionen själf berodde på, att jag vid en noggrann granskning af

Angående gymnastik- och idrottsinrättning i Uppsala. (Forts.)

denna summa fann, att ingen oskälig kostnad blifvit beräknad, men naturligtvis kan någon minskning ske. Man kan göra det hela till mindre omfång än hvad här blifvit föreslaget. Jag tänkte, att det var en god sak, att, om man skulle skaffa universitetet en gymnastiklokal, man verkligen gjorde den så ändamålsenlig och tillräcklig som möjligt. Men man kan också gå på en annan bog. Man kan tänka, att man icke har råd att bygga gymnastiklokalen så stor, utan att den bör inskränkas. Och jag ser att det är statsutskottets mening. Det återstår då intet annat än att söka till ett kommande år begränsa utgifterna, begränsa det ändamål, hvartill byggnaden skall användas, och utskottets välvilliga motivering gifver vid handen, att utskottet då skall taga saken under förnyad och gynnsam ompröfning.

Herr Lindhagen: Jag är icke fullt af samma mening som herr ecklesiastikministern i det afseendet, att denna fråga bör komma igen på det sätt, att byggnaden bör reduceras till sitt omfång och till sin beskaffenhet.

Utskottet säger, att staten icke bör för detta ändamål åtaga sig så stora uppoffringar, som här ifrågasatts. Utskottet säger också, att hela beloppet är alldeles för stort tilltaget. Nu inträffar det ju dock ganska ofta, att till universitetsinstitutioner beviljas lika stora anslag — för icke länge sedan beviljades till ett kemiskt laboratorium 300,000 kronor. Men detta anslag, som afser att åstadkomma både gymnastikhus och idrottsplats för den studerande ungdomen, är kanske ännu viktigare, ty skapandet af institutioner för släktets fysiska uppfostran är en angelägenhet, som öfverträffar en hel del andra. Denna fråga ligger för närvarande i stort lägervall. Man inskränker sig nu till den tvungna gymnastiken i skolorna, men så snart de studerande lämnat dessa, försummas deras kroppsliga utbildning utan rim och reson.

Det är alldeles klart, att i detta förhållande kommer att i framtiden blifva en ändring. För att utbilda kroppen och hålla den sund, behöfver man nedlägga lika mycken omtanke och lika mycket arbete som på den andliga uppfostran. Det är klart, att arbetet härpå bör börja någon gång, och då är riktigt, att man börjar vid rikets största universitet och låter den studerande ungdomen där komma i tillfälle att utbilda sig i idrotter. Men för att intresset härför skall befordras, måste den apparat, som härvidlag sättes i gång, motsvara sitt betydelsefulla ändamål, eljest går det icke. Jag anser att hela saken blir förfelad, om icke anläggningen sker i denna stora skala, och att det är bättre att för tillfället låta bli att göra någon anläggning, än att reducera den för mycket. Små ogynnsamma lokaler med trånga omgifningar väcka aldrig ungdomens intresse, utan det måste vara luftiga lokaler, stora salar, och hela byggnadens anläggning och omfång måste gifva ett ut-

Angående gymnastik- och idrotts-inrättning i Uppsala. (Forts.)

tryck af det höga ändamål, som det skall tjäna. Jag ville därför helst hoppas, att när denna fråga kommer tillbaka, den icke återkommer allt för reducerad, utan att det hela då är tilltaget så stort, som det bör vara.

Då jag tycker att det är riktigast, att ett yrkande om bifall till alla sådana viktiga förslag som det nu föreliggande åtminstone framställes, skall jag, herr talman, yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt. Jag skulle också gärna vilja begära votering, hvarmed man ju också i dessa angelägenheter någon gång måste börja, men jag vågar icke göra det, då föredragningslistan är så stor, som nu är fallet.

Jag yrkar, som sagdt, bifall till Kungl. Maj:ts proposition och afslag å utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Tamm* och *Wallenberg*.

Herr Starbäck: Utan tvifvel är denna fråga om beredande af en ordentlig idrottsplats och gymnastikbyggnad åt den studerande ungdomen i Upsala synnerligen viktig, men jag undrar dock, om den siste ärade talaren tillräckligt noga granskat det förslag, som här föreligger. Här föreslås en anläggning, som skulle omfatta velocipedbanor, tennisplaner, krocketplaner m. m. Jag undrar, om man behöfver anlägga särskilda velocipedvägar vid Uppsala, som ligger i en trakt, där kanske mer än någon annan trakt af vårt land vägarne lämpa sig för velocipedåkning. Jag undrar, om man behöfver krocketplaner för 1,200 kronor, då man icke har mindre än 13 nationer med sina nationsgårdar, där krocketspelning mycket väl kan öfvas. Dessutom är det en annan sak, som gör anläggnigen af ett sådant här gymnastikhus synnerligen dyrbar, nämligen inrymmandet där af en stor simhall. Äfven den frågan torde kräfva en närmare granskning. Vidare är föreslaget, att afklädningsrummet för gymnastiksalen skall kunna rymma kläder för 200 personer, därför att man anser, att så fort en afdelning på 100 man rycker ut från gymnastiksalen, skulle en annan afdelning på 100 man vara färdig att rycka in. Jag tror verkligen icke, att man behöfver anlägga gymnastikhuset i så stor skala.

Till sist en annan omständighet. Hvar och en som besöker Uppsala, blir till att börja med angenämt, men vid närmare eftertanke oangenämt berörd vid åsynen af de många nationspalats, som där resa sig. Dessa ha ett sammanlagdt taxeringsvärde af 1,003,800 kronor, och medel till deras uppförande har anskaffats af studenterna själfva genom extra beskattning på ett eller annat sätt af hembygden. Vidare äger studentkåren en summa af närmare 500,000 kronor, som kallas för kårens byggnadsfond. Jag erinrar mig mycket lifligt hurusom när det på 1880-talet var fråga om, att denna summa verkligen skulle användas till att uppbygga

Angående gymnastik- och idrotts-inrättning i Uppsala. (Forts.)

ett studentkårens eget hus, äfven det förslaget dryftades, att inom denna byggnad skulle inrymmas en alla moderna fordringar motsvarande gymnastiklokal. Under sådana förhållanden undrar jag, om icke studentkåren skulle kunna bidraga med en större, mera afsevärd summa för uppförandet af detta nu påyrkade idrottspalats och gymnastikhus än de utlofvade 50,000 kronorna. Jag tror verkligen, mina herrar, att det är skäl i att tänka sig för något, innan man bygger ännu ett stort palats i Uppsala, i synnerhet som studentantalet i Uppsala långtifrån tendens till ökning visar tendens till minskning.

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i förevarande punkt.

Vidare anfördes ej. Efter det herr vice talmannen framställt propositioner å de under öfverläggningen gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Sedan härefter *punkten 38*, angående utgifvande i tryck af anteckningar efter juridiska föreläsningar, blifvit föredragen, anförde

Herr Segerdahl: Detta anslag är afsedt att användas för utgifvande i tryck af vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet. Liknande anslag, fastän till mindre belopp, ha beviljats för åren 1901 och 1902 och jämväl för innevarande år, och Kungl. Maj:t har fastställt vissa bestämmelser för dessa anslags användande. I dessa bestämmelser, som äro daterade den 13 november 1900, finnes stadgadt, att kanslern för universiteten äger att från ifrågavarande anslag anvisa medel. Vidare är i dessa bestämmelser föreskrifvet, att vederbörande fakultet skall före den 1 november det år, för hvilket anslaget är afsedt, till ecklesiastikdepartementet insända redogörelse för hvad under året medelst bidrag från berörda anslag från trycket utgifvits eller förberedes till utgifvande. Af den utredning af ärendet, som nu finnes i Kungl. Maj:ts proposition, har jag inhämtat, att bland de medel, som under sistlidet år utanordnats från detta anslag, är ett belopp på 1,000 kronor för utgifvande af föreläsningar uti ett till processrätten hörande ämne. Den professor, som har detta ämne om hand, har i slutet af sistlidet år till ecklesiastikdepartementet lämnat den uppgiften, att första delen af det arbete, för hvilket han erhållit understöd, skulle komma att utgifvas under november månad och innehålla 7 tryckark. Denna första del har också utkommit. Men vidare meddelade samme professor, att på grund af honom meddeladt offentligt uppdrag, hvilket komme att upptaga hans tid, vore det för närvarande ej möjligt för honom att uppgifva, när fortsättningen å berörda arbete kunde utkomma af trycket. Nu ha föregående

arbeten, som samme universitetslärare publicerat i tryck, tagit en ganska rundlig tid för utgifvandet. Han påbörjade år 1897 utgifvandet af en kommentar till den af lagens balkar, som i sin helhet senast undergick omarbetning. Det utkom då ett häfte på 100 sidor, följande året utkom ett andra häfte likaledes på 100 sidor, och sedan har det kommit ett till storleken ungefär lika häfte om året till och med sistlidet år, så att 6 häften af det arbetet nu äro utkomna; men ännu är icke arbetet afslutadt. Jag nämner detta som ett bevis på, att det torde kunna dröja ganska länge, innan det nu af staten understödda arbetet skulle kunna nå sin fullbordan. Detta har också gifvit mig anledning att tänka på, att det skulle vara nyttigt, att en komplettering af de af Kungl. Maj:t fastställda bestämmelserna för detta anslags användande gjordes, gående i den riktningen, att medel icke borde af detta anslag anvisas, med mindre än att de anteckningar, hvarom vore fråga, förelåge i sådant skick, att de redan vore färdiga till tryckning, eller åtminstone i det närmaste färdiga.

Hvad den af mig nu åsyftade universitetsläraren angår, är han upptagen af ett allmänt uppdrag 4 månader af året, ett uppdrag, som dock beror på hans egen fria vilja. Då han i anledning häraf icke håller några offentliga föreläsningar under vårterminerna, blir det naturligtvis icke heller så många anteckningar att trycka. Det har mången gång förvånat mig, att det kan vara förenligt med pliktkänsla och ansvarskänsla, att en person sålunda ligger borta från sitt ämbete år efter år, då, såsom fallet varit och fortfarande är, ingen kompetent vikarie kunnat erhållas för tjänstens skötande. Emellertid borde i sådana fall en viss försiktighet iakttagas vid anvisande af medel från ifrågavarande anslag, så att prestationen icke kommer att vara alltför aflägsen från anvisandet.

Herr talman! Jag har icke något yrkande att göra.

Vidare yttrades ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 39—58.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Angående undervisningen vid högre lärarinneseminariet.

Punkten 59, angående uppehållande af undervisningen vid högre lärarinneseminariet, föredrogs häruppå; och yttrade därvid

Herr Hedin: Herr talman! Jag vill begagna tillfället, då denna punkt föredrages, för att fästa uppmärksamheten på ett mycket stort missförhållande vid det här ifrågavarande läroverket, och uti detta påpekande innesluter jag en ödmjuk vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet.

Vi erinrades nyss, vid punkt 38, om, huruledes Riksdagen på

Angående undervisningen vid högre lärarinneseminariet. (Forts.)

framställning af dåvarande justitieombudsmannen, numera chefen för justitiedepartementet, intresserat sig för att afhjälpa ett länge öfverklagadt missförhållande vid universiteten, jag tror det var båda, nämligen att juris studiosi voro i det allra närmaste hänvisade blott till handskrifna kollegier, hvilkas beskaffenhet naturligtvis måste vara tämligen dålig, hvaraf följde en stor olägenhet för studierna. Saken hade redan något år förut bragts å bane här i kammaren af en af representanterna för Gäfle, och studenternas egen klagan häröfver hade man nog hört tämligen mycket talas om. I det fallet gällde det emellertid personer, som aflagt sin studentexamen, aflagt förberedande examen för de juridiska studierna och som när de sitta på de juridiska föreläsningarna, ha ett slags underlag för hvad professorn föreläser uti lagtexten, som han systematiserar och kommenterar. Således är det något oändligt mycket svårare, som ålägges eleverna vid ett läroverk — hvilka ju icke kunna jämföras med dessa juris studiosi — när de skola inhämta logik, psykologi, pedagogik och metodik efter muntliga föredrag af läraren utan hjälp af någon lärobok. Att ett dylikt förfärligt missbruk existerade för 30 år sedan, vet jag så mycket mera, som jag själf fört en långvarig kampanj för att få detta missbruk afskaffadt. Det var år 1873 den kampanjen började.

Beskaffenheten af de föreläsningar, som förvarades uti de så kallade luntorna vid högre lärarinneseminariet har blifvit karaktäriserad uti en artikel i Aftonbladet några år därefter af en universitetsprofessor, och jag förmodar, att ännu aldrig någon af kammarens ledamöter har varit i tillfälle att läsa maken till kritik. Man fick där bevis i händerna uppå, att den lärobok, som dåmer i det ifrågavarande ämnet användes — det var anteckningar, utgifna af läraren själf — var sådan, att en lärobok af så förfärande beskaffenhet väl aldrig någonsin förekommit vid något läroverk, visande en okunnighet gående öfver alla gränser, en oreda och en tankeslöhet så förskräckliga, att det enda man kunde önska var, att lärjungarne, när de togo kännedom om dessa anteckningar, icke måtte förlora någonting annat än en dyrbar tid. Då hade man emellertid en direktion för den ifrågavarande skolan, som, när den genom kampanjen som förts i Aftonbladet fick uppmärksamheten väckt på detta missförhållande, uppfyllde sin klara och tydliga plikt, nämligen att förbjuda läraren att undervisa på detta sätt och ålägga honom att använda lärobok.

Jag hade för länge sedan glömt bort detta, då jag i fjol fick veta, att samma missbruk fortfarande äger rum vid detta läroverk, och att det visst ägt rum från första dagen, då nuvarande läraren i ämnet, d. v. s. läroverkets rektor, tillträdde sitt ämbete. Härom skaffade jag mig sedermera åtskilliga upplysningar af för detta elever vid läroverket. Jag har äfven utaf en af lärarne där erhållit svar på några särskilda till honom framställda frågor utaf det inne-

Angående undervisningen vid högre lärarinneseminariet. (Forts.)

håll, att jag icke kan förmoda, att någon annan vid läroverket skulle kunnat ha vägrat att svara på dem. Jag nämner detta här därför att man begagnat den utväg i sin förbittring öfver de anmärkningar, som blifvit framställda, att utsprida, att »bakom allt detta står» en lärare vid läroverket, hvilken på detta sätt skall göras förhatlig. Han har emellertid icke gjort något annat än svarat på några frågor, som många andra lika väl kunnat på enahanda sätt besvara, om jag framställt de frågorna till dem.

Jag fick kännedom om nu ifrågavarande missförhållande förlidet år. Jag företog mig då att granska årsredogörelser för läroverket. Där fann jag några gånger (men icke de sista åren) uppgifven en lärobok i en del af ämnena, nämligen »Pedagogikens Historia», men i öfrigt lär det förhålla sig så, att läraren, från det att han tillträdde sitt ämbete och allt hittills, föreläser för dessa unga damer logik, psykologi, pedagogik, metodik. De skola under föreläsningarna göra anteckningar, och sedermera få de använda en rent af förfärande tid på att hemma redigera dessa anteckningar för att få dem i sådant skick, att de kunna begagna dem som ett slags lärobok, när de förbereda sig att undergå examen. Detta är, om också icke den absolut enda, likväl den så hufvudsakliga grunden, att de öfriga knappt behöfva nämnas, till den ständigt — åtminstone så långt tillbaka, som jag minns — öfverklagade öfveransträngningen vid ifrågavarande läroverk.

En af hufvudstadens mest bekanta läkare, som icke visste någonting om denna särskildt betydande orsak, har sagt mig, att det var ett förfärande läroverk. Han antog, att det var en allmän öfveransträngning genom fel hos samtliga lärare, intill dess han fick veta, hvarifrån det härledde sig, och hans dom var, att »det icke är tillåtligt att låta eleverna behandlas på sådant sätt, som där sker». Han hade, när jag talade vid honom, hvilket skedde förlidet år, för icke så länge sedan skött en ung dam för neurastheni, och det föreföll mig, att han var färdig att säga, att han fruktade för, att hon icke någonsin skulle blifva fullständigt återställd. De utförligaste upplysningarne har jag emellertid fått af en nu gammal man, hvilkens dotter genomgått seminariet. Han har nu påmint mig om vår beröring förlidet år. Han skref till mig i går: »Jag vet, att ni ej kommer att glömma bort edert löfte. Det är således icke för att påminna eder därom jag skrifver, utan för att meddela eder, att ingen förbättring i min dotters hälsa inträdt eller är att emotse, äfven om läkarna söka att ingifva oss några förhoppningar. En familjs förstörda lycka förblifver resultatet af denna ytterligt förkastliga undervisningsmetod. Må detta åtminstone tjäna till en utgångspunkt för rättelse af dessa missförhållanden. Jag tviflar icke uppå», säger han slutligen, »att hos Andra Kammaren skall nu liksom eljest finnas deltagande för bemödandena att undanrödja missbruk, och nu vet jag, att ni står ansikte

Angående undervisningen vid högre lärarinneseminariet. (Forts.)

mot ansikte med en chef för departementet, som har både pliktkänsla och mod att ingripa mot missbruk». Jag framför således också hans vädjande till eder, herr minister.

En man i denna kammare, hvilkens fullständiga kompetens att hysa och uttala en mening uti allt hvad undervisningsfrågor angår det icke skulle falla någon in att förneka, om jag nämnde hans namn, har meddelat mig, att när han ibland blifvit af föräldrar eller målsmän, tillfrågad om de skulle sända sin dotter till detta högre lärarinneseminarium, undantagslöst afstyrkt. Den beskrifning, som man af elever kan få höra på deras ansträngande nattarbete, är någonting rent förskräckligt, då de förklara, att hemarbetet med alla öfriga ämnen är ingenting i jämförelse med detta. Hvar och en kan ju förstå hvad det vill säga att med elever på den ståndpunkt af mognad och utveckling, som dessa flickor intaga, börja att föreläsningsvis behandla logik och psykologi. Enligt min tanke — och jag har icke hört detta motsägas af någon enda erfaren lärare — är denna metod absolut förkastlig.

Detta är en sak, som icke ådragit sig mycken uppmärksamhet, men det har varit många, som lidit och tegat. Det är på tiden, att ett ingripande nu sker, så att man icke, sedan missbruken en gång blifvit undanröjda, såsom skedde 1873 eller 1874, helt enkelt kommer tillbaka till detsamma, hvilket jag för min del alldeles icke hade drömt om. Men här går underligt till, och jag begagnar tillfället att bland många underliga saker erinra om det reglemente, som gäller för detta läroverk och hvarigenom detsamma lagts i händerna på direktionen. Inom parentes sagdt är en kunglig direktion, så långt min erfarenhet och kännedom sträcker sig, det sämsta och mest parodiska, som finnes inom hela den svenska administrationen. Alla kungliga direktioner äro förkastliga. Ja, detta gäller utan undantag, och denna direktion är den värsta, jag någonsin hört talas om. Då den kungliga direktionen för 30 år sedan fått veta hvad den hade bort veta och lärt sig hvad den hade bort förstå, så ingrep den och förbjöd läraren att gå till väga på det sätt, som han hade gjort, men den nuvarande förnäma direktionen öfverskyler och har icke någon annan politik än att öfverskyla alla fel, som begås vid läroverket. Direktionen har rätt, utan att på tillförlitligt sätt, enligt de i dylika fall eljest följda regler, inhämta någonting om en persons duglighet för lärarekallet i allmänhet och särskildt för den lediga lärareplatsen kalla honom, såsom det heter, och detta har några gånger missbrukats på det allra värsta sätt. Det skedde i begynnelsen af detta läroverks tillvaro och icke så synnerligen långt därefter. Det är på tiden, att läroverket i detta hänseende blir likställdt med de öfriga läroverken, och att styrelsen för detsamma hufvudsakligen lägges i deras händer, som bäst förstå och mest intressera sig för läroverket, det vill säga lärarne, och icke hos personer, som taga ett sådant uppdrag såsom

Angående undervisningen vid högre lärarinneseminariet. (Forts.)

en honnör på hand, men förbehålla sig att hvarken behöfva veta någonting om hur den sak, de hafva att sköta, dittills utvecklat sig, eller med uppmärksamhet följa undervisningen, utan helt enkelt lyssna till någon egenmäktig person, som åtager sig att sköta både deras förstånd, som kan vara skralt nog, och deras vilja, som kan vara ganska förmörkad.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet von Friesen: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren och jag äro allt för gamla bekanta, för att icke han skulle veta, att jag är lika stor fiende som han till ungdomens öfveransträngning. Hvad nu beträffar det ifrågavarande läroverket, så har jag under en lång följd af år haft en ganska god kännedom om detsamma, enär flere af mina anförvandter hafva tillhört dess elevkår. Äfven för närvarande har jag en nära anförvandt, som är lärjunge vid läroverket. Min åsikt är också i det afseendet öfverensstämmande med den siste ärade talarens, att vid läroverket förekommer öfveransträngning. Denna har följt med detta läroverk från början och inrotat sig där. Jag vill dock säga, att det i allmänhet är ganska svårt att förekomma öfveransträngning vid de kvinnliga läroverken, bland annat därför att flickorna äro så oerhördt ambitiösa. Det är så svårt att få dem att låta bli att läsa för mycket, att om icke lärarne hafva sin uppmärksamhet fästad därpå och hålla dem tillbaka, läsa de för mycket, äfven om lärarne kanske icke fordra för mycket. I detta afseende förhåller det sig på annat sätt med pojkar, ty de placera sin ambition på lämpligare håll.

Detta läroverk har nu emellertid varit kändt för öfveransträngning. Min åsikt är, att denna öfveransträngning hufvudsakligen beror därpå, att där läsas för många ämnen. Det är för många ämnen, som äro obligatoriska. Den bästa boten för öfveransträngningen vore att införa valfrihet, som väl också i all rimlighets namn borde finnas vid ett högre seminarium. Hvarför skall en flicka, som vill läsa engelska och tyska, vara absolut nödsakad att äfven läsa franska o. s. v. i oändlighet? Denna sak måste hjälpas, ty nu är där så mycket mångläseri och en sådan inproppning, att det måste framkalla öfveransträngning. På denna sida af saken har jag också mina blickar riktade.

Hvad åter beträffar den luntläsning, som den siste ärade talaren uppgaf vara eleverna påtvingad af läraren i logik, pedagogik och metodik, så har jag hittills ej ansett, att detta varit hufvudskälet till öfveransträngningen. Af elever har jag hört — detta är ju dock en subjektiv sak — att denna undervisning skulle vara den intressantaste och den, som de tycka bäst om, emedan den meddelas af en så utmärkt lärare. Men naturligtvis finns det ingenting, som kan så missbrukas som »luntläsning», ty en lärobok har en gräns, låt vara att sidantalet uppgår till aldrig så stor

numerär, men luntläsning kan dragas ut i oändlighet. Jag lofvar den siste talaren och den person, som till honom framfört ett så behjärtansvärdt klagomål, att jag skall taga reda på huru härmed förhåller sig. På samma gång vill jag dock ytterligare betona, att den nuvarande rektorn vidtagit åtgärder för att minska öfveransträngningen, och jag ber att till hans rättfärdiga bedömande få omnämna, hvari dessa bestå. Han har i sådant afseende vidtagit två åtgärder. Den ena är, att han förlagt examen för inträde vid seminariet till vårterminens slut, under det att denna examen förut ägt rum vid höstterminens början. Förr voro eleverna vid inträdet i seminariet från början alldeles utarbetade, och detta var en dålig prognos, såsom en läkare skulle uttrycka sig. Nu hafva de åtminstone sommaren på sig att hvila ut efter inträdesexamen, och detta är bra. Vidare har rektorn förlagt en betydlig del af de skriftliga arbetena till lärorummet, hvilket är en reform, som enligt min åsikt borde i största möjliga utsträckning införas vid alla undervisningsverk. Jag tror nog, att den nuvarande rektorn har blicken öppen för öfveransträngningen. Däremot vill jag naturligtvis icke försvara luntsystemet, hvilket, som sagdt, skall undersökas.

Angående undervisningen vid högre lärarinneseminariet. (Forts.)

För att afhjälpa olägenheterna måste emellertid, såsom jag redan nämnt, valfrihet införas. Dessa elever äro ju icke några småbarn. De hafva gått igenom ett vanligt 8-klassigt läroverk, och, ehuru de i allmänhet icke tagit studentexamen, äro de i många ämnen fullt likställda med studenter och i ett och annat ämne till och med dem öfverlägsna. De äro nog därför mogna för en friare och självständigare form af studier, och jag tror, att det skulle kännas som en lättnad, om valfrihet infördes vid seminariet. Jag tror, att den nuvarande rektorn har blicken fäst härpå. Svårigheter möta emellertid äfven däruti, att detta seminarium har mycket gamla lärare, hvilka hafva svårt att gå öfver i nya hjulspår. De äro icke pensionsmässiga enligt lag och hafva därför fått tjäna kvar längre än andra lärare, hvilket naturligtvis icke är bra.

Jag är emellertid, som sagdt, tacksam för att den siste talaren med vanlig varmhjärtenhet tagit sig an en sak, som rör de små och tillbakadragna i landet och som för dem kan vara af en vital betydelse.

Herr Wallis: Herr talman! Då jag omkring 20 år varit lärare i ämnena fysiologi och hygien vid högre lärarinneseminariet, har jag haft tillfälle att följa med läroverkets tillstånd under dessa tjugo år. Som denna period är mycket längre än den period, under hvilken den nuvarande rektorn verkat vid läroverket, har jag äfven haft tillfälle att anställa jämförelser öfver tillståndet i afseende på öfveransträngning under den tid, som föregått hans tjänstgöring vid läroverket, och den tid, under hvilken han verkat därstädes. Jag ber att i detta hänseende få vitsorda hvad herr stats-

Angående undervisningen vid högre lärarinneseminariet.

rådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nämnde, nämligen att den nuvarande rektorn har sin blick just fästad på den ytterst viktiga frågan om öfveransträngningen vid seminariet. Jag får säga, att min åskådning är, att under senare tid öfveransträngningen minskats. Och fastän jag icke är läkare vid läroverket, har jag ändock haft intresse af att taga reda på, hvad den nuvarande läkaren vid läroverket har för åskådning. Denna åskådning går i den riktningen, att öfveransträngning för närvarande icke framträder i så hög grad som den fordom gjort. För min del tror jag, att förnämsta anledningen till öfveransträngning vid högre lärarinneseminariet är densamma, som ofta är anledningen till öfveransträngningen vid de allmänna läroverken, nämligen de oerhördt många skrifningarna, hvilka, i synnerhet för de ambitiösa individerna, taga en lång tid i anspråk. Jag har från de allmänna läroverken i det hänseendet hört mycket högljudda klagomål. Det är just dessa skrifningar, som äro orsaken till nattarbetet och som därför skadligt påverka de studerandes hälsa. Det finnes intet tvifvel om, att icke den reform, som, på sätt herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet omnämnde, af rektorn vidtagits i detta hänseende, utöfvar en särskildt nyttig inverkan på den kvinnliga studerande ungdomens hälsa. Och den är ju ett bevis på den önskan, som besjälar den nuvarande rektorn att reformera de missförhållanden, som före hans tid funnos och som enligt min mening då i mera afsevärd grad gjorde sig gällande än nu är fallet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 60 och 61.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 62.

Angaende byggnadsarbeten vid folkskolelärareseminariet i Linköping.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till förändring af den nuvarande byggnaden för folkskolelärareseminariet i Linköping samt uppförande å seminariets tomt af dels en byggnad för undervisning i gymnastik, teckning och musik, dels ock bostadshus för seminariets rektor, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med för ändamålet upprättade ritningar, bevilja ett anslag af 92,200 kronor samt däraf på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 60,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag, måtte till förändring af den nuvarande byggnaden för folkskolelärareseminariet i Linköping samt uppförande å seminariets tomt af dels en byggnad för undervisning i gymnastik, teckning och musik, dels ock bostadshus för seminariets rektor, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med för ändamålet upp-

rättade ritningar, bevilja ett anslag af 92,200 kronor samt däraf på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 60,000 kronor.

Angående byggnadsarbeten vid folkskolelärareseminariet i Linköping (Forts.)

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet lämnades till

Herr Olsson i Fläsbro, som yttrade: Herr vice talman, mina herrar! Under den förberedande behandlingen har detta ärende blifvit så att säga skildt i två delar. Den ena delen innefattar uppförandet å seminariets tomt af en byggnad afsedd att inrymma gymnastik-, musik- och ritsalar. Då behofvet af dessa lokaler är styrkt, har det därför erforderliga anslaget blifvit af statsutskottet enhälligt förordadt. Den andra delen innefattar beredandet af ny lokal för fjärde klassens elever i den nuvarande rektorsbostaden och uppförandet af en ny bostad åt rektorn å seminariets tomt. Denna senare framställning har däremot blifvit föremål för meningsskiljaktigheter och, såsom synes af utskottets utlåtande, hör jag till dem, som anse, att denna framställning icke bör af Riksdagen bifallas.

Hufvudskälet för denna ny- och tillbyggnad är egentligen icke att bereda ny bostad åt seminariets rektor. Därom säger rektorn själf, att, om Riksdagen skulle vilja se frågan äfven från den synpunkten, han till upplysning ville meddela, att den nuvarande rektorsbostaden visserligen kunde i vissa afseenden vara mindre lämplig. Härmed vill han liksom säga, att, om Riksdagen nödvändigt vill utgifva 26,000 kronor för en ny rektorsbostad, han för sin del visst icke skall blifva det allra ringaste ledsen däröfver. I likhet med rektorn anser äfven jag, att ny bostad för honom icke är trängande. Äfven om vissa olägenheter äro förenade med den nuvarande rektorsbostaden, böra väl dessa vara afsevärda, innan Riksdagen af sådan anledning besluter om en ny byggnad.

Däremot är hufvudskälet, att man vill bereda ny lokal åt fjärde klassens elever. För närvarande är denna klass inrymd i den s. k. bönelokalen. Olägenheterna däraf framhållas af seminariets rektor med följande ord: »Icke utan betydelse syntes den omständigheten vara, att fjärde klassens elever saknade ett för deras räkning afsedt lärorum och nödgades därtill begagna seminariets allmänna bön- och festsal. Oafsedt att lokalens användning för elevernas hvardagliga skolarbeten icke vore ägnad att främja den stämning af andakt, som rummets användning uteslutande för högtidligare ändamål lättare skulle befordra, vore dess anordning jämväl som klassrum ofördelaktig för dess begagnande såsom samlingssal. De pulpeter, skåp, kart- och tafvelställningar m. m., som där måst insättas, inkräktade så på utrymmet, att det blefve ganska trångt, när hela skaran af elever där dagligen samlades, och naturligtvis stegrades denna olägenhet, när understundom äfven öfningsskolans barn dit inkallades.»

Beträffande det första skälet, nämligen talet om andakten,

Angående byggnadsarbeten vid folkskolelärareseminariet i Linköping. (Forts.)

föreställer jag mig, att Riksdagen kan med tämligen lätt hjärta lämna den saken å sido. Med lika stort skäl skulle man kunna säga, att fjärde klassens elever helgas genom att använda bönelokalen till undervisningslokal.

Hvad däremot det andra skälet angår, erkänner jag gärna, att olägenheter måste uppstå därigenom, att samma lokal användes för två olika ändamål. Dessa olägenheter äro emellertid, åtminstone så vidt jag kunnat finna, icke på långt när så stora, att Riksdagen för den skull nu bör besluta sig för att bifalla äfven denna del af framställningen. Man bör komma ihåg, att för erhållandet af en lokal till fjärde klassens elever Kungl. Maj:t föreslagit en kostnad af icke mindre än 42,000 kronor. Om Riksdagen afslår denna del af framställningen, är det ju möjligt och troligt, att Kungl. Maj:t framdeles kommer att förelägga Riksdagen ett förslag, som slutar på en betydligt mindre kostnadssumma. För öfrigt kräfves för närvarande så många och stora utgifter, att äfven denna anledning bör vara skäl nog för att låta anstå med denna del af byggnadsarbetet.

Jag skall därför på dessa skäl, herr talman, anhålla om afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Sterner: Då statsutskottets majoritet tillstyrkt det anslag, hvarom den kungl. propositionen talar, anser jag, att det gjort det på så goda grunder, att kammaren utan tvekan bör kunna biträda förslaget. Jag tror, att reservanternas motivering är alltför svag, för att kammaren skulle kunna vara med om densamma. Den allra viktigaste delen af frågan är just den del, som gäller beredandet af lokal för fjärde klassens elever. Det kan väl icke vara riktigt, att denna klass, som kanske är skolans viktigaste, skall läsa i ett rum, där den aldrig känt sig hemmastadd och hvilket rum alldeles icke passar för eleverna i fråga.

Hvad rektorsbostaden angår, är den visst icke sådan, som den föregående talaren vittnade om. Den är tvärtom sådan, att jag vid besök hos rektorn för kort tid sedan fick höra, att det icke kunde dröja mera än ett eller högst två år, förrän vi nödvändigt måste låta reparera den. Den består af 4 rum, af hvilka ett är ganska litet. Skulle det månne vara klokt att endast afhjälpa en del af de olägenheter, som vidlåda den gamla seminariebyggnaden, att göra ändringar, som dock äro så stora, att kostnaderna därför belöpa sig till nära 50,000 kronor, men draga sig för de öfriga 40,000 kronorna? Bifalla vi nu den kungl. propositionen, kunna vi vara säkra om, att Linköpings seminarium skall för kanske ett sekel reda sig utan något vidare bidrag i byggnadsväg. Byggnaden som finnes är mycket stark och den är väl värd att offra på hvad som nu begäres. För öfrigt skola vi komma ihåg, att för all pedagogik anses förkastligt, att rektorn bor i skolan. Man kan ju tänka sig,

Angående byggnadsarbeten vid folkskolelärareseminariet i Linköping. (Forts.)

att en smittosam sjukdom kunde utbryta i hans familj, och hela skolan skulle då kunna få upphöra för veckor och månader. Jag tror därför, att det vore högst oklokt af Riksdagen att nu i likhet med reservanterna anslå den stora summan af 50,000 kronor för att göra en förbättring, som icke kan leda till det resultat, som åsyftas. Man måste då komma igen om ett eller annat år och förnya sin begäran. Detta uppskof skulle endast hafva till följd, att man under flera år i rad blefve tvungen att belamra skolgården med byggnadsmaterial och sålunda göra det otrefligt vid seminariet. Vi böra äfven komma ihåg, att Linköpings seminarium ligger i en trakt af vårt land, där lefnadskostnaderna äro synnerligen billiga, och att detta gör, att elever ända från Skåne upp till Södermanland draga dit. Vi böra därför icke vara mera njugga mot detta seminarium, än vi ha varit mot andra. Jag hoppas, att Andra Kammaren, som väl är känd för att vara sparsam, men som alltid visat sig frikostig, då det gällt folkundervisningen, äfven i nu förevarande fall skall häfda denna tradition och sålunda anvisa hela det begärda anslaget.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Persson i Tällberg: Den siste ärade talaren anmärkte, att reservanternas motiv voro alldeles för svaga, för att man skulle kunna bifalla deras hemställan. Detta lärer väl icke vara beroende på, huru starka våra motiv äro, utan det lär väl vara beroende på själfva det föreliggande sakförhållandet, huruvida det är skäl att bifalla Kungl. Maj:ts förslag eller ej. Jag får emellertid säga, att jag för min del tycker, att äfven den siste ärade talarens motivering i vissa afseenden var alltför svag, för att jag skall kunna förena mig med honom i hans yrkande. Han anmärkte, att det ej skulle vara lämpligt att det undervisades i en lokal, där man ej kände sig hemmastadd. Det är att beklaga, om förhållandena äro sådana, att man icke känner sig hemmastadd i bönsalen. Jag vill icke bestrida detta; det kan ju hända, att förhållandena äro sådana.

Vidare anmärkte han, att Linköping är en af de allra billigaste byggnadsorterna i vårt land. Jag ber att få taga fasta på detta. I samband därmed ber jag att få läsa upp den af arkitekten Hermansson uppgjorda kostnadsberäkningen. Om så är förhållandet, att Linköping är en af de billigaste byggnadsorterna i vårt land, finns det kanske fog för oss att pruta något litet här och hvar. Mig förefaller kostnadsförslaget icke vara så synnerligen billigt. Enligt herr Hermanssons beräkning skulle påbyggnaden af seminariet kosta 16,700 kronor, lokalen för gymnastik, ritning och musik 49,500 och rektorsbostaden 33,200, summa kronor 99,400. Öfverintendentsämbetet, som granskat detta kostnadsförslag, har ej

Angående byggnadsarbeten vid folkskolelärareseminariet i Linköping. (Forts.)

haft annat att erinra, än att ämbetet anser att rektorsbostaden skulle kunna uppföras för 26,000 kronor. Om vi nu således bifalla reservanternas förslag, komma vi ifrån kostnaden för påbyggnaden af seminariehuset, 16,700 kronor, och för rektorsbostaden, 26,000 kr., summa kr. 42,700; vi göra med andra ord en besparing på 42,700 kr.

Nu vill jag ej bestrida sanningen af hvad den siste talaren framhöll, att denna fråga måste komma igen. Det kan mycket väl hända; vi kunna således icke för någon längre tid framåt komma ifrån denna fråga. Jag hemställer dock till herrarne: när skola vi egentligen börja spara? Denna fråga har jag gjort en gång förut, och jag upprepar den nu. Man må ej förtänka oss reservanter att vi försöka att där det är möjligt åtminstone i kammaren framföra ett förslag, däri vi ådagalagt, att vi för vår del ha den åsikten att vi böra spara.

Herr talman, äfven jag ber att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till vår reservation.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet von Friesen: Herr talman, mina herrar! Jag behjärtar högeligen hvad den siste ärade talaren i slutet af sitt anförande betonade, att man bör vara sparsam och att det särskildt nu är en tid, då man bör vara sparsam. Jag hemställer dock till kammaren, om det är lämpligt att just i detta fall praktisera sparsamhet. Jag erkände nyss, då det var fråga om gymnastikbyggnaden i Uppsala, att det är ett behof, som icke behöfver tillfredsställas i år; således äfven jag är vän af sparsamhet. Jag tror dock icke, att man i detta fall kan tillämpa sparsamhetsprincipen. Då man verkligen vill bereda Linköpings folkskolelärareseminarium en väsentligt förbättrad tillvaro genom en gymnastikbyggnad, däri äfven undervisning i teckning och musik skulle meddelas, är det icke då skäl i att äfven undanrödja de öfriga olägenheter, hvarmed detta gamla seminarium laborerar? Det är ju icke nog med att 4:e årsklassen nu får läsa i bönsalen, utan seminariet kan af lokala skäl ej ha den högre afdelning af folkskolan, den forsättningsskola, som är så nyttig och nödig vid ett seminarium. Som herrarne väl veta, finns vid hvarje seminarium en folkskola, en öfningsskola, och det är väl i hög grad önskvärdt, att denna folkskola också har en fortsättningsklass, så att eleverna få öfva sig att undervisa äfven i densamma. Det är ju allas vår vilja att föra folkundervisningen framåt. Vår mening och önskan är ju att ej stanna vid ett minimum, utan att fortsättningsskolan skall växa fram kraftigt här och där i landet, och då ligger det stor vikt på, att seminaristerna få tillfälle att öfva sig i förväg vid dylika fortsättningsskolor, ty att undervisa i dylika är icke detsamma som att undervisa i småklasser, utan det är en särskild konst, som fordrar särskild öfning. Nu skulle ge-

Angående byggnadsarbeten vid folkskolelärareseminariet i Linköping. (Forts.)

nom denna byggnad lokal beredas äfven för en sådan fortsättningsskola och därigenom detta seminarium rycka upp till jämnhöjd med de flesta andra seminarier. Detta är enligt min uppfattning ett särskildt skäl till att nu bevilja anslag äfven till rektorsbyggnad, så att den nuvarande rektorsbostaden får inredas för undervisningsändamål. Jag hoppas, att kammaren, behjärtande detta, i denna punkt bifaller utskottets hemställan.

Herr Sterner: Herr talman, mina herrar! Jag vill påpeka ännu en omständighet rörande denna fråga, som möjligen kan vara upplysande för kammaren. Vi måste tänka på, att dessa elever utbilda sig att blifva klockare. Därför behöfves det flera särskilda rum, där orglar äro uppställda, på hvilka de kunna öfva sig. Såsom det nu är ställdt, finnes det icke tillräcklig plats därtill, utan de få spela på nätterna. Nu skulle visserligen detta afhjälpas med att de finge ett musikrum, men denna åtgärd kunde vara till fyllest blott, om det gällde en grupp eller ett fåtal personer, men det är kanske 15 till 20 stycken som skulle behöfva öfva sig samtidigt. Jag tror därför att, om nu den öfversta våningen, som rektorn för närvarande har till bostad, lämnades såsom lokal för fjärde klassen, hvarigenom det äfven där blefve något rum ledigt för sånglektioner, byggnaden blefve rent af idealisk.

Det har ännu icke talats något om materialrummet. Det, som som nu finnes, är icke större än ett kvarter här i kammaren, d. v. s. 3 á $3^1/_2$ alnar bredt och 5 à 6 alnar långt. Där skola de uppstoppade fåglarne stå, där förvaras seminariets naturhistoriska museum, kartor och all annan undervisningsmateriel, hvilken ju på detta sätt löper fara att förstöras. Mina herrar! Jag vet, att reservanterna svara: det finnes ett litet rum och det kan användas för ändamålet. Men detta rum förslår ej på långt när, utan det behöfves större utrymme.

Slutligen vill jag blott anmärka en sak. Vi känna herr Perssons lätta och lekande sätt att uttrycka sig och hans fyndighet i repliken. Då han sade, att han beklagade, att eleverna i fjärde klassen icke trifdes i det rum, som är bönsal, så var ju detta bra sagdt, men jag vill då till svar fråga honom: skulle herr Persson och hans drängar trifvas med att förrätta sitt arbete, d. v. s. göromål, som kunde förrättas inom hus, i en kyrka, eller tror herr Persson, att jag skulle tycka det vara roligt att sitta med en klass skolpojkar i denna Riksdagens Andra Kammares samlingssal? Jag skulle sannerligen ej finna detta trefligt eller till fromma för undervisningen.

Herr talman: Jag ber att få yrka bifall till den k. propositionen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde

herr vice talmannen propositioner å de därunder gjorda yrkandena, nämligen dels bifall till utskottets hemställan och dels afslag därå och bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller utskottets hemställan i sextioandra punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Voteringen utföll med 78 ja, men 110 nej; och hade alltså kammaren fattat beslut i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Punkterna 63—104.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen öfvertog nu ledningen af kammarens förhandlingar.

Punkterna 105—110.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning häruppå af *punkten 111*, angående föreläsningskurser för arbetsklassen, begärdes ordet af

Herr Widén, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det är så långt ifrån min afsikt att framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, som jag tvärtom begärt ordet endast och allenast för att stryka under det stora behof af anslag, som i detta hänseende gjort sig gällande.

Utaf den redogörelse, som utskottet här lämnat, behagade herrarne finna, att detta anslag ökats i mycket hög grad sedan det först beviljades.

Det beviljades först för år 1885 med 15,000 kronor och har sedermera successivt vuxit i ganska stark progression samt nu

senast för 1903 ökats till 100,000 kronor, ett belopp, som begärts äfven för 1904.

Det har emellertid visat sig, att icke ens detta belopp är tillräckligt med hänsyn till de äskanden, som gjorts.

För 1903 hade nämligen begärts anslag för detta ändamål till ett belopp af 133,052 kronor 63 öre. Men det har icke kunnat beviljas mer än 100,000 kronor. Sålunda har det begärts 33,000 kronor mera i anslag än som kunnat beviljas. Äfven om man nu bör antaga, att en del af dessa icke bifallna framställningar om anslag afslagits på den grund, att vederbörande föreningar och andra sökande icke kunnat uppfylla de villkor, som af Kungl. Maj:t och Riksdagen fastställts för åtnjutande af detta anslag, är det dock antagligt, att i de flesta fall skälet för afslag varit anslagets otillräcklighet. Att så är fallet synes mig framgå af förhållandet inom Södermanlands län, där åt en del föreläsningsföreningar visserligen beviljats anslag, men till mindre belopp än som begärts. Däraf framgår, att de för anslagets beviljande bestämda villkor blifvit i dessa fall uppfyllda, men att de begärda beloppen icke kunnat beviljas, därför att anslaget var för litet. Då anslaget alltså visat sig icke vara tillräckligt för år 1903, är det sannolikt, att för 1904 det nu begärda beloppet skall vara ännu mindre tillräckligt och i ännu ringare grad antar jag, att ett sådant belopp kan komma att räcka för 1905.

Det har dock visat sig, att dessa föreläsningskurser omfattats med mycket stort och mycket berättigadt intresse af särskildt de personer, för hvilka de närmast varit afsedda. I synnerhet har det visat sig, åtminstone inom det län jag tillhör, att de omfattats med mycket stort intresse på landsbygden. Det har här och där i socknarne bildats s. k. föreläsningsföreningar, som, så långt tillgång på medel och föreläsningskrafter funnits, ha anordnat periodvis återkommande föreläsningar. Och jag tror, att det mål, till hvilket man sålunda sträfvat, är synnerligen godt, åtminstone är det en erfarenhet, som vi gjort i Södermanlands län.

Jag har därför med detta anförande allenast velat lägga regeringen på hjärtat att till ett annat år se till, huruvida icke anslaget ytterligare skulle kunna höjas. Det är visserligen sant, att staten har att tillmötesgå en hel mängd andra behof än det nu föreliggande. Men jag tror, att detta behof är synnerligen behjärtansvärdt, och att det borde i allt hvad på statsmakterna ankommer tillgodoses.

Herr talman, jag har icke något yrkande att göra.

Häruti instämde herrar *Wallis*, *Kvarnzelius*, *Broström*, *Lindgren* i Oskarshamn, *Trapp*, *Forsberg*, *Broomé* i Bårslöf, *Sterner*, *Gustafsson* i Mjölby, *Johansson* i Jönköping, friherre *De Geer*,

Tamm, *Beckman*, *Wawrinsky* i Saltsjöbaden, *Carlheim-Gyllensköld*, *von Geijer* och *Granlund*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 112—114.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 115.

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att dels för bearbetning och utgifning af de vetenskapliga resultaten af filosofie doktorn Sven Hedins resa i Centralasien under åren 1899—1902 bevilja ett anslag af 75,000 kronor, att fördelas på åren 1904, 1905 och 1906 med 25,000 kronor hvarje år samt utgå under de af departementschefen i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1903 angifna villkor och förbehåll, dels ock af omförmälda anslag på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 25,000 kronor.

Utskottet hemställde dock, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid punkten hade fogats reservation af herrar *Chr. Lundeberg*, *A. G. L. Billing*, *N. Fosser*, *I. Wijk*, *K. E. Bohnstedt*, grefve *P. O. L. Klingspor*, friherre *N. A. H. Palmstierna*, grefve *K. A. Posse*, *F. G. M. Ridderbjelke*, grefve *C. O. Taube*, friherre *C. H. Falkenberg* och *H. R. Törnebladh*, hvilka yrkat, att utskottet måtte hemställa,

att Riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning, dels för bearbetning och utgifning af de vetenskapliga resultaten af filosofie doktorn Sven Hedins resa i Centralasien under åren 1899—1902 bevilja ett anslag af 75,000 kronor, att utgå under de i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1903 angifna villkor och förbehåll, dels ock af omförmälda anslag på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 25,000 kronor.

Punkten föredrogs, hvarefter ordet lämnades till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet von Friesen, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då förslaget om att utaf Riksdagen begära detta anslag först kom under min ompröfning, ägnade jag åt saken ganska moget öfvervägande. Det gällde ju här en mycket stor penningsumma, och tiderna voro dåliga; men då jag slutligen kom till den öfvertygelsen, att jag borde framlägga förslaget för Riksdagen, skedde det på följande grunder:

Här är en svensk man, som företagit stora upptäcktsfärder utan anslag af statsmedel. Att han på dessa färder gjort viktiga

geografiska upptäckter, det är af mycket sakkunnige män bekräftadt. Man kan säga utan öfverdrift, att Sven Hedin för närvarande är en världsberömd man, och med det ordet »världsberömd» följer alltid om honom de orden: »han är en svensk man».

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

Detta gör, att Sverige står i en förbindelse till honom — det kan enligt min åsikt icke förnekas —, och detta utan att statens medel blifvit anlitade. Nu begäres här ett anslag, för att hans stora kartverk med dithörande beskrifningar skall kunna utgifvas. Det begäres icke något författarearfvode åt honom. Det är icke han, som skall förtjäna på detta arbete, utan det är för att få det arbetet på ett värdigt och lämpligt sätt publiceradt, som anslaget behöfs.

Nu har Kungl. Maj:t därvid fästat sådana villkor, som ytterligare göra, att, om någon behållning uppstår på arbetet, den skall inflyta till statsverket, att vissa exemplar af detsamma skola till statsverket öfverlämnas och mera dylikt. Under sådana förhållanden kunde jag, såsom svensk undervisningsminister, såsom den där äfven hade att på högsta ort företräda de vetenskapliga intressena, jag kunde icke annat än framlägga detta förslag, ehuruväl penningsumman är ganska betydande. Och jag kan ej heller i dag annat än af fullaste hjärta förorda, att anslaget beviljas.

Det är så att säga en hederssak för Sverige att bevilja detta anslag. Det kan nog hända, att doktor Hedin skulle kunna få tillsammans de penningar, som behöfvas, genom bidrag från främmande länder. Och säkerligen finnes det äfven land, som gärna skulle vilja tillägna sig både upptäckaren och hans verk. Men jag anser icke, att det är Sverige värdigt att på detta sätt lämna honom i sticket. Jag anser icke, att vi hafva råd att afstå honom. Och därför måste jag för min del vidhålla såsom min åsikt, att det vore i ett godt och lyckligt ögonblick, som Riksdagen nu beviljade det begärda anslaget.

Friherre De Geer: Till hvad herr statsrådet yttrat har jag ganska litet att tillägga.

Om den utskottshalfva, som i denna punkt kommit att diktera beslutet, hade genom ytterligare utredning kunnat visa, att Hedins arbete på ett tillfredsställande sätt kunnat för lägre kostnad publiceras, skulle jag gärna varit med om att yrka bifall till deras hemställan. Men då dessa utskottsledamöter nu åtnöjt sig med att yrka rent afslag, kan jag för min del icke biträda deras yrkande, utan får hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts proposition och den af 12 ledamöter inom utskottet afgifva, vid punkten fogade reservation.

Jag tror, att doktor Hedins arbete redan i och för sig skulle ganska väl kunna uthärda en ingående granskning och därvid bestå profvet. Såsom de af vetenskapsakademien tillsatta sakkunnige redan uttalat, är det nog en ganska sällsynt prestation, som doktor

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

Hedin under sin treåriga resa åstadkommit. Den vittnar om en så ovanlig energi, en sådan arbetsförmåga och en sådan omsikt att begagna sig af tiden för att utföra ett möjligast mångsidigt arbete, att man säkerligen får svårt att uppvisa något motstycke under motsvarande förhållanden. Det finnes nog åtskilliga vetenskapsmän, som äro vana att arbeta under lugna och normala förhållanden och att ernå en stor rikedom på väl utarbetade detaljer och som fördenskull måhända icke alltid äro fullt kompetenta att jämföra de resultat, som under sådana gynnsammare förhållanden kunna ernås, med dem, som under umbäranden, svårigheter och faror vunnits af djärfva forskningsresande.

I äldre tider såväl som i våra dagar finnes en viss klass s. k. upptäcktsresande, som icke äro väl anskrifna hos vetenskapsmännen. De gå till sina färder med ofta synnerligen otillräcklig underbyggnad, hvarför också deras vetenskapliga resultat, oaktadt all reklam, blifva mycket obetydliga. Dit hör icke doktor Hedin. Han har i min tanke på ett förtjänstfullt sätt upptagit de traditioner, som just utmärkt de svenska forskningsfärderna, särskildt de arktiska, i jämförelse med sådana, som företagits af flera andra nationer. Visserligen har han icke, såsom Nordensköld och flere andre af vårt lands arktiske forskningsresande, fört med sig en vetenskaplig stab af specialister. Hade detta varit honom möjligt, hade nog resultaten af hans resor blifvit ändå rikare. Men sådana förhållandena nu varit, har han dock ensam sammanbragt så betydande resultat, att det ju tyckes möta svårighet att ens få dem publicerade. När man får höra specialister uttala tvifvelsmål, huruvida arbeten, utförda under sådana forskningsfärder, äro lika förtjänta af understöd som i lugn och ro utförda, grundligare specialarbeten, så tror jag, att de icke äro fullt rättvisa. Det fordras nämligen alldeles särskilda betingelser för att kunna genomföra sådana forskningar, som både Nordensköld, Nansen och Hedin utfört. Det är icke nog med att hafva vetenskaplig underbyggnad, utan det fordras äfven andra egenskaper, såsom ihärdighet, mod och förmåga att intressera och handhafva folk. Särskildt har detta varit fallet med Hedin, som haft att taga sig fram bland vilda stammar och utmärkt förstått använda äfven råa och okunniga medhjälpare. Jag tror också, att kammarlärde rätt ofta underskatta den betydelse det har för vetenskapen, att en eller annan forskare förenar djärfva upptäcktsfärder med vetenskapliga undersökningar och därigenom väcker hela världens intresse äfven för de vetenskapliga arbetena. Det är alldeles otvifvelaktigt, att sådana resande, såväl medelbart som omedelbart, i hög grad gagnat vetenskapen. Många af våra yppersta vetenskapsmän utföra sitt arbete i stillhet och obemärkthet. De äro visserligen väl bekanta för alla specialister jorden rundt, men ofta så godt som okända för den stora allmänheten. Funnes det icke några forskare, som gjorde vetenskapsmännens

Angående utgifvande af ett arbeie om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

sträfvanden mera bekanta för allmänheten, tror jag, att specialisterna skulle hafva betydligt svårare att vinna det understöd, som äfven för dem är nödvändigt. Orsaken, hvarför publicerandet af doktor Hedins arbeten kräfver ett så betydande anslag, är i främsta rummet tryckningskostnaden för de omfattande kartor, han åstadkommit. Bland annat har han kartlagt hela Tarimfloden, den största i hela Centralasien, en flod som har ungefär samma längd som hela Sverige. Han har också undersökt omgifvande betydande öknar och det stora flacka bäcken, i hvilket Tarimfloden har sitt utlopp. Han har påvisat de ansenliga förändringar dessa trakter varit och äro underkastade, att dessa öknar fordom varit stora sjöar, och att förhållandena för öfrigt varit helt olika under den tid, som närmast föregått den nuvarande, hurusom det ännu under det tredje seklet af vår tideräkning fanns ansenliga bebodda orter i trakter, som nu äro betäckta af flygsand. Han har uppdagat intressanta minnesmärken från den kultur, som fordom härskat i dessa trakter. Likaså har han gjort naturvetenskapliga samlingar af stort intresse och bland annat hemfört många hundra bergartsprof från fyra särskilda geologiska profiler tvärs öfver världens mäktigaste bergskedja jämte samlingar från den växt- och djurvärld, som i våra dagar lefver i dessa hittills till stor del alldeles okända trakter. Allt detta har han ensam åstadkommit, ehuru det nu för bearbetande af det stora materialet naturligtvis kräfves hjälp från olika håll. Bland annat har han under de två sista färderna, som tillsammans varade i ej mindre än 6 år, sammanbragt en utan tvifvel synnerligen värdefull serie af iakttagelser rörande de klimatiska förhållandena i Centralasien. Detta omfångsrika material kräfver naturligtvis en mycket ingående och tidsödande samt på skickliga specialister fördelad bearbetning, som är förenad med betydande kostnader.

Men oafsedt det vetenskapliga värdet af de iakttagelser Hedin sammanbragt, måste man också taga hänsyn till den heder, han genom sina ihärdiga, djärfva och framgångsrika färder gjort det svenska namnet. Det gagn, som de skandinaviska folken redan haft af Nordenskölds och Nansens färder och som de säkerligen också skola få af Hedins, kan ej uppskattas i pengar. Hvar och en, som rest i främmande länder, vet hvilken roll det spelat för våra folk, att dessa forskare tillvunnit sig hela den bildade världens beundran. Jag anser därför, att om vi än icke såsom stormakterna kunna visa vår örlogsflagga på jordens skilda haf, så kunna vi dock, när någon gång en svensk genom kunskaper, mod och duglighet ådragit sig hela världens uppmärksamhet, lämna det understöd, som kräfves för att han skall få tillfälle att i högsta möjliga grad hedra det folk han tillhör.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

Häruti instämde herrar *Berg* i Göteborg, *Hedlund*, *Johansson* i Stora Mellby, *Trapp*, *Nydal*, *Kronlund*, *Staaff*, *Lindhagen*, *von Krusenstjerna*, *Nyström*, *Nordström* i Stockholm, *Natt och Dag*, *Höjer*, *Wallis*, *Burman*, *Ohlsson* i Halmstad, *Lindgren* i Örebro, *Trolle*, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *Larsson* i Lund, *Svensson* i Skyllberg, *Ekman* och *Hammarström*.

Herr Carlheim-Gyllensköld: Efter de många instämmanden, som följde på den föregående talarens anförande, kunde det vara onödigt att uppträda till förmån för det föreliggande förslaget. Jag ber emellertid att få nämna, att jag icke kan följa mina kamrater inom statsutskottet och förorda det beslut, hvartill de kommit, emedan detta beslut strider mot Andra Kammarens traditioner, som ojäfaktigt bevisa, att Andra Kammaren icke varit döf för kulturella intressen och vetenskapen. Det är, såsom redan framhållits från statsrådsbänken, så att denna fråga — åtminstone för mig — ställer sig som en honnörssak.

Denne man, Sven Hedin, är banbrytare på ett fullkomligt okändt område. Jag tillåter mig återkalla i kammarens minne hvad betydelse banbrytare sådana som Livingstone och Stanley haft för Afrikas kultivering; Sverige har visserligen icke haft någon särskild nytta däraf, men hela världen har dock haft nytta däraf, och det har varit till ära för det land, hvars söner desse varit. På samma sätt skall det vara till fördel, om icke pekuniär, dock ideell, för hela Sverige och Andra Kammarens anseende, om vi nu som förr visa oss uppskatta våra store män. Jag skulle helst hafva sett, att dessa, såsom jag ser saken, betungande villkor icke varit förelagda doktor Hedin. Dessa villkor äro sådana, att det icke lär kunna förnekas, att staten får valuta, ja full valuta för dessa utlägg, om förslaget bifalles. Staten förbehåller sig alla hans samlingar, hvilka han oegennyttigt ställer till statens förfogande, om han får anslaget, och dessutom fordras, att 33 % återbäras såsom distributionskostnad. Att dessa villkor varit borta, hade jag helst sett, utan beloppet borde hafva gifvits honom såsom en nationalbelöning för en storartadt utförd lifsgärning. Men icke nog med detta. Om detta anslag afslås, så har doktor Hedin sina samlingar till sitt fria förfogande, och jag antager såsom helt visst, att han skall kunna få sälja dem utomlands och därigenom få sina kostnader betäckta. Men det skulle ovillkorligen vara mycket nedsättande för Andra Kammaren, om den skulle hafva skuld till afslaget och därmed äfven till att samlingarne komme ur landet. Han har såsom svensk velat, att dessa samlingar, som enligt sakkunniges sammanstämmande omdömen hafva stort vetenskapligt värde, skola stanna i Sverige, och underkastat sig att afhända sig desamma och öfverlämna dem till staten. Om det, såsom jag hoppas, blir någon behållning på det arbete, som doktor Hedin står i begrepp att ut-

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

gifva, kan man vara förvissad om att han kommer att använda denna behållning till nya forskningsresor i samma trakter. Hvad hafva vi då gjort, om vi bevilja anslaget? Jo, vi hafva förberedt ytterligare forskningar på samma område. Vi hafva erkänt dugligheten och storheten hos en af landets söner.

Då det icke kan vara någon utsikt till bifall till annat yrkande än till Kungl. Maj:ts förslag, anhåller jag, herr talman, om proposition på bifall till Kungl. Maj:ts förslag och afslag å utskottets hemställan.

Herr Persson i Tällberg: Då jag nu går att yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt, ber jag att få säga, att detta icke sker i något som helst kulturfientligt intresse, och att det icke heller bör betraktas som något underskattande af herr Hedins förtjänster, utan sker det helt och hållet i sparsamhetsintresse. Jag märkte mycket väl, att äfven herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i någon mån ryggat tillbaka för de stora kostnader, som äro förenade med detta verks publicerande, och han sade, att han ansett sig böra öfverlämna frågan till Riksdagens pröfning. Och däremot har jag icke något att anmärka. Statsutskottets ledamöter från denna kammare hafva också ansett sig böra öfverlämna frågan till kammarens pröfning, och det föreligger nu, om man så vill, två förslag, dels rent afslag, dels rent bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Nu sade herr De Geer, att om utskottet sökt utreda, huruvida detta verk skulle kunna blifva publiceradt utan statens mellankomst, och funnit att så varit fallet, då skulle han hafva förstått statsutskottets ståndpunkt. Det har naturligtvis varit omöjligt för utskottet att utreda denna sak, och ännu mindre kan jag lämna någon utredning. Ett antagande skulle man ju möjligen kunna göra, att detta verk ändock skulle kunna utkomma, men det är omöjligt att med bestämdhet kunna påstå det.

Man kan icke heller egentligen framställa någon anmärkning mot detta verk, men det syntes oss vara en så hög summa, att vi ansett det nödvändigt att här yrka afslag på Kungl. Maj:ts förslag, ty man kan icke säga, att sådana beräkningar äro gjorda, att man kan bedöma — och jag tror icke att någon af de talare, som här uppträdt eller någon talare, som kommer att här uppträda, kan säga det — om det är ett billigt förslag, och lika litet är jag rätte mannen att bedöma det. Men jag hoppas, att den ära, som redan vederfarits herr Hedin, icke skall minskas, om han nu också därtill skulle lägga den äran, att han äfven drager försorg om verkets publicerande.

Det är mycket svårt att yttra sig i en fråga sådan som denna, ty man vet, att man blir betraktad såsom den, som icke har förståelse för kulturella angelägenheter, och detta är, såsom den siste ärade talaren sade, icke Andra Kammaren värdigt. Ja, den frågan

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

kan man nu tvista om, huruvida det ena är mer eller mindre värdigt. För min del tror jag att det icke bör betraktas såsom någon ovärdighet, om man icke går in på detta förslag eller åtminstone ställer sig mycket tveksam rörande detsamma. Hvad mig själf beträffar har jag icke kunnat blifva öfvertygad om att det skulle vara absolut omöjligt, att detta verk, äfven om anslaget icke beviljas, skulle kunna utkomma, liksom jag icke heller kan bedöma vikten och betydelsen af detta verks publicerande. Jag kan icke förneka, att det skulle bidraga till att göra vårt land i högre grad aktadt och värderadt, till och med bidraga till att herr Hedin blefve mera aktad och ärad, än han nu blifvit, men för min del har jag ansett sparsamhetsskälet vara ett så viktigt skäl, att jag inom utskottet ställt mig på deras sida, som yrkat afslag å Kungl. Maj:ts förslag, och ber jag nu här att få yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

I detta anförande instämde herrar *Jansson* i Edsbäcken, *Ersson* och *Andersson* i Baggböle.

Herr Hjärne: Herr talman, mina herrar! Jag kan förstå de skäl, som förestafvat utskottsledamöterna från andra kammaren, hvilka dikterat utskottets yrkande om afslag å förevarande framställning. Dessa skäl hafva utgjorts af sparsamhetsskäl, något, som jag i allo respekterar, och det kan icke falla mig in att af detta afslagsyrkande draga den slutsats, att statsutskottsledamöterna från Andra Kammaren skulle på något sätt vara mindre än andra känsliga för kulturella intressen och förstå att uppskatta sådana. Men jag vill hemställa, om man icke ändå bort i just detta nu föreliggande fall, oaktadt de dåliga tiderna, som ju onekligen förefinnas, göra ett undantag för dessa i allo så aktningsvärda sparsamhetsgrundsatser. För öfrigt är det ju icke meningen, att det begärda anslaget skall utgå med hela beloppet på en gång, utan det skulle ju fördelas på tre år med 25,000 kronor för hvarje af dessa. Och vidare vill jag fästa uppmärksamheten därpå, att svenska staten tills dato icke på något sätt, hvarken genom beviljande af anslag eller annorledes, visat sig uppskatta betydelsen af doktor Hedins forskningsverksamhet. Nu är ett tillfälle därtill för handen, och det gäller nu att å svenska folkets vägnar ådagalägga, att vi icke stå efter andra länder och vetenskapliga auktoriteter, hvilka hafva visat sig till fullo förstå den rätta innebörden och betydelsen af hans upptäcktsfärder.

För egen del har jag icke mycket att tillägga till hvad som af föregående ärade talare yttrats till förmån för det begärda anslaget. Emellertid vill jag fästa uppmärksamheten framför allt därpå, att doktor Hedin är en man, som helt och hållet på egen hand brutit sig väg genom det område, han velat utforska. Han

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

kan endast i ringa mån sägas vara en alumn af det universitet, som jag tillhör, och jag är därföre fullkomligt opartisk, när jag nu uttalar den mening, att vi här böra å svenska folkets vägnar genom ett beviljande af det begärda anslaget ådagalägga *det* framför allt, att vi uppskatta den svenska gammaldags kraft och förmåga af initiativ, som han visat sig besitta. Genom ett dylikt uppskattande af hans förtjänster blifva vi också i tillfälle att gifva en eggelse och uppmuntran åt andra, yngre forskare, hvilka framdeles måhända känna sig manade att gå i hans fotspår. Det är nämligen icke utan, att just vi svenskar kunna anse oss vara mer än andra nationer kallade till att arbeta inom de olika geografiska forskningsområdena. Ty där en svensk upptäcktsresande dragit fram, går han mer än andra fri från den eljes lätt framkastade misstanken, att hans forskningsfärd afser ett politiskt intresse eller dylikt, såsom man lätteligen kunde misstänka, om denne forskningsresande varit t. ex. ryss eller tysk eller engelsman. Det är således tydligt, att vi svenskar, som kunna hänvisa till gamla traditioner på den geografiska forskningens område, därtill också kunna lägga vårt anseende såsom fullkomligt opartiska utforskare inom okända delar af världen, hvilka någon gång, förr eller senare, måste för kulturens skull blifva genomforskade.

Utaf dessa och andra skäl finner jag det framgå, att det egentligen icke är någon uppoffring, som svenska staten gör, ifall anslaget beviljas, utan att man därigenom afsätter ett kapital, som är väl nedlagt till befrämjande för framtiden af den svenska vetenskapen och den svenska kulturen och öfverhufvud taget till eggande af svensk kraft och dådlust.

På alla dessa af mig nu anförda skäl ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:t proposition i ämnet.

Friherre De Geer: Jag vill endast beriktiga ett litet misstag, som herr Daniel Persson begått, då han citerade ett yttrande af mig. Jag sade nämligen, att, om utskottet lämnat någon utredning för, att doktor Hedins arbeten skulle kunna på ett tillfredsställande sätt publiceras för en kostnad, *lägre* än den nu begärda, jag gärna skulle slutit mig till ett yrkande om att bevilja ett lägre anslag för ändamålet. Däremot talade jag alls icke om en utredning, huruvida möjlighet förefunnes att med bidrag från annat håll publicera hans arbeten; ty det är nog mycket möjligt, att de utomlands kunde blifva utgifna, och detta skulle visserligen icke på något sätt minska doktor Hedins förtjänst, men det är å andra sidan lika säkert, att det icke skulle öka vår, om vi sålunda icke ens ville gifva något bidrag till utgifvandet af ett för vårt land så hedrande arbete, som ej heller förut åtnjutit något statsanslag. Kostnaderna för doktor Hedins resor hafva ju helt och hållet hopbragts på enskild väg, och han har själf bidragit med halfva be-

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

loppet för den sista expeditionen och fjärdedelen för den första. Herr Carlheim-Gyllenskiöld har också framhållit, hurusom doktor Hedin, om han finge någon inkomst öfver vid publicerandet af den populära reseberättelsen, säkerligen skulle komma att i främsta rummet använda denna för de nya färder han redan planerat, och detta torde man så mycket hellre kunna antaga, som han hittills just på detta sätt användt motsvarande inkomster samt därigenom kunnat utföra sina forskningsfärder utan att för desamma begära något som helst anslag af allmänna medel.

Herr Höjer: I likhet med den ärade talaren på Uppsalabänken förstår äfven jag mycket väl den hänsyn till den nuvarande ekonomiska ställningen, hvilken förmått statsutskottets ledamöter från Andra Kammaren att känna sig tveksamma i fråga om det lämpligaste uti att under nu rådande förhållanden gifva understöd i och för ifrågavarande lärda verks utgifvande. Denna deras tveksamhet kan jag fullkomligt sentera. Men just på grund däraf kan jag icke fatta, hvarför statsutskottet för sitt afslagsyrkande anfört ett sådant skäl som det, hvilket förekommer i utskottets motivering. I stället för att uti denna åberopa sig på statsverkets för närvarande mer eller mindre betryckta ekonomiska ställning, har utskottet såsom skäl för sitt afslagsyrkande endast kort och godt förklarat, att enligt dess åsikt staten icke borde åtaga sig de kostnader, som för ifrågavarande ändamål erfordrades, utan att närmare förklara eller angifva, *hvarföre* staten icke borde göra det. Jag ber då att få i herrarnes minne återkalla, hurusom svenska staten genom riksdagen icke *en*, utan otaliga gånger beviljat anslag till lärda verks utgifvande. Och hvad är det nu fråga om? Jo, det är fråga om att medelst bidrag af statsmedel möjliggöra utgifvandet af ett i eminent grad lärdt verk af den art och beskaffenhet, att Europas förnämsta geografiska auktoriteter — för att icke tala om den kommitté af sakkunnige, hvilken vetenskapsakademien tillsatt för bedömande af detta verks värde — afgifvit det vitsord, att detsamma vore ett verk, som i allra eminentaste mening förtjänade att med understöd af statsmedel publiceras. På denna grund är jag af den åsikt att, om svenska staten nu skulle bevilja detta visserligen i och för sig stora anslag för utgifvandet af ifrågavarande lärda arbete, svenska staten därmed icke endast skulle gifva ett skäligt erkännande åt den stora bragd, som utförts af en utaf Sveriges söner, utan också foga ett nytt vittnesbörd till det redan öfver hela världen kända förhållandet, att svenska staten, när det gäller, är villig att på alla möjliga sätt understödja den vetenskapliga forskningen.

Jag ber således att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

Herr Roos: Af början till herr Daniel Perssons anförande trodde jag mig kunna sluta till, att han icke ämnade yrka bifall till statsutskottets förslag. Jag tyckte mig nämligen hos honom höra en önskan, att han icke måtte blifva ansedd såsom kulturfientlig och att, då stämningen här i kammaren tyckes visa sig vara ganska stark för ett beviljande af det äskade anslaget, han ville afstå från att yrka afslag. Men i stället slutade han sitt anförande med att yrka bifall till statsutskottets hemställan om afslag, och i detta hans yrkande instämde några af kammarens ledamöter. Det är således, som saken nu föreligger, icke någon utsikt för att Andra Kammaren skall *enhälligt* bifalla Kungl. Maj:ts förslag, hvarom jag dock förut hade gjort mig någon förhoppning. Första Kammaren har i dag på förmiddagen utan någon som helst motsägelse och utan votering bifallit förslaget, och jag hade gärna velat, att man skulle kunna säga, att Andra Kammaren vore likaså känslig för vårt lands ära som någonsin Första Kammaren.

Under förmiddagens lopp har här af en ärad talare på gäflebänken framhållits, att vi för vår nationella heders skull måste vidtaga vissa åtgärder och särskildt beriktiga en del vilseledande uttalanden, som rörande en annan fråga förekommit i den utländska pressen. Jag tror, att uti nu föreliggande fråga det vore att beklaga om, såsom här under diskussionen framhållits såsom en möjlig utväg, utländska medel skulle behöfva tagas i anspråk för fullbordande af det vetenskapliga storverk, hvartill grunden blifvit lagd under doktor Hedins resor i Asien. Om denna min tro delas af flertalet bland kammarens ledamöter, är jag viss därom, att det beslut kammaren kommer att fatta skall lända icke endast vårt land, utan äfven kammaren själf till heder, i all synnerhet om den *enhälligt* beviljar det begärda anslaget.

Jag anhåller att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Branting: Herr talman! Jag för min del kan omöjligen svinga mig upp på de något väl stora höjder, till hvilka några talare sökt lyfta den förevarande frågan, i det att de rent af framställt det såsom en hederssak för Andra Kammaren att, utan vidare diskussion till och med, bevilja det begärda anslaget. För egen del får jag bekänna, att jag i denna fråga varit mycket tveksam och snarast varit böjd för att rösta i enlighet med utskottets hemställan om afslag. Och då här strötts så mycket blommor för den man, för hvilkens skull denna anslagsfråga uppkommit, kunde det måhända — utan att jag därmed vill säga, att något af detta beröm varit oförtjänt — vara skäl att äfven påminna därom, att vissa sidor i denne mans uppträdande äro sådana, att de icke verkat till alldeles odelad berömmelse vare sig för honom själf eller för hela vårt land.

Men denna sida af saken vill jag icke skola vara på något

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

sätt afgörande för mitt votum. Jag tror, att den nu föreliggande frågan kan ses nyktert och lugnt såsom en vanlig fråga om beviljande af anslag för ett vetenskapligt ändamål, som i och för sig kan vara behjärtansvärdt, och då ställer sig för mig spörsmålet sålunda: föreligger här en verklig utredning, huruvida det är fullkomligt befogadt att bevilja detta anslag? Jag må därvid svara, att jag beklagar, det utskottet icke inlåtit sig på någon sådan. Af friherre De Geer gjordes en antydan, att det kanhända varit möjligt åstadkomma en nedsättning af den summa, som begäres, och efter detta uttalande från sådant håll kan det ju knappast vara något tvifvel därom, att icke denna sida af saken förtjänat ett allvarligt beaktande.

Saken föreligger emellertid nu uti det skick, att statsutskottet ingenting gjort för att åstadkomma en utredning i detta hänseende. Det har icke heller från deras sida, som hittills försvarat utskottets ståndpunkt, framförts något som helst annat skäl än enbart rena sparsamhetssynpunkten för att man här skulle följa statsutskottets uppfattning. Jag må bekänna, att jag var ganska nyfiken på hvad som verkligen kunde ligga bakom den korta argumentation, som statsutskottet användt. Men min nyfikenhet har icke i det fallet blifvit tillfredsställd genom den förklaring, som gifvits af herr Persson i Tällberg.

Under sådana förhållanden ställes man nu i valet att bevilja ett anslag till ett godt ändamål, som kanhända hade kunnat med annan behandling sättas något lägre, eller att helt och hållet säga nej. Då detta sista kanske kunde medföra åtskilliga olägenheter, så må jag bekänna, att jag för min del, som saken för närvarande ligger, kommer att rösta för bifall till Kungl. Maj:t förslag.

Herr Höjer: Jag vill blott fästa uppmärksamheten därpå, att den föreliggande frågan naturligtvis icke har det allra ringaste att göra med de personliga sidor, som må vara mer eller mindre utmärkande för herr Hedin, utan hvad som föreligger till afgörande är uteslutande, huruvida det arbete, som skall publiceras, är värdt det understöd af 75,000 kronor hvarom herr Hedin anhållit. Det är det som vi skola afgöra.

För att komma till en riktig uppfattning af saken, förmodar jag att kammaren ej har annat att göra än att rätta sig efter det sakunniges uttalande, som i detta fall föreligger. Och detta uttalande slår fast, att arbetet i den allra högsta grad förtjänar ett sådant anslag som här är ifrågasatt. Detta uttalande är gjordt dels af Europas förnämsta geografiska tidskrifter, »The geographical journal», utgifven af Royal geographical society i London, och »Petermanns Mitteilungen», dels af den kommitté som vetenskapsakademien tillsatte för att undersöka allt med detta arbete sammanhängande. Och, så vidt jag kan bedöma, har särskildt den

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts

nämnda kommittén, som utgjorts af tre ytterst sakkunniga personer, användt en mycket stor omsorg för att taga noggrant reda på icke blott det vetenskapliga värdet af herr Hedins arbete, utan äfven noga granskat de särskilda utgiftsposterna och hela planen för utgifvandet med allt hvad därtill hör. Och kommittén har för öfrigt tillrådt de ganska stränga villkor, som af statsutskottet uppställts för erhållande af det ifrågasatta understödet.

Hvad beträffar den frågan, huruvida summan skulle kunna pressas ner till ett lägre belopp än 75,000 kronor, förmodar jag att statsutskottet låtit sig ledas just af tremannakommitténs uttalande och litat på dess bedömande. Kommittén har uti sitt betänkande förklarat, att »fast hellre syntes det troligt, att kostnadsbeloppet 75,000 kronor komme att öfverskridas, och slöte kommitterade sig härtill dels däraf att en del summor syntes vara alltför lågt upptagna, dels däraf att en del nödiga utgifter, såsom för öfversättningar, språkgranskning m. m., icke återfunnes i beräkningen.» Jag har för min del hört, att det är mycket sannolikare att herr Hedin får skjuta till af egna medel ett eller annat tusental kronor, än att den summa, som af vetenskapsakademiens tremannakommitté förordats, skulle vara för stor.

Herr Petersson i Påboda: Herr talman! Bara några ord! Det är gifvetvis mycket svårt att här säga någonting, som kan vara för kammaren afgörande. Som vi veta har ju sagts så mycket vackra ord, och redan från början har diskussionen förts in på ett stämningsfullt område, då man vädjat till svensk heder och värdighet o. s. v. Äfven jag uppskattar kanske så mycket som någon den heder, som vederfarits vårt fosterland, och hvad doktor Hedin i detta fall gjort skall jag vara den förste att erkänna. Men äfven med ett sådant erkännande kan åtskilliga erinringar göras mot förslaget sådant det föreligger.

Det framhålles bland annat uti den utredning, som föreligger, att största delen utaf beloppet skulle användas för detta kartografiska verk, för kartläggning utaf Asiens öknar, i hvilka ingen europé satt sin fot och i hvilka kanhända ingen svensk man heller kommer att på länge sätta sin fot.

Nu säges i denna utredning, att en del af resan skulle framställas i skalan 1: 100,000 (27 blad) och omkring 58 blad i skalan 1: 200,000. Jag ber att få erinra kammaren, att det är icke många dagar sedan vi här hade en diskussion om kartläggning af vårt eget fädernesland, och det framhölls då hurusom man nu håller på att kartlägga norra Sverige i en mycket mindre skala än som här skulle användas för en stor del af Asiens öknar. Och friherre de Geer, som med mycken värme uttalat sig för detta anslag, framhöll särskildt, att denna mindre skala som man tillämpade berott på, att det skulle draga mycket stora kostnader och dröja mycket

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

lång tid, ifall man skulle använda den större skalan. Det kan icke förvåna, om man vid jämförelsen mellan dessa förhållanden inom vårt eget land och detta företag, då 40,000 kr. skulle användas till detta kartverk, gör åtskilliga reflektioner.

Jag ber att också få framhålla en annan synpunkt. Det är naturligtvis af mycket stor vikt och värde, att dessa samlingar, som doktor Hedin hemfört, komme att förvärfvas åt svenska staten. För min del skulle jag ansett det vara en lämpligare form, ifall man anslagit medel för att åt svenska staten förvärfva dessa samlingar och då tagit till för det ändamålet ett så pass stort belopp, som man anser detta vara värdt. Då hade man varit ifrån frågan om kartläggningen och allt det där.

Ja, herr talman, jag skall icke vidare yttra mig. Men jag skall i alla fall be att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Friherre De Geer: Herr talman! Gent emot den siste ärade talarens yttrande vill jag framhålla den väsentliga skillnaden mellan kartorna i vårt eget land och de af Hedin utförda. De senare föreligga nämligen redan färdiga, och det är endast fråga om deras utgifvande. Hade det däremot gällt att på förhand besluta deras uppmätning, lika detaljeradt och fullständigt, som sker vid utarbetandet af våra Norrlandskartor, skulle jag visst icke hafva tillstyrkt ett sådant ojämförligt mera omfattande och dyrbarare arbete. Men nu har Hedin kartlagt förnämligast själfva Tarimfloden med dess närmaste kringliggande områden hvaraf bland annat framgått, att en stor del af den betydande floden är segelbar. Men det syfte, han i främsta rummet haft med kartläggningen, är utan tvifvel ett rent fysiskt-geografiskt och sålunda bland annat att för kommande tider fixera flodens nuvarande utseende och beskaffenhet samt kringliggande områdes utseende i våra dagar. Detta stora vattensystem är tydligen stadt i en alltjämt fortgående förändring och har helt visst äfven i historisk tid mycket förändrats. Hedin har påvisat, att Lovnarbäckenet undergått en betydande förskjutning, hvarigenom en gammal geografisk stridsfråga blifvit afgjord. Genom hans noggranna kartläggning af floden och Lovnarbäckenet har man nu ett medel att i kommande tider afgöra, enligt hvilka lagar sådana märkliga fysiskt-geografiska förändringar kunna försiggå. Och det är just genom studiet af sådana nutida förändringar, som det för geologien blir möjligt att bedöma de omdaningar som under gångna geologiska perioder försiggått på vår jord.

Jag har icke haft tillfälle att så noga genomgå alla Hedins kartor, att jag för hvarje fall skulle kunna afgöra hvilken skala, som vore lämpligast för deras publicering, men icke torde det vara tillrådligt att allt för mycket reducera kartan, som ute i fältet upprättats i så stor skala som 1: 35,000, om man ej vill, att mycket

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

af det därpå nedlagda arbetet skall vara så godt som bortkastadt och alls icke komma till den nytta det kan medföra, i fall skalan är tillräckligt stor. De flesta af kartorna komma dock att reduceras till $^1/_6$ af den skala, i hvilken de blifvit uppmätta, ett mindre antal till $^1/_3$ och helt få komma att utges i mätningsskalan, och detta endast öfver smärre, särskildt intressanta områden. Om några medlemmar af statsutskottet ansett lämpligt, hade det ju stått dem fritt att föreslå ett lägre belopp såsom understöd för utgifvandet af Hedins arbete.

Som detta nu icke skett, måste jag vidhålla mitt yrkande.

Herr Hedlund: Jag tillåter mig erinra, att af det beviljade anslaget skulle komma statsverket till godo dels för 50 exemplar af arbetet ett belopp af 13,500 kr., vidare ett beräknadt öfverskott af 17,000 kr., hvarförutom staten skulle erhålla en del bytesskrifter samt en del etnografiska och naturhistoriska föremål skänkas till staten.

Jag vill vidare påminna därom, att Frithiof Nansen, då han tillämnade sin nordpolsexpedition med »Fram», gick in till stortinget med begäran om statsbidrag. Stortinget afslog denna framställning, och däröfver får man icke undra, då man icke alls visste, hvad som egentligen skulle blifva af företaget. Nansen kom tillbaka, och det är visst, att stortinget hade då velat gifva honom tio gånger det belopp han hade begärt i villigt erkännande af den stora berömmelse, som han genom sin färd ådragit sitt land. Vi å vår sida stå inför en redan utförd forskningsfärd, som bragt vårt land mycken berömmelse, och inför detta faktum böra vi icke tveka, så mycket mindre som det här gäller att lämna ett handtag åt en ung forskare, hvilken icke ärnar att hvila på sina lagrar, utan tvärtom planlägger nya färder, hvilka med den erfarenhet han förvärfvat hafva alla utsikter att bringa lika mycken framgång åt vetenskapen, som den redan utförda. Jag ber därför att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Hammarlund: Jag måste erkänna, att jag hör till dem, som icke anse denna fråga fullt nöjaktigt utredd i hvad rör det ekonomiska. För mig har framställt sig den frågan: om detta arbete icke kan utgifvas utan offentligt understöd — och detta synes ju vara fallet — med hvilket belopp bör då staten bidraga? Här har begärts 75,000 kr., och man har kommit till detta belopp, genom att räkna ut produktionskostnaden för arbetet, hvilken befunnits uppgå till 75,000 kr. och kanske något därutöfver. Af de belopp, som kunna komma att inflyta genom försäljning af arbetet, skulle först kostnaden för arbetets utgifvande i den mån densamma öfverskrider dessa 75,000 kr., betäckas. De ytterligare belopp, som komme att inflyta, skulle sedan tillfalla svenska sta-

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

ten. Staten skulle således i detta fall komma att utöfva förläggare-verksamhet, och detta synes mig betänkligt, helst som man icke vet, huru länge denna förläggareverksamhet skulle komma att räcka. Det är ju möjligt, att den skulle komma att sluta kanske först om femtio år eller ännu mera.

Här är nu beräknadt, att af arbetet skulle komma att säljas 150 exemplar. Man kan naturligtvis icke tänka sig, att dessa 150 exemplar skulle komma att säljas genast. Låtom oss antaga, att 100 exemplar skulle komma att omedelbart efter det arbetet utkommit säljas till offentliga bibliotek och några enskilda intresserade, som önskade inköpa detta arbete till ett pris af 270 kr. För dessa 100 ex. kommer med frånddragande af distribueringskostnaden att inflyta 18,000 kr. Låtom oss vidare i likhet med vetenskapsakademiens kommitterade beräkna kostnaderna för arbetets åstadkommande till 10,000 kr. utöfver det ifrågasatta statsanslaget å 75,000 kr. Då skulle af dessa 18,000 kronor, som skulle inflyta vid den första försäljningen af arbetet, doktor Hedin först hafva ersättning för hvad han af egna medel bekostat, eller 10,000 kr., och svenska staten skulle erhålla återstoden samt sålunda af det beviljade statsbidraget få tillbaka 8,000 kr. Men sedermera kommer naturligtvis då och då med längre eller kortare mellanrum att säljas ett och annat exemplar af arbetet. Nya bibliotek komma att uppstå och enskilda mäcenater komma att vilja lägga sig till med detta värdefulla arbete. För hvarje gång ett exemplar blefve såldt, skulle då svenska staten erhålla 180 kr., och för hvarje år skulle ske en afräkning mellan generalstabens litografiska anstalt och statsverket, hvilka afräkningar måhända skulle komma att fortgå under femtio års tid.

Det synes mig betänkligt att ordna saken på detta sätt. Mera praktiskt förefaller mig, om man vändt sig till en förläggare — en svensk, tysk eller engelsk sådan — och tagit reda på, under hvilka villkor han skulle hafva velat åtaga sig att utgifva detta arbete, samt sedan på här ifrågasatta villkor i öfrigt beviljat ett anslag en gång för alla utan någon återbetalningsskyldighet. Då hade man varit från saken på en gång.

Jag har talat vid en i dylika ting mycket förfaren man, och han har sagt mig, att det är mycket sannolikt, att en tysk förläggare skulle velat åtaga sig utgifvandet af detta arbete mot ett belopp af 50,000 mark, det vill säga omkring 45,000 kr., således ett väsentligt mindre belopp än här ifrågasatts. Det kan ju visserligen hända, att i framtiden genom arbetets försäljning kommer att inflyta så mycket penningar, att vi komma ned till detta belopp, men troligt är väl detta knappast. Den man jag åsyftade talade om, att en tysk förläggare nog skulle vara villig att åtaga sig arbetets utgifvande mot det af mig nämnda beloppet, men det är ju också möjligt, att om man på allvar fört underhandlingar

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

med en svensk förläggare — vi hafva ju sådana af betydenhet äfven här i landet — en sådan skulle hafva ansett det som en hederssak, att arbetet utkommer från ett svenskt förlag, och åtagit sig utgifvandet af detsamma. På sådant sätt skulle ju staten hafva sluppit ifrån denna förläggareverksamhet och dessa årliga redovisningar under en oöfverskådlig framtid.

Jag står mycket tveksam, då det här gäller att göra något yrkande. Men det förefaller mig synnerligen önskvärdt, att staten icke inlåter sig på en förläggareverksamhet, sådan som den förevarande. Det kan blifva ett farligt prejudikat för framtiden. Det synes mig bäst, att man en gång för alla vet, hvad man gifver ut och slipper alla afräkningar under en följd af år med enskilda firmor. I frågans nuvarande läge och då en återremiss väl ej leder till något resultat, förenar jag mig med dem, som yrkat bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Johansson i Jönköping: Herr talman, mina herrar! Det, som beträffande denna fråga verkat afskräckande, är naturligtvis det stora beloppet. För min del får jag emellertid säga, att jag har samma tanke, som uttalades af herr Branting, nämligen att jag beklagar, att icke bättre utredning förefinnes än den, som föreligger i Kungl. Maj:ts proposition och statsutskottets utlåtande, ty det är verkligen ganska löst framkastade siffror, som vi hafva att hålla oss till. Emellertid tyckes det oaktadt så mycket framgå, att man med den utgift, som här ifrågasättes, icke vill tillgodose något annat än ett rent vetenskapligt intresse. Så vidt jag kan finna, är nämligen genom den träffade öfverenskommelsen alldeles uteslutet, att några personliga fördelar skulle kunna därigenom tillskyndas vare sig herr Hedin eller någon annan, utan herr Hedin har tvärtom förbundit sig att göra de uppoffringar, som måste anses ligga däri, att han till svenska staten öfverlämnar de under hans resa hopbragta samlingarne, att han vidare till staten öfverlämnar ett visst antal exemplar af arbetet och att staten erhåller hela behållningen af försäljningen.

Då man således måste erkänna, att det i detta fall uteslutande är fråga om att främja ett rent vetenskapligt intresse, samt vi verkligen icke hafva råd att sätta vårt nationella anseende på spel, såsom fallet onekligen måste bli, om man måste vädja till utlandet för publicerandet af detta verk, så finner jag mig i likhet med herr Branting, under beklagande att icke en bättre utredning i fråga om den ekonomiska sidan af saken föreligger, dock böra rösta för bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Waldenström: Jag tror, att det vore mycket lätt att få dessa kartor utgifna i både Tyskland, Frankrike, England och Amerika. Ja, man skulle med tacksamhet taga emot ett sådant

Angående utgifvande af ett arbete om S. Hedins senaste resa i Centralasien. (Forts.)

förslag och med största villighet förskjuta de erforderliga medlen. Men jag anser att detta skulle vara en stor skam för Sverige. Doktor Hedins stora verk har begynt såsom svenskt, och jag kan ej förstå annat än att Sveriges heder fordrar att det fortsättes och afslutas såsom svenskt. För 75,000 kronor böra vi icke till någon annan nation sälja vårt goda svenska namn och rykte. Herr talman, jag anhåller om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Punkterna 116—124.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 125.

Angående anslag till idrottens främjande.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till Sveriges centralförening för idrottens främjande på extra stat för år 1904 bevilja ett anslag af 20,000 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning, till Sveriges centralförening för idrottens främjande på extra stat för år 1904 bevilja ett anslag af 10,000 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela.

Vid punkten hade fogats reservation af herrar vice talmannen *Pehrson*, *Persson* i Tällberg, *Sjö*, *Persson* i Stallerhult, *Petersson* i Påboda, *Boström*, *Nylander*, *Odqvist*, *Olsson* i Fläsbro, *Månsson*, *Johansson* i Aflösa och *Starbäck*, hvilka yrkat, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet von Friesen, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I denna punkt har utskottet så till vida afvikit från den kungl. propositionen, att Kungl. Maj:t föreslår ett anslag af 20,000 kr., men utskottet endast ett anslag af 10,000 kr. Som samtliga af denna kammares utskottsledamöter reserverat sig äfven mot utskottets hemställan, kan jag väl icke hoppas, att kammaren skall gå längre än utskottet, men jag vill dock här framlägga de skäl, hvarför jag för min del ansett mig skyldig att föreslå ett anslag af 20,000 kr. Herrarne torde erinra sig, att vid förra riksdagen förelåg förslag om ett anslag på 10,000 kr., hvilket emellertid då afslogs. Man kan då fråga:

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

hvarför begär Kungl. Maj:t nu 20,000 kr.? Jo, detta beror därpå, att denna fråga har sin inre historia. Såsom herrar ledamöter af statsutskottet behagade erinra sig, förelåg frågan, då i fjol ett anslag på 10,000 kr. begärdes, i ett annat skick än nu. Föreningen låg då inne med en ansökning hos Kungl. Maj:t att få anordna ett penninglotteri för att skaffa sig tillgångar, och af detta hade föreningen beräknat en inkomst af icke mindre än 1 million kr., hvaraf densamma sedan skulle hafva en årlig ränta å 40,000 kr., som skulle vara att tillgå för främjande af föreningens arbeten. Då anfördes i utskottet bland annat, att man icke tyckte om penningelotterier. Stämningen i Riksdagen var mot lotterier, och jag var i den kammare jag tillhörde en af de ifrigaste kämparne emot lotterier och särskildt emot penningelotterier. Emellertid hade nämnda förening en viss otur, ty ehuru den inkom till Kungl. Maj:t med begäran om att få anordna ett penninglotteri, innan Nordiska museet gjorde sin framställning, lär den hafva fått det besked, att den skulle vänta, så att Nordiska museets lotteri först kunde gå af stapeln. Föreningen väntade och Nordiska museets lotteri beviljades samt gick utan tvifvel med ganska god behållning för museet. När sedan föreningens tur kom, var stämningen för, att lotteriet icke längre skulle beviljas. Det var några af statsutskottets medlemmar, som ville bevilja det begärda anslaget, men endast med det villkor, att ansökningen om lotteri skulle afslås. På andra håll anmärktes då, att det vore olämpligt att vid beviljande af ett anslag uppställa som villkor, att Kungl. Maj:t skulle afslå ett ärende, som just då låg under hans pröfning, och att detta icke vore fullt konstitutionellt rätt. Huru det nu var, så blef framställningen om anslag afslagen, och sedermera blef äfven ansökningen om penningelotteri afslagen, så att föreningen stod där utan både det ena och det andra.

Nu har till Kungl. Maj:t i år inkommit flera ansökningar från idrottsföreningar, såsom skidlöpareföreningen m. fl., med begäran om anslag. Det har emellertid varit min åsikt, att det vore bättre att gifva anslag åt denna centrala idrottsförening, för att denna sedermera skulle få understödja de föreningar, som vore ett slags filialer åt den förra, och för att på detta sätt idrotten skulle främjas. Jag anser nämligen, att de idrottssträfvanden, som tagit så stark fart i vårt land — låt vara att de i vissa afseenden lätt gå till öfverdrift — dock på det hela taget äro ett sundt och godt lifstecken i landet. Det är bra att rycka upp ungdomen genom idrott, och jag tror, att idrotten kan i sin mån bidraga till att gifva vår ungdom så att säga sundare tidsfördrif och bättre nöjen än hvad den annars skulle söka på annat håll. Statsutskottet har nu också alltid erkänt detta, men tillika sagt, att idrotten bör främjas på enskild väg. Äfven jag anser, att den hufvudsakligen bör främjas på enskild väg — och på enskild väg hafva också betydande kost-

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.

nader och uppoffringar gjorts för idrottens sak — men min åsikt är ock, att idrottens sak är så pass stor och sammanhänger så pass nära med andra sträfvanden att skaffa oss en i vissa afseenden bättre ungdom än den vi nu hafva, att den måste betraktas såsom en allmän angelägenhet af ganska stor betydelse och att därför något understöd från det allmännas sida borde beviljas. När jag såg de många ansökningar om understöd, som förelågo, och då jag ansåg det klokare att åt den centrala föreningen lämna hela beloppet än att plottra sönder detsamma på flera föreningar, öfver hvilka det vore svårare att utöfva kontroll, syntes det mig lämpligt att bevilja denna förening, som haft sådan motighet, ett anslag, som kunde vara någonting bevändt med, och därför tillstyrkte jag Kungl. Maj:t att af Riksdagen äska ett belopp af 20,000 kronor. Nu har statsutskottet åberopat, att Kungl. Maj:t begärde endast 10,000 kronor i fjol och att ingen anledning finnes att gifva mera i år. Som jag tror mig hafva visat, finnes det i sakens historia vissa anledningar att gifva mera i år, men såsom jag nämnde, anser jag mig icke hafva förhoppning att komma längre än statsutskottet föreslagit, i synnerhet som Första Kammaren antagit utskottets förslag. Emellertid tror jag, att det är skäl att bifalla detta, ty jag anser, att idrotten hör till de saker, där det enskilda bör vara hufvudsaken, men där äfven det allmänna bör bidraga. Och då vi nyss hafva beviljat bidrag, hvilket utgått i flera år, till ett alkoholisthem, som ju är ett godt ändamål, så tror jag, att denna sak har ett visst sammanhang med förevarande fråga, ty jag anser, att idrotten, om den rätt och utan öfverdrift användes, är ett medel att stärka ungdomens kroppar och äfven att stärka deras lynnen och gifva dem en frisk hållning, som motverkar de lyten, hvilka slutligen föra individen, bland annat, äfven till alkoholisthem.

På grund häraf tror jag, att Riksdagen bör bevilja ett anslag till idrottens främjande. Man kan nu visserligen säga, att om detta anslag beviljas, så är gärdet uppgifvet och det kommer att begäras mera efter hand, men med den omsorgsfulla pröfning Riksdagen är van att ägna anslagsfrågor, tror jag, att Riksdagen i denna fråga liksom i andra kommer att med lugn och besinning gå framåt och icke taga konsekvenserna längre eller värre än hvad den själf finner lämpligt.

Herr Tamm: Herr talman! Den behandling, som denna fråga vid fjolårets riksdag och i årets statsutskott undergått, gifver mig mod att för kammaren påpeka vikten af det föreslagna anslagets beviljande, ehuru hela denna kammares utskottshalfva reserverat sig mot beslutet.

Då denna fråga förlidet år förevar i Riksdagen, hade vi ett ganska färskt exempel på öfverdrift inom sportens eller idrottens

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

område, hvilket måhända bidrog till den afvoghet, som då hindrade anslagets beviljande, och jag skall vara den förste att erkänna, att denna rörelse för idrotten har många fula utslag, men jag undrar, om icke sådana öfverdrifter, som de hvilka följt med denna rörelse, alltid kunna spåras hos en energiskt och i synnerhet af ungdom ledd rörelse och att dessa öfverdrifter icke få dömas alltför hårdt.

Idrottens betydelse är väl numera så allbekant, att jag här icke skulle behöfva framhålla densamma, men jag vill i alla fall påpeka, att idrotten ju är afsedd att hos vår ungdom alstra energi och härdighet och att blåsa in frisk luft i de lungor, som bakom disken eller i arbetslokalen blifvit alltför dammfyllda. Jag tror, med ett ord, att man kan säga, att idrottens mål just är släktets fysiska uppfostran, och det kan väl ej heller nekas, att just på de sista åren idrotten från att kanske mera vara en sport, en rikemanssport, allt mera trängt ned till alla lager af folket. Jag vill endast framhålla, hurusom inom nästan alla städer bildats idrottsföreningar, och det är ett nöje att se huru desse unge män, när de slutat sitt dagsarbete, tillsammans utöfva den synnerligen välgörande sporten, som hos dem alstrar friska kinder och kraftig kropp, utan att därför öfverdrift kommer till synes. För mig äro sport och idrott, ehuru dessa uttryck hafva samma betydelse, dock på sätt och vis mycket vidt skilda begrepp. Sporten kan medföra öfverdrift, idrott, såsom jag fattar den, däremot icke. Det är visserligen sant, att vid idrottens utöfvande måste finnas förgångsmän och att bland dessa ofta förekommer öfverdrift, men utan förgångsmän får man icke mängden med sig. Jag vill endast erinra om, huru det ser ut vid en skidtäfling. Det är visserligen sant, att öfverdrift förekommer hos dem, som täfla om pris, men huru nyttigt är det icke för dessa hundratals eller tusentals unga män och kvinnor, som följa med på skidor ut i den friska luften, att få komma ut och öfva denna härliga idrott. Samma förhållande råder vid skridskotäflingar. Huru mången har icke gjort sig löjlig öfver dessa snabblöpares egendomliga ställning, då de täfla om pris, men nog locka i alla fall dessa täflingar många af våra gossar ut för att öfva sig att på skridskor komma fram så hastigt som möjligt, och utan tvifvel är äfven detta en idrott, som är förtjänt af uppmuntran.

Nu har den förening, som gjort framställning om detta anslag, hvilket anslag blifvit tillstyrkt af statsutskottet, nämligen centralföreningen för idrottens befrämjande, satt till sitt mål att vara ledare för idrottens utöfvande i Sverige på så sätt, att den dels leder de idrottstäflingar, som anordnas, i rätt riktning, dels ock, så långt tillgångarne medgifva, ser till, att idrottsplatser på olika orter blifva tillgängliga för dem, som däraf vilja begagna sig. Denna förening är i behof af mycket stort anslag; hittills hafva

Angående anslag till idrottens främjande. Forts.)

dock föreningens tillgångar endast bestått i enskildes frivilliga bidrag, men detta räcker icke i längden, och jag tycker, att det vore staten värdigt att lämna bidrag till densamma.

Under debatten i denna fråga vid förra årets riksdag framhölls att landets och stadens intressen därvidlag voro så till vida skilda, att endast i städerna ungdomen hade nytta af idrottens utöfvande, men däremot icke på landet. Ja, detta må nu i viss mån vara sant, ehuru dock icke fullständigt. Vidare framhölls mot dem, hvilka sade, att det för försvaret vore af så stor betydelse, att idrott utöfvades i vårt land och gjorde vår ungdom härdig, att främsta vikten borde läggas därpå, att man lärde ungdomen, den värnpliktiga ungdomen, skjutkonsten. Ja, det är sant, att detta är af vikt, men om vi icke hafva härdiga skyttar, hvad hafva vi då för nytta af om de äro aldrig så skickliga i att skjuta på bana eller i precisionsskjutning. Hvad som är nyttigt däremot är att de, sedan de utstått en svår fälttjänstdags strapatser, äfven då hafva kvar sin förmåga att rikta geväret mot målet.

Det är således enligt mitt förmenande ett ganska viktigt statsintresse, som genom idrottens befrämjande kan underhjälpas. Och på grund häraf tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Hammarskjöld: Herr talman, mina herrar! Jag skall bedja att få yrka rent afslag både på utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts förslag. Jag skall icke alls söka förneka, att idrott är en mycket förträfflig sak och att det är mycket önskvärdt, att den på allt sätt blir uppmuntrad, men jag har icke blifvit öfvertygad om, att det är statens plikt, ännu åtminstone, att åtaga sig särskilda bördor för densamma, genom att bevilja anslag därtill. Däremot är jag alldeles på det klara med, att den nuvarande tidpunkten icke kan sägas vara lämpligt vald att framkomma med begäran om anslag till dylikt. Jag tänker därvidlag på det, som vi ofta blifvit påminda om, nämligen att landet befinner sig i en ganska bekymmersam ställning. Visserligen beviljade kammaren nyss utan votering ett betydande anslag till herr Hedin, men det rörde sig ju om »Sveriges ära», och då var det ju ej värdt att säga någonting. I denna fråga rör det sig väl emellertid ännu icke om Sveriges ära i så hög grad som beträffande anslaget till herr Hedin, och därför anser jag, att sparsamhetsskälen här böra kunna få gälla. Och är det någon i denna kammare, som föreställer sig, att, om Riksdagen nu beviljar 10,000 kronor, det sedermera kommer att stanna vid detta belopp eller ens vid tillnärmelsevis detta belopp? Nej, vi kunna nog vara öfvertygade om, att begärelsen kommer att stiga och mångdubblas, och jag har mycket svårt att föreställa mig, huru man egentligen kan sätta någon gräns i fråga om hvad man vill hafva i detta afseende.

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

I andra fall kan man något så när precisera hvad man behöfver, men härvidlag kan man behöfva huru mycket som helst. Jag vill därmed icke säga, att Riksdagen beviljar hvad som helst, men nog kan det begäras hvad som helst, och man bör då hellre stämma i bäcken än i ån.

Slutligen vill jag fråga herrarne — och jag vänder mig nu särskildt till landsbygdens representanter, ty de skola förstå mig —: Tro herrarne, att om vi komma hem till våra valmän och säga till dem: Vi veta, att I hafven det svårt, att nästan hela landet lider af missväxt och att I hafven det bekymmersamt på alla sätt, och det oaktadt har Riksdagen varit tvungen att lägga på eder ökade skatter, men här är ett litet anslag på 10,000 kronor, som I skolen få för att ställa till gymnastik och idrottslekar, tro herrarne dessa komma att känna sig mycket glada, tröstade och tacksamma? Jag tror det icke, och jag yrkar afslag på utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Räf*, *Gustafsson* i Mjölby, *Hazén*, *Bengtsson* i Häradsköp, *Danielsson*, *Sjöberg*, *Risberg*, *Lundell*, *Carlsson* i Norra Smedstorp, *Johansson* i Möllstorp, *Thylander*, *Olsson* i Viken, *Hultkrantz*, *Matsson*, *Svensson* i Bondön, *Anderson* i Hasselbol, *Nilsson* i Skärhus, *Hörnstén*, *Lindgren* i Islingby, *Sandquist*, *Johansson* i Öija och *Johansson* i Berga.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Trots de talrika instämmanden, som kommit den föregående ärade talaren till del, och som göra att det kan synas hopplöst att här vidare yttra något i frågan, skall jag ändock be att till kammarens begrundande få framställa några anmärkningar.

Jag är nämligen öfvertygad om att här gäller det en framtidsfråga, som visserligen nu kan falla, men som ej opåtaldt bör få reduceras till en lumpen sparsamhetsaffär på 10,000 kronor. Den summan kan väl i dessa millionbevillningarnas dagar icke göras till något afgörande skäl i en uppfostringsangelägenhet af sådan beskaffenhet som denna. Har norska staten råd med att till idrottens befrämjande ge ett årsanslag af 12,000 kronor, så kan väl den svenska stå ut med 10,000 kronor, synes det. Är saken god i och för sig och tillväxer, lärer det väl ej heller böra afskräcka, i händelse framdeles ökade kraf skulle uppstå. De få då tagas i öfvervägande.

Den ärade talaren påstod vidare, att det icke är *statens plikt* att här träda emellan, och i det afseendet skall jag gifva honom rätt. Men jag vill ställa frågan på en annan basis och påstå, att det är *statens fördel* att, på sätt här föreslås, lägga sig vinn om ungdomens fysiska, dess rent kroppsliga uppfostran. Jag tror, att man i våra dagar börjat komma till insikt om att idrotten är icke

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

blott »til lyst», utan att den — isynnerhet bedrifven på ett så rationellt, icke sport- utan sant idrottsmässigt sätt som det »Sveriges centralförening för idrottens främjande» satt såsom sitt mål — verkligen utgör ett mycket viktigt medel för befordrande af ungdomens moraliska och kroppsliga utbildning, en sida af vårt uppfostringssystem, som hittills i flera afseenden varit väl mycket försummad.

Ty, mina herrar, visserligen hafva vi gymnastiken, hvaraf vi svenskar med skäl berömma oss såsom ett godt nationellt bildningsmedel. Men den i skolorna bedrifna gymnastiken räcker icke till för all ungdom, särskildt icke för den ännu växande ungdom, som slutat skolorna. Och härtill kommer, att gymnastiken på ett utmärkt sätt kompletteras af idrotten och de fria lekarna. Gymnastiken hotar eljest lätt att sjunka ned till ett torrt, tråkigt och enformigt system.

I synnerhet i vår tid, då stillasittandet vid skrifbordet, på kontorsstolen, i arbetsateljén o. s. v. alltmer tager öfverhand, behöfs nödvändigt som en motvikt härtill, för att folkets kraft ej skall förslappas, ökad anledning till kroppsrörelse. I det afseendet äro idrotten och de fria lekarna särdeles hälsosamma medel. Och det icke blott så, att de bidraga till att hos sina idkare stärka musklerna, öka lemmarnes smidighet och framkalla hälsans rosor på kinden. De bidraga äfven till att hos ungdomen uppälska sådana egenskaper som mod, beslutsamhet, ihärdighet och känsla för ordnad samverkan, allt egenskaper, af hvilka en medborgare har nytta, på hvilken plats han än må komma i lifvet. De utgöra vidare ett verksamt medel att draga ungdomen från skadliga njutningar och förströelser samt att förebygga åtskilligt moraliskt ondt.

Redan antiken insåg idrottens stora betydelse för uppnående af all uppfostrans högsta mål: »en sund själ i en sund kropp». Och jag håller före, att vi ha starka anledningar att följa de mönster, som i detta afseende länge gifvits i England och i senare tid äfven i Tyskland och i vårt broderland Norge. Nu ha tecken framträdt till att vårt folk vill taga idrotten och de fria lekarne under sitt hägn. På många ställen i landet och icke minst inom det samhälle, jag har äran representera, ha de på olika sätt främjats, en sträfvan, som i min tanke väl förtjänar att af staten omhuldas.

Flera ansökningar om anslag till idrottens understödjande ha också — såsom af redogörelsen i statsverkspropositionen framgår — inlämnats till Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t har efter pröfning förordat en af dem. Utskottet har icke ansett sig kunna gå med på hela det äskade beloppet af 20,000 kronor, men likvisst velat gifva saken sitt gillande genom att tillstyrka beviljande af halfva den af Kungl. Maj:t begärda summan, därvid förklarande, att ifrågavarande syfte hufvudsakligen bör främjas på enskild väg.

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

Häremot har jag intet att invända. Men vill man, att denna fråga verkligen skall taga fart, vill man, att det i afseende å ungdomens fysiska uppfostran hos oss skall komma från ord till handling, då kräfves först och främst en energisk och målmedveten ledning. En sådan hafva vi i »Sveriges centralförening för idrottens främjande», som äger en fast organisation och ensam bland de ansökande vunnit Kungl. Maj:ts och utskottets understöd. Men det kräfves därjämte någon uppmuntran från det allmännas sida, och det vore därför egendomligt, om vi icke skulle bevilja den lilla summa, hvarom här är fråga, utan af så kallade sparsamhetsskäl skulle afslå densamma, när vi låtit andra stora och vida mindre af ett nationellt behof påkallade anslag slippa igenom utan votering. Ifrågavarande förening har genom sin verksamhet för anläggande af lek- och idrottsplatser på olika orter i landet, genom upprättande af frivilliga gymnastikföreningar, genom anordnande af skidbackar, skridskobanor o. s. v. tillräckligt visat, att den förtjänar ett statsunderstöd och att bidraget kan förväntas bli väl användt.

Jag förmenar alltså, att den, som önskar främja den svenska ungdomens harmoniska utveckling till själ och kropp, den, som vill, att våra ynglingar och flickor icke allenast må blifva lärda och i bokligt afseende väl utbildade, utan också att de i fysiskt afseende fostras till starka, sunda, frimodiga och glada män och kvinnor, den bör ej draga sig för att skänka bifall åt utskottets mycket moderata förslag, till hvilket jag, herr talman, härmed yrkar bifall.

Herr Sjö: Herr talman, mina herrar! Då Riksdagen för icke längre sedan än ett år afslog en liknande framställning från Kungl. Maj:t, så trodde man, att denna fråga skulle vara afvisad för en längre tid. Men man finner, att så icke är förhållandet, utan att den har kommit upp igen och vunnit många försvarare här i afton. När så är, kan jag icke annat än på det kraftigaste motsätta mig bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Man vet ju, att idrotten och sporten icke är annat än ett tidsfördrif. Man vet tillika, att de, som idka detta tidsfördrif, också böra betala detsamma. Och om detta är riktigt, då skall ej staten understödja idrotten och sporten.

Den näst föregående talaren omnämnde, att idrotten och sporten understöddes icke allenast i Tyskland utan äfven i England och Norge, men om staten understödde dem, det nämnde han icke. Om en enskild förening gjorde det, är det en sak för sig.

Det är nu en enskild förening här i Stockholm, åt hvilken man vill lämna anslag. Jag tror dock icke, att denna förening, Sveriges centralförening för idrottens främjande, är i någon så dålig ekonomisk belägenhet, att staten behöfver understödja densamma. Och när jag har denna uppfattning, kan jag icke annat

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

än yrka afslag å ntskottets hemställan och bifall till den af reservanterna från denna kammare inom utskottet afgifna reservation.

Med herr Sjö förenade sig herrar *Petersson* i Dänningelanda och *Eriksson* i Lindehult.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att detta ärende kommit i en ogynnsam tur, när det kommit efter den fråga, som nyss förevarit. Det förefaller mig tämligen klart, att en stor del af kammarens ledamöter nu vilja hafva vederlag för de 75,000 kronor, hvilka nyss beviljats.

Uti nu förevarande fråga kan jag icke annat än åberopa de skäl, som föranledde mig att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag om en gymnastikbyggnad vid Uppsala universitet; men i ännu högre grad måste man önska bifall till detta anslag, ty det utgör ett principiellt påpekande särskildt af den idé, som ligger till grund för hela idrottens betydelse för landet. Detta anslag är nämligen afsedt att utgå till Sveriges centralförening för idrottens befrämjande, och denna har till uppgift att inom hela landet kämpa fram idrotten till den stora betydelse, den har för folket och dess uppfostran, — och den kommer nog med tiden att få lika stor betydelse som andra uppfostringsmedel. Det är därför icke rätt, såsom statsutskottets reservanter säga, att idrotten endast skall vara öfverlämnad åt den enskilda företagsamheten, ty den är ett statsintresse af den allra största och högsta betydelse. Och när ett dylikt statsintresse omsider kommit i den ställning, att det begynner att få förståelse, brukar staten understödja det med små belopp i början.

På samma gång jag vill gifva uttryck åt den tanken, att idrotten verkligen är ett statsändamål och att man bör i någon mån understödja och hjälpa de enskilda i deras sträfvanden för idrottens främjande, måste jag för min del, herr talman, yrka bifall till statsutskottets förslag, då man ju icke har anledning att hoppas kunna vinna bifall till det högre beloppet.

Men jag kan icke neka mig att dessutom yttra några ord med anledning af herr Hammarskjölds förklaring, då han yttrade att, när vi komma hem till våra valmän på landet, hvad skola de säga, när de få höra, att vi beviljat 10,000 kronor för ett dylikt ändamål. Man skall icke, åtminstone enligt min uppfattning, herr Hammarskjöld, säga så till sina valmän på landet, utan man skall säga, att här hafva vi beviljat ett anslag till idrottens främjande; det är kanske ännu för er en främmande uppgift, men förhållandet är så och så, och ni böra förstå, att detta anslag har en framtida betydelse. Och äfven fastän det verkligen är så, att anslaget har större betydelse för städer och liknande samhällen, där folket lefver under mera trångbodda förhållanden och icke hafva fördelen af

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

den friska luften på landet, kan herr Hammarskjöld säga till sina valmän på landet, att det är icke blott landet och landtbrukarne han representerar, utan att han tillika representerar hela riket.

Slutligen framhöll också herr Hammarskjöld »dessa brydsamma tider». Det skälet kommer alltid igen, att vi måste spara på alla andra områden med hänsyn till krafven under fjärde och femte hufvudtitlarna. Jag måste verkligen instämma med en person, som härom dagen yttrade de orden, att på detta sätt blifva vi slutligen en fjärde klassens militaristtat utan kultur, och då sakna vi allt raison d'être. Om vi hafva någon betydelse och aktning hos andra folk, så är det på grund af vår kultur, men icke skola de respektera oss på grund af de militära anslagen, de må sättas huru höga som helst på fjärde och femte hufvudtitlarna. Därför tror jag, att vi böra antaga sådana anslag som dessa och göra så mycket som möjligt redan nu, ty dessa brydsamma tider här i Sverige komma nog att blifva mer och mer svåra. Ty fjärde och femte hufvudtitlarna stiga sannolikt för hvarje år, så att hvad vi icke kunna rädda undan dem nu, det få vi ännu svårare att rädda en annan gång. Jag får därför äfven från denna synpunkt yrka bifall till detta anslag, innan det är alldeles för sent att få någonting.

Herr Beckman: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning af den ärade representantens på kalmarlänsbänken yttrande, då han mycket skarpt framhöll, att det från valpolitisk synpunkt vore rent utaf farligt, om man skulle komma hem till landsbygden och säga, att man vågat bevilja detta anslag. Jag tror, att denna farhåga beror på en missuppfattning, som nu är rådande på landsbygden, men som jag hoppas skall så småningom försvinna.

För mig har detta anslag en mycket allmän betydelse, och det icke endast för städerna. Jag medgifver, att i närvarande stund städerna på grund af vissa förhållanden, som där äro rådande, i främsta rummet behöfva idrotten — men enligt min tanke skall den tid komma, då anslag till dess befrämjande skola få en mycket stor betydelse äfven för landsbygden. En ordnad ledning bör gripa in i de förhållanden, som röra idrotten inom hela vårt land; ty meningen är väl, att äfven vi en gång skola komma därhän som t. ex. Schweiz, där hela nationens ungdom drager ut till idrottsfester, gemensamma för både stad och land. Vid dem har man tillfälle att se, hvad en lycklig ledning af idrotten kan åstadkomma i fråga om kroppens fysiska utbildning och den viljekraft och den nervernas spänstighet, som blir en följd af denna utbildning. Och i Schweiz äro sådana gymnastikfester stora nationella högtider icke blott för städerna utan äfven för landsbygden. Jag hoppas — det säger jag rent ut — att detta lilla anslag åt

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

den förening, som tagit ledningen af dessa öfningar om hand, måtte vara ett löfte om de större anslag, som må behöfvas för att främja det stora målet: att leda den svenska nationen fram till ett ädelt idrottslif.

Det har redan framhållits, att det icke är endast i städerna vår ungdom behöfver idrotten för att undgå många tillfällen till ett slappt, ett dåsigt eller till och med ett dåligt nöjeslif. Nej, äfven landsbygdens ungdom behöfver att fostras till detta friska lif, som idrotten afser att väcka.

Jag vill, som jag nyss antydt, ingalunda förneka, att »begärelserna» efter högre anslag kunna komma. Men jag är icke rädd därför, att icke Riksdagen med sin kända sparsamhet skall hafva förmåga att pröfva huru långt man bör sträcka sig och att säga: hit vill jag gå och icke längre.

Jag vill slutligen framhålla, att vi nyss beviljat, till och med utan omröstning, till en enskild person ett stort anslag, därför att Riksdagen beundrade hans viljekraft och hans svenska mandom. Jag hemställer därför, att vi nu måtte bevilja detta lilla anslag till Hedins unga landsmän och landsmaninnor — ty det är dock till dem det i själfva verket utgår. Beloppet är ju jämförelsevis ringa. Men det ger erkännande åt en tanke, som är ett frö, hvilket en gång kan bära rika frukter.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Trapp: Herr talman! En talare på kalmarbänken erkände villigt idrottens stora betydelse för vårt folk, men han talade på samma gång om att det för närvarande var så bekymmersamt i landet, och att vi hade så stora bördor att bära, och därför ville han icke vara med om att uppmuntra denna idrott. Men om det nu är så bekymmersamt och vi verkligen hafva så stora bördor att bära, så behöfvas väl också starka skuldror och friskt lynne att bära dem, och det är ju idrotten, som skall förhjälpa oss därtill.

Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! I likhet med professor Ernst Carlson vill äfven jag, att vår ungdom skall få frisk luft och öfvas i friska lekar, men vi kunna väl få frisk luft utan statsanslag. När hunger och svält råder i landet och när vår ungdom lämnar fosterlandet, icke därför att det är brist på lekar och nöjen, utan för att skaffa sig dagligt bröd, då tycker jag, att alla skäl tala för att vi, åtminstone i denna punkt, böra spara, och jag instämmer till fullo uti hvad herr Hammarskjöld nyss yttrade i denna fråga och yrkar därför på det lifligaste afslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Ericsson* i Ofvanmyra, *Ericsson* i Ahlberga och *Andersson* i Backgården.

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

Herr Bergström: Herr talman! Jag kunde förstå, när hela utskottshalfvan från Andra Kammaren ställde sig betänksam mot att bevilja öfver 300,000 kronor till en gymnastikbyggnad och idrottsplats i Uppsala, men jag kan icke förstå, trots de anföranden som här förekommit, huru samma utskottshalfva kunnat hel och hållen ställa sig afvisande mot detta anslag på 10,000 kronor till Sveriges centralförening för idrottens främjande.

Det har här i dag likasom för ett år sedan framhållits, att landsbygden icke har något intresse af detta anslag; ergo skola vi icke bry oss om detsamma. Nej, mina herrar, detta är icke rätt; landsbygden har intresse däraf. Mina herrar, ni ha väl själfva unga fränder, som flytta in till städerna. Vår statistik visar, att inflyttningen till städerna år för år betydligt ökats. Tro ni icke, att dessa personer, som flytta in från landet och dess friska lif till helt andra förhållanden i städerna, där kunna hafva behof af detta idrottslif?

Nu tro ni, mina herrar, att detta är, såsom en ledamot af kammaren enskildt sade till mig, en öfverklasshistoria, men så är icke fallet. Medan idrottsverksamheten faktiskt har aftagit inom de högre samhällslagren, så har på senare tiden inom vårt land behofvet af idrott trängt ned i de djupa samhällslagren och där blifvit en ersättning för så mycket annat, som är vida sämre, och det vore väl underligt, om icke denna kammare, likaväl som den beviljar till åtskilliga andra ändamål stora anslag, skulle vilja gifva ett så jämförelsevis litet anslag för ett så godt ändamål. Det är icke meningen, att dessa penningar skulle tillfalla någon viss idrottsförening här i Stockholm, men väl skulle en sådan idrottsförening som Djurgårdens idrottsförening, hvilken öfvervägande, om icke uteslutande, är sammansatt af medlemmar ur arbetsklassen, hafva fördel af anslaget.

Mina herrar, ni ha väl själfva med en viss stolthet — ty man kan vara stolt äfven öfver söner ur arbetsklassen, som bringa heder åt Sveriges namn — sett omtalas i tidningarna, hurusom en hel mängd unge män från Sverige under den så kallade stora idrottsveckan i Norge där visat, att, fastän vi svenskar icke hafva samma förutsättning för skidsporten som norrmännen, de dock sedan den stora nordiska veckan här för ett par år sedan drifvit upp sin färdighet till en höjd, som väckt norrmännens förvåning. De duktigaste af dessa unga män tillhöra just denna Djurgårdens idrottsförening.

För jämnt 20 år sedan var här för första gången å bane frågan om beviljande af anslag till föreläsningskurser för arbetsklassen. Huru gick det då? Jo, äfven då var man tveksam och afslog saken, men ett år därefter beviljade man det första anslaget, och i dag hafva vi erfarit utaf instämmanden från det och det hållet här i kammaren, att åt den saken bör man ägna all möjlig

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

uppmärksamhet. Jag tror, att den tid äfven skall komma, då en blifvande Andra Kammare skall bjuda på en massa instämmanden uti yrkanden på att man bör understödja en sak sådan som idrotten, till gagn för de djupa lagren först i våra städer och arbetarecentra samt sedermera äfven ute på landet. Det är därför jag yrkar bifall till utskottets framställning.

Herr *Styrlander* instämde häruti.

Herr Hammarskjöld: Herr talman, mina herrar: Herr Beckman yttrade något om att min vädjan till landtmännen och mitt yttrande om hvad vi skulle säga till våra valmän, när vi komma hem från Riksdagen, skulle hafva något valpolitiskt syfte. Jag har svårt att förstå annat än att han därvid skulle hafva någon slags tanke på ett för tidigt valfiske. Jag tror dock icke, att man är berättigad att taga saken på det sättet. Jag hade tänkt mig, att en representant i Riksdagen bör stå i godt samförstånd med sina valmän; det har jag hittills brukat, och jag hoppas att äfven framdeles få göra det. En representant bör meddela sig med sina valmän, och då han nu kommer hem och skall redogöra för inom Riksdagen fattade beslut, så kommer man naturligtvis att uttala sig äfven om något sådant som detta.

Herr Lindhagen tycktes anse, att talet om de brydsamma tiderna hade användts litet för mycket, och han menade, att de skulle uteslutande komma af de höga anslagen till vårt försvar. Mitt tal om de brydsamma tiderna har icke haft med försvaret att göra, utan helt och hållet varit med tanke på det nödår som vi lefva i, och jag vill hoppas, att Gud skall bevara oss för en sådan framtid, som herr Lindhagen förespådde eller att brydsamma tider skola förekomma alltjämt, ty vi böra väl åtminstone slippa att ständigt få sådana nödår som förlidet år. Om städernas representanter, åtminstone storstädernas, som stå mera fjärran från landsbygden, under denna vinter hade haft tillfälle att komma ut på landsbygden och med egna ögon se, huru det där står till, då tror jag icke, att de skulle finna talet om brydsamma tider obefogadt och ej heller finna underligt, om en landsbygdens representant känner sig litet tveksam, då det gäller anslag, som icke äro absolut nödvändiga.

Här har talats om att det begärda anslaget är så litet. Ja, det håller jag med om, men det är just en ringa början, för hvilken jag är rädd, ty, såsom jag förut anfört, erfarenheten inom Riksdagen visar, att det finnes vissa sorters anslag, som hafva sådan benägenhet att år för år växa, att man bör söka göra allt möjligt för att söka hejda dem, så att de icke växa Riksdagen öfver hufvudet. Det heter visserligen, att Riksdagen har i sin hand

att vidtaga begränsningar, men vi få nog ibland bevilja mera än vi själfva tycka om.

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Det har af flera talare framhållits fördelen och betydelsen af idrotten för vår ungdom och det är så sant, hvad dessa talare sagt, att jag icke ärnar bestrida riktigheten däraf. Men därifrån är steget långt till att vara med om hvad utskottet föreslagit. Statsutskottet har föreslagit, att man skulle anslå 10,000 kronor till Sveriges centralförening för idrottens främjande. Är det nu så säkert, att man därmed på allra bästa sätt befrämjar idrotten bland vårt folk. Jag tror icke, att, om Riksdagen skall slå in på den vägen att ekonomiskt understödja idrotten, det är så klokt att understödja en enskild förening. Jag föreställer mig, att det vore lämpligare, att staten redan från början toge hand om denna sak och ordnade därmed på samma sätt, som den gjorde med föreläsningskurserna, som herr Bergström erinrade om. Det var icke några enskilda föreningar, som Riksdagen då beviljade anslag till, ty Riksdagen beviljade ett visst anslag, som vissa föreningar sedan fingo söka bidrag af och hvarvid det fästes vissa villkor, såsom att motsvarande belopp skulle tillskjutas af kommunen eller enskilda personer. Om staten på liknande sätt uppmuntrade idrotten, tror jag, att det skulle vara till nytta för ungdomen, men jag tror icke, att anslaget kommer i verklig mening landsbygdens ungdom till godo på det sätt, som statsutskottet föreslagit.

I det läge frågan för närvarande befinner sig, yrkar jag bifall till reservanternas hemställan och afslag å utskottets förslag.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Ehuru diskussionen redan varat länge nog, anser jag mig böra yttra några ord med anledning af ett yttrande af den siste ärade talaren. Han började med att förklara, att han hade stort intresse för idrotten och insåg dess betydelse för landets ungdom, men han yrkade nu afslag å utskottets hemställan, därför att staten borde ta saken om hand och icke öfverlämna den till en enskild förening i Stockholm.

Detta hans yttrande torde bero på missuppfattning af förhållandet. Det är icke till någon enskild förening, utan till Sveriges centralförening för idrottens främjande som anslaget äskats. Det är en centralförening för hela Sveriges rike, som skulle få anslag att understödja idrotten på olika delar inom landet, ty denna förening har icke någon enskild idrottsplats eller idrottsbana. Den har endast att tillse, att med de bidrag, som den af frikostiga personer erhåller, idrotten understödjes hvarhelst den befinnes i behof däraf, det må nu vara i Ystad eller Haparanda.

Det har framhållits här af herr Sjö, att denna förening bör stå på så goda fötter, att den kan reda sig mycket väl utan stats-

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

anslag. Det är sant, att denna förening fått stora bidrag från många håll. Denna förening har just på grund af det varma intresse, som förefunnits, kunnat göra rätt mycket, men långt ifrån tillräckligt. Det behöfves på många håll mycket mera, och det är därför som denna centralförening ansett sig vara i behof af det anslag, som Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att bevilja. Denna förenings medlemmar komma nog icke att på något sätt söka undandraga sig att lämna frikostiga bidrag fortfarande, men det finnes dock alltid en gräns för enskilda personers offervillighet. Därför kan föreningen icke göra så mycket som borde göras.

Herr Bergström har redan framhållit sakens betydelse på ett så tydligt och klart sätt, att jag kan nöja mig med att fullkomligt instämma i hvad han sade. Jag vill endast understryka ett och annat och rikta mig mot herr Sjö, hvilken yttrade, hvad man så ofta får höra i denna kammare, att detta anslag icke kommer menige man till godo, utan att detta är att se de högre samhällsklassernas intresse till godo. Detta är icke fallet, utan det är tvärtom meningen att göra idrotten till menige mans sak, att göra för de unge männen, som icke hafva råd att bekosta sig andra nöjen. åtminstone så mycket som att bereda dem en uppfriskande idrott och tillfälle att, efter det de dagen igenom varit innestängda, få andas ut och få frisk luft i lungorna.

Frisk luft, sade herr Daniel Persson — han tänkte då icke på att han befann sig i Andra Kammaren — får man utan statsanslag, men det finnes nog tillfällen, då personer, som icke äro tvungna att sitta i Andra Kammaren, utan i osunda arbetslokaler hela veckan igenom, icke kunna komma ut mer än på en söndag eller en hvilodag. Det är då skäl att icke bara låta dem få denna billiga, friska luft, utan äfven en och annan nyttig kroppsrörelse.

Här har väckts till lifs de gamla lidelserna, icke blott dem, som jag nyss påpekade, nämligen att man skall tänka på de små, utan äfven afunden mellan land och stad. Jag trodde nästan, att detta var en öfvervunnen ståndpunkt, att vi skulle lämnat åt förra seklets historia denna strid mellan stad och land och att vi nu skulle känna oss solidariska, både de som bo i stad och på land. Jag medger, att på landet befolkningen icke är så sammanträngd, att den kan föras till idrottsplatsen så lätt som i städerna, och att detta förhållande är till förmån för städerna och de bebyggda platserna och en sak, som kan komma dem mest till godo. Men därför tror jag icke, att man ej måste anse detta vara en sak, som ligger i hela landets intresse.

Men det har äfven spelats på en annan sträng på denna harpa, som lyder så ljufligt här i kammaren, nämligen sparsamhetens sträng. Man har sagt, att det visserligen icke är mycket man begärt, men man skall söka spara så mycket som möjligt. Herr Lindhagen sade, att man skulle kunna spara på de stora summorna

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

under 4 och 5 hufvudtitlarna, så kunde man lätt få de 10,000 kronor, som man här tänkt på. Ja, det behöfs ju bara att spara en enda liten projektil, så hafva vi den nu föreslagna summan. Om vi därför spara på några projektiler och använda penningarna därför till att utveckla landets ungdom, tror jag, att vi hafva gjort mera för landets försvar än på annat sätt.

Herr Hammarskjöld framhöll, att man skall besinna sig i början och att det är första steget, som kostar, ty nu begär man visserligen blott 10,000 kronor, men sedermera kommer man att begära mer och mer, och detta anslag kommer aldrig att blifva tillräckligt stort.

Jag kan nog inse hans farhågor, och jag får verkligen säga, att, om det vore så lyckligt här i landet, att intresset för en sund kropps utveckling skulle blifva så stort, att det skulle behöfvas mera penningar än dessa 10,000 kronor, jag skulle anse det vara ett glädjande tidens tecken och att Andra Kammaren då borde med nöje öka detta anslag. Jag anser saken vara af så stor betydelse, att jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Herr Bergström tycktes vilja göra troligt, att reservanternas afstyrkan skulle vara motiverad däraf, att vi skulle frukta, att detta lilla anslag skulle komma städerna till godo, och friherre Bonde tycktes hafva samma uppfattning. Jag vill då säga, att, om de också framkomma med ett förslag att understödja en idrottsförening i Tällberg, jag skulle med samma öfvertygelse yrkat afslag därpå.

Låt oss hafva litet frihet kvar i fråga om idrott. Det behöfva vi. Om herrarna ville en vacker vinterdag komma till Siljans stränder och se på därvarande idrottsöfningar, tror jag, att de snart skulle inse, att idrotter väl kunna gå för sig, utan att statsanslag behöfver beviljas.

Friherre Bonde talade äfven om den dåliga luften här i kammaren; ja, om herrarne icke voro så angelägna om att försvara hvart enda anslag, så kunde vi fortare komma ut härifrån och få frisk luft.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag skall be att få förena mig med reservanterna.

Det framgår af den föreliggande propositionen, att det har inkommit till Kungl. Maj:t framställningar från många olika föreningar och från många skilda håll. Sålunda har föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet, professorn L. M. Törngren, med flera gymnastiklärare gått in med framställning därom, »att Kungl. Maj:t måtte vidtaga behöfliga åtgärder för att den del af landets ungdom, för hvilken det ej redan beredts tillfälle att erhålla gymnastiska öfningar, måtte i åldern 12 till 20 år kunna få åtnjuta

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

sådana öfningar samt att 10,000 kronor måtte för år 1902 anslås till denna angelägenhet». Detta lilla anslag har herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet icke kunnat tillstyrka, emedan han funnit förslaget icke vara tillräckligt utredt och obestämdt, men jag får för min del säga, att, om det nu gällt detta lilla anslag, jag skulle varit den förste att tillstyrka detsamma.

Men nu gäller det något helt annat än att främja kroppsöfningar bland vårt lands uppväxande ungdom. Det gäller ett anslag till Sveriges centralförening för idrottens främjande. Man har nämligen begärt 20,000 kronor, och utskottet har tillstyrkt 10,000 kronor. Detta anslag skulle utgå enligt närmare bestämmelser, som meddelas af Kungl. Maj:t. Hvad skulle det användas till? Jag har sökt få svar på denna fråga, men icke fått något direkt svar. Jag går då till den redogörelse för hvad denna centralförening verkat och hvad den åsyftar, hvilken återfinnes på sidan 302. Det skall naturligtvis vara för något af dessa ändamål, som medlen skola användas.

Man finner då, att centralföreningen i främsta rummet bidragit »till anordnandet af *täflingar* och *uppvisningar* i gymnastik och idrott. Observera, mina herrar, att det är fråga om täflingar och uppvisningar, men icke om idrott i det hvardagliga lifvet. Men icke böra dylika täflingar erhålla statsunderstöd.

Vidare har centralföreningen anordnat »regelbundet återkommande nationella fester, som erhölle sin kärna uti kroppsöfningar och klokt ledda idrottstäflingar, exempelvis de så kallade nordiska spelen vintern 1901 och de årligen återkommande allmänna svenska gymnastik- och idrottsfesterna i landets olika städer». Dessa fester kunna ju vara trefliga nog, och de kosta nog mycket pengar, men icke bör väl staten härtill bidraga.

Än vidare har centralföreningen till uppgift att »planlägga och, så långt tillgångarna medgifva, bestrida kostnaderna för anläggandet af allmänna lek- och idrottsplatser rundt om i landet, exempelvis i Stockholm å Östermalm och i andra stadsdelar, i Örebro och i Uppsala; att planlägga och medverka till gymnastiklokalers anskaffande åt frivilliga gymnastikföreningar, som äro i saknad däraf, samt understödja vid anläggningar af mera speciellt idrottslig natur, exempelvis skidbackar i Östersund och Umeå, skridskobanor i Vänersborg och Luleå samt vid anskaffande af idrottsmateriel, hvartill medel anslagits till ett stort antal däraf i behof varande klubbar».

Hvad allt detta angår, så är det ju synnerligen beaktansvärdt, men det synes mig som det vore lämpligast, att bidrag härvidlag utginge från respektive kommuner och icke från staten. Det är icke fråga om ett statsändamål, utan det bör vara kommunernas sak att bidraga. Med 10,000 kronors statsbidrag till gymnastiklokaler, lekplatser, skidlöpningsbackar o. s. v. kommer man icke

Angående anslag till idrottens främjande. (Forts.)

långt, och det blir svårt att för detta ändamål fördela anslaget rättvist.

Vidare har denna förening lämnat understöd till »enskilda individer för deltagande uti kongresser, *uppvisningar* och *täflingar* i utlandet, exempelvis representering af tre olika grupper gymnaster och idrottsmän i Paris under utställningssommaren 1900, svenska skridskoåkares deltagande i många täflingar i utlandet o. s. v.» Icke heller detta kan vara ett statsändamål. Pokalerna kunna vara bra för dem, som få dem, men — statshjälp för att komma åt dem? Nej!

Jag för min del står minst sagdt tveksam angående lämpligheten af att staten så här skulle lämna ett anslag, om hvilket vi icke veta annat än att det kommer att användas af en förening, hvars hufvudsakliga verksamhet går ut på att främja täflingar och uppvisningar. Om dessa täflingars nytta för den verkliga idrotten råda bland idrottsmännen själfva mycket delade meningar. Jag tror för min del icke, att det är lämpligt, att staten på sådant sätt, som här är föreslaget, skänker sitt understöd åt den ifrågavarande verksamheten.

Jag hemställer sålunda om bifall till reservanternas förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts i ärendet gjorda framställning.

Punkten 126.

Lades till handlingarne.

Punkten 127.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget lagutskottets utlåtande n:r 41, i anledning af väckta motioner om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige.

I en inom Andra Kammaren väckt och till lagutskottets behandling hänvisad motion, n:o 76, hade herr *K. H. Branting* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utarbetande och framläggande af förslag till ändrade

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

bestämmelser angående rösträtten vid val till stadsfullmäktige, grundade på principen: lika rösträtt — proportionella val.

I sammanhang med ofvanberörda motion hade utskottet till behandling förehaft en af herrar *H. Hedlund* och *G. Elowson* inom Andra Kammaren afgifven och till utskottet hänvisad motion, n:o 108, med hemställan, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruledes proportionellt valsätt lämpligen läte sig användas vid val af stadsfullmäktige, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i kungl. förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, att den proportionella valmetoden tillämpades vid val af stadsfullmäktige.

Utskottet hemställde dock, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet hade fogats reservationer:

af herrar *Zetterstrand*, *Lindhagen*, *Andersson* i Helgesta, *Olsson* i Mårdäng och *Segerdahl*, hvilka ansett, att utskottet bort i anledning af förevarande motioner hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under öfvervägande ej allenast frågan om ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten i stad än äfven, huruvida det därjämte kunde befinnas lämpligt att vid stadsfullmäktigeval använda proportionellt valsätt, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag till lagändringar, som kunde finnas af förhållandena påkallade; samt

af herrar *Nilsson* i Skärhus och friherre *Bonde*, hvilka ansett, att utskottet bort i anledning af herr Brantings motion hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga frågan om ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten i stad under öfvervägande samt för Riksdagen framlägga de förslag till sådan begränsning, som af förhållandena funnes påkallade.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet lämnades till

Herr Zetterstrand, som anförde: Herr talman, mina herrar! Bland kammarens ledamöter och särskildt bland stadsrepresentanterna, som ha ett speciellt intresse af denna fråga, lär det väl knappast finnas någon, som har den uppfattningen, att den nu gällande 100-gradiga röstskalan motsvarar tidens kraf, och knappast torde det väl heller bland kammarens ledamöter finnas någon, som anser att en lika

kommunal rösträtt utan några slags garantier skulle vara för landet lämplig. De nuvarande bestämmelserna gå ju ut på att helt och hållet lämna det afgörande inflytandet åt de högst taxerade inom samhället, och en reform återigen, som afsåge införandet af allmän kommunal rösträtt, skulle lämna allt inflytande åt de lägst beskattade.

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

Nu hafva i denna fråga väckts två motioner. Den ena af dessa motioner står på basis af den nuvarande röstskalan, den andra af dem åter står på basis af allmän rösträtt. Men båda dessa motioner hafva ett gemensamt, nämligen det, att de båda förorda en proportionell valmetod. Med proportionell valmetod afse de särskilda motionärerna, att hvilketdera valsätt, som än skall äga rum, det i alla händelser måtte inrymmas en viss befogenhet och en viss rätt åt minoriteterna. Man måste ju, hvilken ståndpunkt man än intager, medgifva, att det ligger något mycket behjärtansvärdt i motionerna just i denna del.

Oaktadt jag emellertid finner motionerna i det afseendet vara synnerligen behjärtansvärda, kan jag dock icke ansluta mig till någondera af dem. Jag anser nämligen, att om man antager den ena motionen, skulle i alla fall följden blifva, att tyngdpunkten komme att ligga hos de högst taxerade. Jag vill i det fallet erinra om att efter den nuvarande röstskalan tillkommer det afgörande inflytandet, om man tänker sig att de lägre beskattade och de högre beskattade stå mot hvarandra, de personer, som ha 4,000 kronors inkomst och därutöfver; deras röstetal utgöra sammanlagdt något mer än hälften af alla de röstberättigades röster. Ställer man sig återigen på den andra ståndpunkten och vill ha allmän rösträtt, skulle följden blifva, att tyngdpunkten skulle komma att läggas på dem, som för närvarande ha en à två röster, ty lägger man samman alla valmän, som ha en à två röster, blir summan icke oväsentligt större än de öfriga tillsammantagna. Nu är gifvet, att om proportionellt valsätt här införes, blir följden den, att tyngdpunkten ligger som förut, fastän minoriteten får ett visst inflytande på valen.

Jag tror, som jag nyss nämnde, att man icke kan på någondera af de här ifrågasatta vägarne komma till ett efter våra förhållanden och vår åskådning tillfredsställande resultat, utan jag föreställer mig, att det första vi böra göra härvidlag är att söka åstadkomma en begränsning af röstskalan, hvilken begränsning efter mitt förmenande skulle gå ut därpå, att tyngdpunkten vid valen skulle så att säga komma att läggas i händerna på medelklassen, handtverkarne, mindre handlande, mindre löntagare, arbetsförmän och sådana, och att sedan de högre beskattade och de lägre beskattade finge motväga hvarandra. Om man vidtoge en sådan åtgärd, skulle följden komma att blifva den, att kyrkan ställdes midt i byn, så att säga. Men äfven om man vidtoge en sådan förändring och icke sammanbunde den med proportionellt valsystem, skulle i alla

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

fall inträffa, att det blefve någon viss del af valmännen, som finge mera afgörande inflytande, och om man tänker sig, att denna medelklass associerar sig med vare sig de högst beskattade eller de lägst beskattade, skulle, så framt icke ett proportionellt valsätt tillämpades, minoriteten lika väl blifva utan inflytande. Därför, mina herrar, anser jag, att äfven med en sådan begränsning af rösträtten, som jag förordar, bör man förbinda en proportionell valmetod.

Nu har jag och mina medreservanter yrkat, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande ej allenast frågan om ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten — jag vill påpeka, att här är ett litet tryckfel i själfva reservationen; det bör här tilläggas orden »*i stad*» — än äfven, huruvida det därjämte kunde befinnas lämpligt att vid stadsfullmäktigeval använda proportionellt valsätt. Några andra reservanter ha däremot yrkat, att denna sista del icke måtte ingå i kammarens beslut. När vi nu emellertid veta, att förra Riksdagen ifrågasatt, att man skulle införa proportionellt valsätt vid de politiska valen, och när vi veta, att för närvarande en kommitté håller på att söka utarbeta något lämpligt för anordnande af proportionella val till Andra Kammaren, och då vi alla erkänna, att ett proportionellt valsystem, ifall något praktiskt och klart sådant kan utarbetas, skulle under alla omständigheter vara mycket gagnande och mycket lämpligt, förefaller det mig bra besynnerligt, om vi icke i vår skrifvelse till Kungl. Maj:t skulle inflicka, att, om det skulle befinnas lämpligt att anordna ett sådant valsätt, Kungl. Maj:t ville taga äfven denna behjärtansvärda fråga i öfvervägande.

På grund af hvad jag sålunda anfört, tager jag mig friheten att yrka bifall till den af mig och öfriga medreservanter afgifna reservationen.

Häruti instämde herrar *Hammarström* och *Johansson* i Jönköping.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Det är nu fjärde gången, som jag tagit mig friheten att väcka motion i denna viktiga fråga — en fråga af så stor betydelse, att den i afseende å de konsekvenser, som den medför för hela vår samhällsgestaltning, och särskildt i afseende å de konsekvenser, som en reform härvidlag skulle medföra för de kroppsarbetandes ställning i vårt land, helt säkert kan jämföras med den politiska rösträttens reformering. Det synes emellertid, som om man på vissa håll skulle ha alldeles föresatt sig att icke vilja höra det ringaste på de röster, som i detta afseende kräfva en reform. Jag skyndar att tillägga, att bland dessa äro icke representanterna i lagutskottet från Andra Kammaren, ty deras position, som är angifven i reservationerna, är att de icke vilja godkänna det nuvarande tillståndet.

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

Nej, det är lagutskottets första-kammar-halfva, som har dikterat dess beslut. Den har fasthållit vid sitt uttalande förra gången, då denna fråga var före, nämligen år 1901, och kommer här i sitt afskrifvande af sitt förra uttalande med precis samma rent omöjliga argumentering, som den vid föregående tillfälle har åberopat. Jag vill endast framhålla af detta uttalande ett par uttryck, som efter min uppfattning äro förtjänta att fastnaglas här såsom bevis på hvad som ännu från detta håll förfäktas. Detta kan verkligen behöfva konstateras, ty eljest kunde man ju föreställa sig, att så godt som alla skulle ha varit ense om att en reform härvidlag vore behöflig, men att sedan meningarna gått i sär om huru långt reformen skulle gå. Utskottets grundståndpunkt är nu uttryckt så: »Denna skiljaktighet» — i fråga om röstberäkningen vid politiska och kommunala val — »syntes utskottet» — vid 1901 års riksdag — »*väl förtjänt att fortfarande bibehållas*», etc. Och vidare säger utskottet, att »den nu fastslagna begränsningen i regel på ett tillfredsställande sätt uppfyller sitt ändamål», hvilket skulle vara att *förhindra* ett förtryck från den besittande majoriteten i kommunerna!

När man läser och hör sådant, är det svårt att veta, huru man skall kvalificera detta. Lagutskottets majoritet och motionärerna tala icke i detta fall samma språk. Det är en fullständigt olika rättsuppfattning, som därvidlag framträder — den ena, att det verkligen skall vara i kommunerna, som det är i de större samhällena, i staterna, *personligheten*, som utgör grundvalen för det hela, den andra — som jag tillåtit mig att kalla den vid ett föregående tillfälle — *bolagsuppfattningen*, att den, som satsar mera, också skall ha mera att säga. Mellan dessa båda ståndpunkter synes mig ingen brygga kunna finnas; man har att välja den ena eller den andra. Ytterst är det väl så, att de, som förfäkta bolagsuppfattningen, representera helt enkelt den satsen, »att makten bör ligga där den ligger», som för några år sedan konstitutionsutskottet i en annan fråga uttryckte det.

Det framhålles af utskottet, att hufvudanledningen till deras uppfattning i denna fråga skulle ligga däri, att det är så stor skillnad mellan en stats och en kommuns verksamhet för medborgarne. Staten har åtskilligt att styra med genom Riksdagen af lika intresse för alla, och därför är det befogadt, att där medborgarrätt och människovärde göra sig gällande, men en kommun däremot afser hufvudsakligen gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, som ytterst mynna ut i en sådan anordning, att kommunalstyrelsens förnämsta uppgift är fastställande af kommunens inkomst- och utgiftsstat.

För att ej taga tiden för länge i anspråk för detta ämne, ber jag att få hänvisa till ett uttalande, som citeras i ett litet aktstycke, hvilket vi nyligen fått, en bilaga till herr Hedins motion om kom-

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

munalisering af vissa företag och inrättningar af intresse för kommunen i dess helhet. Han citerar där den engelske socialisten Sidney Webb, som gör en framställning af huru kommunen för närvarande i England, midt under det att man slår ifrån sig med båda händerna för allt som heter socialism, i alla fall griper in på hvad som förut ansågs vara den enskildes verksamhetsdomäner. Faktiskt lefva vi redan midt uppe i ett slags kommunal socialism på åtskilliga områden, där således de enskilda medborgarnes intressen beröras på så ofantligt annat sätt af hur kommunen är ordnad än hvad fallet skulle vara, om det kommunala endast gällde att bestämma kommunens inkomst- och utgiftsstat.

Citatet återfinnes på sid. 8 i det aktstycke jag hänvisat till. Webb tänker sig en person, som är husägare och stadsfullmäktig:

»Denne kommunal-fullmäktig är ute och promenerar på den kommunala trottoaren, som belyses af kommunalgas och rengöres af kommunala kvastar med kommunalt vatten, och vid det han nu ser på kommunaluret vid kommunaltorget, att det är för tidigt för honom att gå och möta sina barn, då de komma ut ur kommunalskolan, som stöter intill kommunalsjukhuset och grefskapsasylen för sinnessjuka, använder han rikstelefonen för att säga dem att ej gå genom kommunalparken, utan träffa honom i kommunens läsesal i det kommunala musei- och biblioteksshuset, där han behöfver rådfråga några officiella publikationer» etc.

Denna lilla sammanställning bör redan den vara tillräcklig för att visa, i hvilken riktning utvecklingen går, huru hastigt vi redan nu aflägsnat oss och ännu mer hålla på att aflägsna oss från de enkla former, då kommunen verkligen hade blott att bestämma ett slags inkomst- och utgiftsstat. Man förstår, huru den genom dessa antydda förhållanden och många andra grundligt griper in i medborgarnes dagliga lif och verksamhet och huru således det måste ligga just i *alla* medborgares största intresse, att dessa förhållanden blifva ordnade på ett för dem alla tillfredsställande sätt.

Det finns ock en annan synpunkt, ur hvilken man kan belysa vikten för den faktiska majoriteten i kommunen att hafva sitt ord afgörande med i laget, nämligen den, att det ju mycket ofta nu händer att kommunen genom en för tillfället rådande och härskande klick engageras i affärsföretag af mer eller mindre vidtutseende art, t. ex. järnvägsanläggningar och dylikt, hvilkas amortering och förräntning ju sedan går ut ej blott öfver de förmögna, utan äfven öfver de små skattedragarne. Detta blir en *beskattning*, som pålägges det stora flertalet kanske mot dess vilja, ett förhållande som man ur rättssynpunkt i högsta grad bör ta hänsyn till, innan man med lagutskottet dristar påstå, att kommunens flertal af medborgare ej skulle ha så mycket med dessa saker att göra, utan endast de, som betala större skattebelopp, skulle afgjordt vara de bestämmande i kommunen.

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

Jag ber att få citera ännu 3 rader ur detta samma tillägg till herr Hedins motion, nämligen följande förklaring af hur ett sådant motstånd öfver hufvud kan komma, nämligen »däraf, att den oemotståndliga makten, den långvariga maktutöfningen på en minoritets vägnar ha en förfärande förmåga att förslöa rättskänslan och villa bort rättsbegreppen, att låta ljudet af de röster glömmas bort, som ej höras *när* och *där* besluten fattas, att identifiera klassens *rätt* med dess *intresse* och detta med det *helas rätt.*»

Denna framställning är ju så mild som den gärna kan vara i afseende å att försöka finna de psykologiska orsakerna till huru man öfver hufvud taget kan försvara det minoritetsregemente, som nu råder. Som herrarne finna, är den dock å andra sidan lika skarp och bestämd i afseende å utdömandet af detta minoritetsregemente.

Nu kanhända någon gör den invändningen, att trots detta minoritetsregemente och trots de siffror, som många gånger anförts om huru de stora röstetalen egentligen ha afgörandet i sin hand, så har det på senare åren allt emellanåt lyckats de mindre röstetalens innehafvare, särskildt arbetarne, att få in en eller annan representant i de kommunala församlingarna. Det var ju ej mer än några dagar sedan något sådant lyckades äfven här i Stockholm. Jag ber då att just med stöd af de valsiffror, som föreligga från dessa dagars stockholmsval, få anföra några fakta, som visa, hur litet bevändt det ändå i själfva verket är med dessa smårösters inflytande vid de kommunala valen.

Ute på Kungsholmen, där som bekant en socialdemokrat slutligen valdes, hade man 2 vallokaler. I den ena af dessa röstade 392 personer på den kandidat, som här var i fråga. De förfogade tillsammans icke öfver mer än 3,203 röster. Men mot dem stod ett motparti af ej mer än 113 personer, som röstade på en annan lista, och dessa förfogade öfver 3,213 röster. Hade således ej andra parter från mellangrupperna kommit till, skulle dessa 392 ha blifvit ömkligen slagna af de 113, och till och med den anspråkslösa begäran om att få *en* arbetarerepresentant ha alldeles tillbakavisats. Än värre ställde sig siffrorna vid den andra vallokalen på Kungsholmen, den vid Handtverkaregatan. Där samlade det så kallade allmänna mötets lista 330 röstande med tillsammans 3,945 röster, under det att motsidans bestämdaste fraktion representerades af blott 64 röstande personer, men dessa 64 förfogade öfver 3,520 röster! Herrarne se, att denna fullständiga orimlighet har befästats och bekräftats fortfarande äfven vid dessa val, som endast vid ett och annat tillfälle på grund af särskildt gynnsamma omständigheter visa *någon* framgång för arbetaresynpunkten, *någon* möjlighet för arbetarne att göra sig gällande.

Går jag öfver till andra valkretsen, så finner jag, att där afgåfvos inalles omkring 46,000 röster, däraf blott 4,500 på arbetarnes

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

specielle kandidat, hvilken vid detta tillfälle ej hade understöd af några borgerliga fraktioner. Det ser ju ytterst obetydligt ut, det är ju knappt $^1/_{10}$ af alla de afgifna rösterna, som kommer på arbetarnes kandidat. Men huru många röstande *personer* tro herrarne att dessa siffror representera? Jo, de 4,500 rösterna representera ungefär $^1/_3$ af de röstande personerna, medan de öfriga $^2/_3$ — några exakta siffror har jag ej kunnat erhålla från den ena vallokalen — delade sig i två ungefärligen jämnstarka fraktioner, hvilka gemensamt hemförde bytet, stadsfullmäktigeplatserna. I stort sedt kan man säga, att valmännen voro delade i 3 numeriskt taget icke alltför olika fraktioner, men af dem kom den tredje, den som representerade de små röstetalen, ej alls med i beräkningen, den var borta, den uppnådde ej mer än $^1/_{10}$ af röstetalet, när den 100-gradiga, orättfärdiga röstskalan tillämpades.

Ser man på resultatet i tredje kretsen, finner man, att vid vallokalen i öfversta Vasastaden afgåfvo tillsammans 886 personer sina röster. Af dessa 886 röstade ej mindre än 652 på en person, som under dessa dagar i den kretsen varit arbetarnes och bostadsfrågans specielle kandidat. Men dessa 652 (af 886 röstande) nådde ej ens fullt upp till hälften af det hopräknade röstetalet, stannade vid 10,390, under det att hela röstetalet uppgick till 21,153. Herrarne se orimligheten häraf! På den sidan, där man sökte föra fram bostadsfrågan med ett speciellt namn, hade man i medeltal 16 röster till sitt förfogande, under det att de personer, som röstade med motsidan, förfogade öfver i medeltal 50 röster hvardera.

Man ser hvad allt detta innebär. Till och med af dessa stockholmsval, hvilka varit af enastående liflighet och därför för första gången ha lyckats att föra fram en speciell arbetarekandidat på ett håll, under det att på andra håll så vackra minoriteter i alla fall uppnåtts, framgår tydligt orimligheten af den nuvarande kommunala ordningen och af den nuvarande röstskalan, så fort man något närmare analyserar hvad som ligger bakom dessa slutsiffror.

Jag ber nu herrarne betänka, hvilken bitterhet det skall väcka, hvilka känslor af harm och vrede det måste framkalla i de breda befolkningslagren, att det skall vara så ställdt i kommunalt hänseende. När dessa siffror framläggas, så blir det för alla klart, att om också $^2/_3$ eller $^3/_4$ af de röstande personerna vilja en sak, så hjälper det ej mot de stora fyrktalens röstande, hvilka i alla fall bestämma efter sitt sinne. Och sådant kan ske med de förhållanden, som för närvarande råda här i hufvudstaden, där bostadsfrågan är en brännande samhällsangelägenhet för snart sagdt alla klasser af befolkningen, utom för de allra förmögnaste och för det speciella husägareintresset. Då man fått upp intresset för allmänna angelägenheter — och just därför att det visat sig huru nödvändigt det är, att den kommunala ledningen tar hänsyn till de fattigare klassernas bostadsförhållanden, för att nämna ett enda ex-

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

empel, så blir ju också intresset så stort — när man, säger jag, fått upp ett sådant allmänt kommunalt intresse och löper till storms med alla massor mot det härskande fåväldet och så finner sig tillbakaslagen, finner bostadsfrågans specialkandidater falla igenom i den ena kretsen efter den andra, trots allt understöd af massornas anslutning, då kan man tänka sig, hvilka följder sådant skall medföra hos dessa, som förut stått mera likgiltiga för den kommunala rösträttens orättvisor. Så länge arbetarklassen ansåg det fullkomligt hopplöst att i detta afseende begära något inflytande och i det stora hela lät det gå som det kunde och lät de förmögna helt och hållet bestämma, då *kändes* kanske icke denna orättvisa så bitter. Men nu, i samma mån som arbetarklassen omsider själf börjar få kommunalt intresse, reser sig för densamma denna 100-gradiga skala såsom det orättfärdighetens spöke, som den i själfva verket är, och det kommer att uppstå ett *missnöje* genom detta, som det sannerligen icke borde ligga i några så kallade samhällsbevarares intresse att vidmakthålla eller föröka.

Nu har uti denna fråga om en sådan reform af den kommunala rösträtten, att den hundragradiga skalan slopades och i dess ställe sattes antingen helt enkelt den principiella synpunkten, den enligt min tanke enda riktiga synpunkten: människovärdets, eller också, såsom vanligen här i landet plägar ske, någon kompromiss åvägabringades, som naturligtvis icke komme att riktigt ställa någon till freds, men i alla fall för tillfället afväpnade det värsta missförhållandet — nu har, säger jag, såsom mellankommande part, om jag så får säga, mellan reformkräfvarne och dem, som vilja att allting skall förblifva vid det gamla, framkommit det betraktelsesätt, som funnit ett uttryck i herrar Hedlunds och Elowsons motioner vid innevarande riksdag. Dessa gå ju därpå ut, att man skulle låta själfva den 100-gradiga skalan vara sådan den är, därför att det kanske stötte på så stora praktiska svårigheter att få den för ögonblicket rubbad gent emot motståndet från inflytelserikt håll, och i stället gå en annan väg och införa ett proportionellt valsystem, som då skulle betrygga åt de små röstetalen någon smula andrum i de kommunala angelägenheterna.

Jag ber för min del att alldeles bestämdt få taga afstånd från en sådan alltför opportunistisk politik. Motionärerna själfva göra det uttalandet i sin motivering, att de högre röstetalen visserligen fortfarande skulle behärska valen, men att, sedan deras system blifvit genomfördt, ett mindretal af jämförelsevis få röster, afgifna af många röstande, dock skulle kunna insätta någon eller några af de sina. Ja, det är mycket sant, dit skulle man kunna komma. Men man byggde då denna ögonblickets vinst på ett *beslöjande* af det allmänna medvetandet om den brutala orättfärdigheten i det rådande systemet, och det tror jag skulle vara en dålig väg för en verklig reform. Jag är tvärtom öfvertygad om, att detta endast

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

skulle leda därhän, att det sedan blefve så mycket svårare att komma fram till något verkligt resultat i den riktning, som vi vilja — eller som jag hoppas att vi vilja — nämligen i riktning mot en utjämning, med människovärdet såsom grundval för det hela. Jag är också öfvertygad om att de ärade motionärerna själfva erkänna, att det är ditåt man skall.

Samma tankegång — det är ett rätt egendomligt sammanträffande — som motionärerna i sin motion hafva framkastat, har framkommit från vänsterns högra flygel i Danmark. Där kastades, såsom bekant, nyss fram en adress till undertecknande, hvilken adress gick ut på, att man borde införa proportionella val med bibehållande för öfrigt af den kommunala rösträtten oförändrad sådan den är i Danmark. Häremot gjordes ögonblickligen front af det danska arbetarepartiet och den radikala delen af vänstern. De ansågo, att man för visso kunde gå med på införandet af det proportionella valsättet, därför att det innebure en rättvis princip, *men* att man borde göra det *på en rättvis grund.* De nödgades därför anordna en motadress, som fordrade, att proportionella val skulle införas samtidigt med den af statsministern utlofvade *allmänna kommunala rösträtten.* För närvarande är, såsom bekant, i Danmark den kommunala rösträtten bunden vid ett taxeringsstreck, som står vid 1,000 kronor. Den stora massan af arbetare har således intet inflytande på de kommunala angelägenheterna. Men för dem, som skatta för minst 1,000 kronor, tillämpas å andra sidan den satsen: *en* man *en* röst. I ingressen till denna adress, den sista jag talade om, den demokratiska, heter det bland annat: »Vi protestera mot försöket att enbart införa proportionella val, utan att rubba de bestående orättvisorna i den kommunala rösträtten. Vi önska hela och fulla rättigheter och därför proportionella val, som komma att gifva hvarje medborgaregrupp inflytande i förhållande till deras betydelse, *men icke ett oproportionerligt inflytande.*» Det är just denna samma hufvudinvändning jag skulle vilja rikta mot motionärernas förslag.

En kamrat och vän här i kammaren har bedt mig, att jag, för att icke enbart hämta mina exempel från Stockholm, måtte anföra ett par siffror till protokollet äfven från en af de svenska småstäderna. Enligt 1902 års röstlängder från staden Ystad uppgår antalet kommunalt röstberättigade därstädes till 2,198 personer. Dessa äro delade på så sätt, kan man säga, att 1,995 personer hafva från 1 till 30 röster. Dessa 1,995 komma i kommunalt afseende upp till 11,950 röster. Öfver denna grupp står en minoritet af 203 personer, som tillsammans förfoga öfver ett större röstetal, nämligen öfver 12,127 röster. Ännu mera skriande blifver disharmonien i samhället, om man jämför endast den öfversta och nedersta gruppen. Då ha å ena sidan 1,361 personer sammanlagdt 3,487 röster och å andra sidan 46 personer (och bolag) sam-

manlagdt 4,570 röster! Följden af dessa förhållanden har naturligtvis där såsom på de flesta andra stället blifvit, att arbetareklassen icke kunnat få något som helst inflytande på de kommunala angelägenheterna. Deras kandidater hafva regelbundet fallit igenom med förkrossande majoritet för de stora röstetalens. Vid det sista misslyckade försöket uttalades också, att under dåvarande förhållanden kunde det så mycket mindre komma i fråga, att arbetarne skulle blifva representerade i sin egen kommunalstyrelse, som de, såsom orden föllo i den konservativa platstidningen, »varit så otacksamma», att de valt till riksdagsman en person, som stode på socialistisk grund.

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

Om jag således för min del alldeles bestämdt måste motsätta mig införandet af proportionella val såsom ett slags ersättning för den rättvisa, som kräfves i detta afseende, nämligen att personlighetsprincipen kommer till sin rätt, så har jag däremot icke något att invända mot, utan tvärtom medgifver jag, att det är fullt berättigadt och befogadt, att de proportionella valen införas samtidigt med att man företager denna reform af den kommunala rösträttsskalan. Man kan väl säga, att denna tanke på proportionella val här i landet redan är så pass långt framme, att någon kommunal rösträttsreform af nämnvärd betydelse för städernas del knappast torde kunna komma till stånd utan densammas beaktande. Jag anser för min del, att utskottets majoritet, äfven vid bedömandet af denna fråga, sett bakvändt på sakerna, då de gjort tillämpningen af det proportionella valsystemet i kommunerna beroende på, huru det kan komma att gå med detsammas tillämpning i politiskt afseende. Min mening är däremot, att oafsedt huruvida det kommer att visa sig lämpligt eller ej att införa proportionella val i politiskt afseende med ett så pass invecklad system, som det skulle blifva genom helt andra valkretsar m. m., bör det icke blifva någon svårighet alls för städernas del att införa ett proportionellt valsystem, som betryggar den rättvisa, till hvilken äfven vi demokrater, som vilja att massans inflytande skall komma till sin rätt, i själfva verket syfta. Man har ju i städerna redan listval, och valmännen där äro samlade inom ett trångt område, så att det blir lätt för dem att meddela sig med hvarandra och uppgöra sina listor.

För min del kunde jag icke alls följa med den förste ärade talarens betraktelser, när han lät förstå, att han ansåg att »kyrkan borde stå midt i byn», d. v. s. att tyngdpunkten borde ligga hos hvad han kallade medelklassen i samhället. Ja, naturligtvis, enligt min tanke också — för så vidt som denna medelklass' hela ställning i samhället, hela dess antal och position är af den betydelse, att detta gifver den rätt till att utgöra tyngdpunkten. Då kunde vi vara ganska vissa om, att den icke heller så lätt läte skjuta sig åt sidan. Men att däremot bringa en sådan position åt denna

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

grupp genom några speciella rösträttsbestämmelser, som gåfve den ett oproportionerligt inflytande öfver andra medlemmar i samma kommun, hvilka också betalade skatt i mån af sin förmåga att bidraga till allmänna ändamål — för att detta skulle vara vare sig rättvist eller önskvärdt har han, synes det mig, blifvit skyldig hvarje bevis. I många stadssamhällen har nog medelklassen för närvarande rätt till att vara dominerande, men det finnes dock äfven sådana, där den klara rättvisan bör föranleda till, att *arbetareklassen* skall erhålla ett alldeles bestämmande inflytande. Tänk på så kallade rena arbetaresamhällen, där arbetarne äro så ofantligt många i förhållande till de andra samhällsmedlemmarna, att jag verkligen icke förstår, huru man logiskt sedt kan motsätta sig att de trycka sin prägel på ett sådant samhälles beslut och dess allmänna municipala hållning.

Denna reformfråga ligger ju för närvarande så, att Första Kammaren såsom bekant följt lagutskottet och dess motiv och utan debatt afspisat densamma. Det vore ju ändock något, om denna kammare nu kunde så pass starkt understryka behofvet och nödvändigheten af en reform på det kommunala rösträttsområdet, att de röster, som här höjts för densamma, åtminstone icke finge förklinga alldeles ohörda bland dem, som för närvarande makten hafva. Andra Kammaren har förut flera gånger, senast 1899 och 1901, uttalat sig för en reservation, som gick ut på, att Kungl. Maj:t skulle taga i öfvervägande frågan om en ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten. Ungefär detsamma har föreslagits af flertalet reservanter från denna kammare, och såsom rätt och tillbörligt är, har man också tagit med frågan om proportionella val såsom en sak, hvilken man icke kan komma ifrån, när denna fråga skall lösas. Det yttrades visserligen för två år sedan af en ärad kamrat på stockholmsbänken om denna reservations föregångare, att den vore så oskyldig, att det riktigt bräkte om den. Men det tjänar ingenting till att försöka göra den skarpare i sin formulering, enär den i allt fall uppfyller det syftemål, som här är det hufvudsakliga, eller att inom ramen af dessa önskemål förena såväl dem, hvilka vilja att man skall stanna vid en begränsning till exempelvis 20 röster, såsom för närvarande är förhållandet vid vissa val, som dem, hvilka i likhet med mig och många andra anse, att steget bör tagas fullt ut till erkännande af människovärdets princip på det kommunala lifvets område lika väl som i det politiska lifvet inom de nu röstberättigades krets, hvilken vi ju äfven önska utvidga för att åt detta medborgarevärde bereda erkännande i vidare omfattning.

Jag yrkar därför under nuvarande förhållanden bifall till den af herr Zetterstrand med flere afgifna reservation.

Med herr Branting förenade sig herr *Larsson* i Västerås.

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

Herr Larsson i Lund: Herr talman, mina herrar! Jag kan visserligen icke i alla detaljer instämma med den siste ärade talaren, men i själfva hufvudsaken står jag dock på alldeles samma ståndpunkt som han. Äfven jag anser nämligen, att den enda riktiga reformen, den, till hvilken vi förr eller senare måste komma, är den lika kommunala rösträtten i förening med proportionell valmetod. Frågan är ju för denna riksdag fallen, men den är af den art, att den måste komma igen och göra detta, intill dess den framtvingar en lösning. Det är därför icke oviktigt, hvilken ställning denna kammare intager till frågan, och det är icke heller oviktigt, att utskottets motivering underkastas en sådan granskning, att man bör kunna hafva den förhoppningen, att det resonemang, som utskottet här framlagt, icke vidare skall framkomma.

Så vidt jag kan förstå, är utskottets motivering fullständigt felaktig. Den hvilar på en alldeles oriktig uppfattning af den kommunala representationens befogenheter och uppgifter, då den utgår från att kommunalstyrelsens förnämsta uppgift skulle vara att fastställa inkomst- och utgiftsstaten, det vill säga ordna penningfrågorna. Jag kan icke neka till, att för mig ställer sig utskottets motivering som ja och amen till den hårda dom, som herr Branting i sin motion uttalat öfver den 100-gradiga röstskalan. Man skulle nästan vara frestad att fråga, hur det ens varit möjligt för utskottets majoritet att så grundligt missförstå kommunalstyrelsens uppgift, att man alldeles förgätit de stora och viktiga sociala och kulturella frågor, som i allt vidare mån och med allt större kraft påkalla kommunalstyrelsens medverkan för sin lösning.

Men äfven den princip för rösträttens utöfvande, som lagutskottets majoritet så håller på, är fullständigt felaktigt genomförd. Det skulle vara förmögenhetsprincipen, men huru tillämpas den? Jo så, att hvars och ens röstetal är, om ock med vissa modifikationer, ställdt i förhållande till det bidrag han lämnar till fyllandet af kommunens gemensamma behof. Det är emellertid en villfarelse, att den, som betalar ett högre belopp till kommunens gemensamma behof, bör hafva mer att säga i fråga om förvaltningen. Man förbiser därvid, att hvarje sak har två sidor. Man jämför endast skattebeloppens storlek, men jag förmenar, att för ett rättvist bedömande böra skattebeloppen äfven jämföras efter förhållandet till de skattdragandes ekonomiska bärkraft. Ser man saken från båda dessa sidor, så skulle jag vilja påstå, att skatten är lika för alla. Hvarje kommunalt röstberättigad betalar i proportion till sin inkomst fullständigt lika skatt, men denna skatt trycker mycket olika. Om man beräknar kommunalskatten till i medeltal 5 à 6 gånger den allmänna bevillningen samt jämför två skattdragande, den ene med 10,000 kronors inkomst och den andre med — för att slippa reduktionen af det bevillningsfria afdraget — 2,000 kronors inkomst, så har den ene att erlägga ett bidrag

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

till de kommunala utgifterna af 5 à 6 hundra kronor och den andre ett bidrag af 100 à 120 kronor. Hvem betalar i själfva verket mest? Säkerligen den senare, ty den ene betalar skatten af sitt öfverflöd, den andre af sin nödtorft. Jag tror, att den, som får erlägga skatten af sin nödtorft har väl så stort och i själfva verket mycket större intresse än den andre i att tillse, att sparsamhet och klok hushållning iakttages i den kommunala förvaltningen. Den gamla satsen, att de, som betala litet, skulle lägga skatterna på dem, som betala mycket, håller således icke streck. Jag tror tvärtom, att erfarenheten visar, att det är de höga röstetalen, som allra mest bidraga till att uppdrifva de kommunala budgeterna.

Då således uppfattningen både af kommunalstyrelsens uppgifter och af den princip, efter hvilken dessa i den kommunala förvaltningen böra göra sig gällande, enligt mina begrepp är fullständigt oriktig, är det tydligt, att jag till alla delar instämmer med dem, som påyrka en reform. I detta afseende hade jag helst sett, att jag kunnat yrka bifall till herr Brantings motion. Men då detta icke i sakens nuvarande läge låter sig göra, skall jag i likhet med herr Branting be att få yrka bifall till den reservation, som är afgifven af herr Zetterstrand med flere.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Då jag såsom ledamot af lagutskottet reserverat mig i en särskild reservation, som något afviker från den andra reservationen, så anser jag mig pliktig angifva de skäl, som föranledt mig härtill.

Den af mig och herr Nilsson afgifna reservationen innefattar detsamma, som kammaren redan förut beslutit i denna fråga, och vi hafva ansett oss böra hemställa till kammaren att äfven i år fatta samma beslut. Vi kunde icke vara med om att förorda en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag till proportionella val — detta åtminstone hvad mig beträffar på grund af en viss misstro till de proportionella valsystemen. Det har nästan blifvit ett axiom på senare tider, att proportionella val är det enda rätta. Där skulle minoriteten komma till sin rätt och blifva respekterad. Detta axiom har kommit till uttryck i ett af förra Riksdagen i den politiska rösträttsfrågan fattadt beslut, enligt hvilket Riksdagen begärde en på proportionella val fotad rösträttsreform. Nu hafva flera reservanter i utskottet ansett, att Riksdagen skulle i år anhålla om utredning, huruvida det proportionella valsystemet skulle kunna tillämpas äfven på de kommunala valen. För min del har jag ansett, att man ej borde genom ett sådant uttalande på något sätt gifva på hand, att man ansåge, att den proportionella valmetoden kunde tillämpas vare sig på den politiska eller på den kommunala rösträtten. De exempel, som motionärerna herrar Hedlund och Elowson anfört, äro särskildt, såsom herrarne väl kunna finna, i sig själfva ganska afskräckande. Om

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

man slår upp bilagan till deras motion, så tror man, att man slagit upp en gammal lärobok i differential- eller integralkalkyl eller något dylikt, ty på annat sätt verka icke de långa exempel, som där äro uppställda. Jag tror icke, att många af kammarens ledamöter äro i stånd att genast fatta hvad detta upphöjande till a^2, a^3 o. s. v. betyder. Det är ganska kinkigt att leta ut. Det förnämsta vid alla val är, att valmetoden är klar och tydlig, ty hvar och en bör veta, att hans röst kommer till heders och att verkligen den person blir vald, som majoriteten önskar skola väljas. Det bör bakom den valde vara en majoritet och icke ett aritmetiskt problem. Det bör vara viss person, som blir vald, och icke »Sinus» eller »Cosinus» den och den. Den person bör vara vald, som fått majoritetens röster, och icke den, som på grund af särskild utredning förklaras vald. En annan valmetod skulle, fruktar jag, alltid mötas med misstro, enär man icke förstår det sätt, hvarpå uträkningen sker. Man kommer därvid att säga: ja, det är naturligtvis de maktegande, som göra valet sådant de vilja hafva det och räkna ut det så, att de få sin vilja fram. Just detta anser jag vara det betänkliga med den proportionella valmetoden, och därför anser jag det icke lämpligt, att Andra Kammaren i år uttalar sig för dess allena saliggörande verkan. Då frågan redan förfallit vid denna riksdag till följd af Första Kammarens beslut att biträda lagutskottets förslag, är det ju endast och allenast en opinionsyttring, som denna kammare skulle afgifva, och härvidlag tycker jag, att det skulle vara klokt af Andra Kammaren att icke frångå det beslut, som kammaren förut fattat i frågan. Ingen särskild anledning föreligger nu att frångå detta beslut, ty den omständigheten, att Riksdagen förra året beslöt aflåta en skrifvelse angående den politiska rösträtten samt däri omnämnde den proportionella valmetoden, kan jag icke finna vara någon sådan inträffad händelse, som bör föranleda Riksdagens Andra Kammare att frånträda ett förut i den kommunala rösträttsfrågan fattadt beslut.

Det är därför, som jag intagit denna ståndpunkt, och det är därför, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den af mig och herr Nilsson i Skärhus afgifna reservationen.

Herr Elowson: Herr talman! Den valmetod, som nu tillämpas vid utseendet af stadsfullmäktige, innebär, säger man, en orättvisa, därför att det är majoriteten, som bestämmer allt, och att minoriteten ej har något inflytande på valets utgång. Men, mina herrar, hvad skulle man då säga, om man riktade tanken på den omständigheten, att det alls icke är någon majoritet, utan en minoritet, som bestämmer valets utgång. Vare sig jag ser till personantalet eller till röstetalet, så är det ett faktum, att vid val af stadsfullmäktige en minoritet af de röstberättigade gifver utslaget.

Uti hufvudstaden försiggår i dessa dagar en mycket liflig val-

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

strid. Vid det val, som förrättades i går, erhöll den, som gick in med högsta röstetalet, omkring 136,000 röster. Denne måtte väl då vara en majoritetsrepresentant, menar man. Låtom oss se till, hur därmed kan förhålla sig. Undersökningen visar, att äfven han är tillsatt af en minoritet bland de röstberättigade. Jag har uppteckenat några siffror angående de valresultat, som hittills äro kända, nämligen resultaten i fyra kretsar. I första kretsen erhöll främste mannen 33,112 röster. Hela röstetalet var 118,893. Således hade han af hela detta röstetal erhållit 27.86 %. Det var alltså icke fullt $^1/_3$ af röstetalet, som föll på den i första rummet valde. I andra valkretsen fick den främste mannen 47,103 röster, men hela röstetalet där var, enligt den kommunalstatistik, hvarom jag längre fram skall tala, 143,673, hvadan de flesta rösterna, som föllo på en person, utgjorde 32.78 % af det hela. I tredje valkretsen uppnådde den, som fick högsta röstetalet, 78,742 röster, under det att hela röstetalet var 213,017 röster, så att motsvarande procentsiffra där var 36.96. I fjärde valkretsen, där valet förrättades i går, erhöll den, som gick in främst, 136,782 röster, medan hela röstetalet där var 312,815; således hade han fått röster, hvilkas summa uppgick till 43.73 % utaf alla röstberättigades röstetal. Vi se följaktligen, att alla dessa stadsfullmäktige äro tillsatta af en minoritet och alls icke af majoriteten. Det är sålunda ett faktum, att det s. k. majoritetsvalet vid stadsfullmäktigeval öfvergår till minoritetsval. — I afseende på de af mig meddelade siffrorna ber jag att få nämna, att uppgifterna å de röstetal, som de valde erhållit, tagits ur tidningarna. Däremot har jag icke ansett nödigt att införskaffa från magistraten uppgift öfver hela röstetalet för hvarje valkrets under år 1903, utan denna uppgift har jag tagit ur den för kommunalstatistiken mycket belysande berättelsen angående Stockholms kommunalförvaltning för år 1900. Dessa tal äro begripligtvis något för låga, men detta försvagar icke i någon mån mina påståenden, utan bestyrker snarare giltigheten af desamma. Ty naturligtvis har hela röstetalet i Stockholm vuxit från år 1900 till år 1903. I hvilken proportion det tillväxt, därom kan man göra sig en föreställning, om jag meddelar talen för år 1897 och 1900. För det förra året utgjorde detta röstetal i Stockholm 780,290 och för det senare året 949,809. Jag tror mig således ha visat, att majoriteten af de väljande är en minoritet af de röstberättigade, och detta innebär en orätt, som man nog i verkligheten icke kan komma ifrån, så länge man bibehåller det så kallade majoritetsvalet.

Annorlunda gestaltar sig saken, om man använder den proportionella valmetoden. Den afser att låta representantförsamlingen framstå såsom en spegel af de åsikter, den uppfattning och de tänkesätt, som göra sig gällande hos valmännen i deras helhet. Om jag icke minnes alltför orätt, var det fransmannen Mirabeau,

som uttalade den meningen, att representantkammaren skulle förete liksom en karta af åsikterna hos befolkningen i hela landet.

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

Genom en proportionell valmetod kan en minoritet göra sig gällande; hvarje minoritet kan i mån af sin styrka få inflytande på valets utgång, och detta synes mig vara rättvist. Det ligger nämligen i själfva karaktären af denna valmetod, att hvarje meningsgrupp af en viss storlek, vare sig densamma är majoritet eller minoritet, får insätta det antal stadsfullmäktigeledamöter, som svarar proportionellt mot gruppens röstetal. Man behöfver därför icke, såsom den siste talaren uttryckte sig, ha något misstroende till detta proportionella valsätt, ty det är det valsätt, som i sig innebär full rättvisa; och till det, som är rättvist, må man icke hysa misstroende.

Beträffande metoderna för det proportionella valsättet, finnes det, såsom bekant, en hel mängd sådana. Man har metoder, som lämna fullständig matematisk noggrannhet, och man har metoder, som äro mycket enkla. De, som särskildt intressera sig för ett ändamålsenligt urval af dessa metoder, uttala emellertid den meningen, att man icke bör hålla sig till någon af de nämnda ytterligheterna, utan till ett valsätt, som ligger ungefär midt emellan: man bör ej välja den metod, som är för invecklad, men ej heller en, som är för mycket enkel. Det senare naturligtvis därför, att en sådan metod lätt kan blifva felaktig. Hufvudfordringen på en metod bör vara, att den lämnar ett säkert resultat.

Nu hafva min medmotionär och jag ansett, att det verkligen skulle vara skäl att få frågan om det proportionella valsättet med graderad skala undersökt och granskadt af den kommitté, som för närvarande är tillsatt för utarbetande af förslag till användning af proportionell valmetod vid politiska val. Den föregående talaren liksom utskottet har dock icke i kommitténs tillvaro funnit något särskildt skäl att lämna till densamma ett sådant ytterligare uppdrag. För oss motionärer har det tvärtom varit själffallet, att det vore lämpligt att få frågan om tillämpning af det proportionella valsättet på en graderad skala undersökt och granskad af kommittén.

Jag skall nu, mina herrar, vid detta tillfälle och med afseende på sakens nuvarande läge ej vidare ingå på en utveckling af denna fråga. Jag tror mig ha visat tillräckligt, att det s. k. majoritetsvalet dels befinner sig faktiskt i strid med sin egen förutsättning, dels ock innebär en orättvisa, samt att full rättvisa — så vidt det står i mänsklig makt att uppnå sådan — är att söka hos det proportionella valsättet.

Med anledning af herr Brantings motion hafva två grupper af reservanter föreslagit en begränsning af den kommunala rösträtten i stad. Jag är emellertid oviss om betydelsen af de i reservationerna använda ordens egentliga valör. Ett vet jag, och det är, att

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

reservanterna med anledning af herr Brantings motion icke kunnat tala om begränsning af någon annan kommunal rösträtt än af den kommunala rösträtten i *stad*. Men reservanterna hafva icke med ett enda ord i motiveringen eller på något annat sätt antydt sin åsikt i den saken, huruvida icke den kommunala rösträtten på landet äfven skulle begränsas. De hafva icke kunnat komma fram med något sådant uttalande i klämmen, men de hade kunnat med ett par rader säga, att då frågan kommer upp ånyo, hvilket väl icke dröjer länge, böra vi äfven ha en begränsning af den kommunala rösträtten på landet. Vi veta, att en begränsning af den kommunala rösträtten i stad ernåtts mycket tidigare, nämligen redan i slutet af 1860-talet, då man fick ett absolut maximum fastställdt till 100 röster och ett relativt till $^1/_{50}$ af kommunens hela röstetal. Beträffande begränsningen af den kommunala rösträtten på landet, har det därom varit en hårdnackad strid, och det var först under den sista legislaturperioden, som man kunde gå ett steg framåt på den väg, som man väl sedan, förmodar jag, vill ytterligare fortsätta på. Den kommunala rösträtten på landet är begränsad på så sätt, att ett absolut maximum är satt till ett röstetal, som svarar mot 5,000 fyrkar eller 500 bevillningsriksdalrar och ett relativt maximum till $^1/_{10}$ af alla de sammanlagda röstetalen. Således är i det hela begränsningen på landet fem gånger mindre än i stad. Nu synes det mig, som om man på grund af dessa faktiska förhållanden borde hålla på, att, om en begränsning skall göras, den skall göras samtidigt för lands- och stadskommunerna. För min del skulle jag önska, att lagstiftningen så vidt möjligt icke göres för mycket olika för stad och land, och speciellt i denna fråga anser jag, att en begränsning af den kommunala rösträtten på landet är af behofvet påkallad likaså väl som i stad. Jag upprepar ännu en gång, mina herrar, att reservanterna icke hade på grund af motionen kunnat grundlagsenligt yrka något rörande begränsningen af den kommunala rösträtten på landet; men med den motivering, som jag för min del uttalat, nämligen att i sak en begränsning af den kommunala rösträtten bör äga rum både för land och stad, anser jag mig oförhindrad att yrka bifall till den af herrar Zetterstrand m. fl. afgifna reservationen.

Herr Hedlund: Herr talman, mina herrar! Den ärade talaren på stockholmsbänken, som nyss hade ordet, ansåg, att ifall man ginge in på proportionella val till stadsfullmäktige utan förening med en genomgripande kommunal rösträttsreform, skulle man fördröja den senare. Min mening — och jag antager äfven min medmotionärs — har snarare varit tvärtom, nämligen att en sådan reform skulle, om icke påskynda, så åtminstone icke fördröja en dylik genomgripande reform, men därvidlag ha vi kanske svårt att öfvertyga hvarandra.

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

Friherre Bonde framhöll nyss, att kammaren borde stå vid sitt beslut af i fjol, men då vill jag påminna om, att det beslutet fattades med hänsyn till, att man snart därefter skulle behandla frågan om införande af proportionella val i Riksdagens båda kamrar, samt att detta var en anledning att *då* låta denna fråga falla för att icke störa utgången af denna andra fråga, som man ansåg viktigare. Vidare kom då äfven kamrarnes märkliga uttalande i afseende å proportionella politiska val, hvilket äfven bragte frågan i en annan ställning.

Så talade friherre Bonde om det högeligen afskräckande exempel, som är bilagdt motionen. Jag vill ju ej förneka, att det kan te sig afskräckande vid den blick, som man kastar på exemplet utan att hafva läromästaren vid sin sida; men därvidlag vill jag påpeka, att det är många saker, som te sig mycket krångliga, när man söker beskrifva dem i ord, men som äro enkla, när man lärt sig utföra dem i praktiken. Ifall friherre Bonde till exempel skulle göra en beskrifning öfver, huru division går till, så misstänker jag, att han skulle komma med en så krånglig och obegriplig förklaring, att hvar och en, som icke praktiskt lärt, hvad division är, afgjordt skulle mena, att det ej är värdt att införa räknesättet division i skolorna.

Utskottet talar så mycket om, att detta är så »nytt» och »främmande». Jag vill då påpeka — jag vill ej upprepa namnen på de olika länder, i hvilka kommunala proportionella eller politiskt proportionella val förekomma, ty det angafs vid förra riksdagen — men jag vill endast konstatera, att sådana val äro ingen ovanlig företeelse utomlands. Särskildt finnas de i våra båda närmaste grannländer i väster och söder, och jag vill upprepa, hvad jag sade förra gången, nämligen att våra valmän och magistrater väl icke äro dummare än dessa utländske.

Jag hade trott, att utskottet skulle ställt sig välvilligt i år mot vår motion, särskildt med hänsyn till den kommitté, som är tillsatt för att behandla frågan om politiska proportionella val. Det hade ju varit så enkelt och bekvämt att då äfven få denna fråga utredd. Utskottet framhåller ju, att det icke ställt sig afvisande till själfva saken, men det vill, att man skall tänka härpå först, sedan man fått igenom proportionella politiska val. Ifall dessa visa sig lämpliga, vill utskottet ha ett godt system äfven för de kommunala valen. Det är väl dock ingenting, som hindrar Riksdagen att, äfven om det är ett förslag framlagdt om ett godt kommunalt valsätt, dröja med att antaga detta, tills vi kommit till ett proportionellt politiskt valsätt. Det kan låta den andra saken hvila så länge. Men den kommitté, som är tillsatt, skulle ju kunna lämna såsom biprodukt till sitt arbete dels en synnerligen värdefull utredning af frågan, huruvida proportionella kommunala val skulle vara tillämpliga på våra förhållanden, och dels — i så fall — äfven för-

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

slag till ett lämpligt system. Det är ingalunda säkert, att samma system lämpar sig för de politiska valen, där man måste inskränka antalet representanter så mycket som möjligt, som för de kommunala valen, hvilka i allmänhet äro utmärkta af långa listor af samtidigt valde.

Om denna kommitté nu ej får detta uppdrag, huru skall det gå, om man sedan blir hågad för den proportionella valmetoden? Åt hvem skall man anförtro utredningen? Skall ny kommitté då tillsättas eller skall utredningen verkställas i ett regeringsdepartement? Det blir dels dyrare, dels antagligen sämre gjordt, än ifall den nu befintliga kommittén fått saken om hand.

Utan att vidare vilja inlåta mig på frågan om fördelarne för kommunen att få det proportionella valsättet, vill jag till slut endast framhålla, att den allmänna folkförsamlingen, kommunalstämman, har den stora fördelen, att där kan dock en än så liten minoritet få fram sin kritik och göra sin talan gällande. Denna rättighet, som tillkommer minoriteten, om än aldrig så liten, vid kommunalstämman, är densamma fråntagen i kommuner, där fullmäktige finnas; där blir minoriteten, det vill säga förmögenhetsminoriteten, alldeles utestängd och majoriteten ensam rådande. Vid politiska val, val till Riksdagen, afhjälpes denna olägenhet därigenom, att i den ena valkretsen kan en person, tillhörande ett parti, inväljas, i en annan valkrets åter en person, som tillhör ett annat parti; på det viset kunna majoriteten och minoriteten i landet bli i Riksdagen representerade. I kommunalrepresentationen åter är detta absolut omöjligt, om vi icke få det proportionella valsättet där infördt. Därför är det, som jag för min del anser, att det är viktigt, att vi få denna reform, hvilken kräfves af både rättvisa och billighet.

Af de skäl, jag haft äran anföra, ber jag att få yrka bifall till den af herr Zetterstrand med flere afgifna reservationen.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag skulle kunna instämma i det mesta af hvad herr Branting nyss yttrat; men däremot är det mig alldeles omöjligt att komma till samma slutsats som han, nämligen att yrka bifall till herr Zetterstrands reservation.

Herr Brantings anförande gick ut på att visa, att det proportionella valsättet visserligen är praktiskt möjligt, men icke kan leda till rättvist slutresultat annat än för så vidt man inför lika rösträtt vid de kommunala valen. Herr Zetterstrands reservation åter stannar vid att endast begära en begränsning af den nuvarande röstskalan. Reservanterna anse således, att det proportionella valsättet skulle kunna förenas med en graderad röstskala; men i likhet med herr Branting tror jag icke, att det kan leda till ett rättvist resultat att införa proportionellt valsätt samtidigt med, att

man bibehåller den graderade skalan. Och hvarför icke? Jo, därför att det i sådant fall är omöjligt att på förhand beräkna, huru reformen skulle komma att te sig i praktiken. Bibehåller man den graderade skalan, vet man icke, huruvida det proportionella valsättet verkligen skulle bereda fördel för minoriteten vid valen. Det är åtminstone icke möjligt att med någon grad af visshet på förhand påstå, att en 30- eller 50-procentig skala, kombinerad med proportionellt valsätt, skulle tillförsäkra minoriteten större möjlighet att göra sin rätt gällande, än den för närvarande har.

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

Vidare kan mot de nämnda reservanternas förslag göras den anmärkningen, att valmännen omöjligt på förhand kunna beräkna utgången af ett val med graderad skala och proportionell metod. Valmännen kunna ju icke i blindo gå till valurnan, utan man måste förutsätta, att de åtminstone i någon mån kunna beräkna på förhand, hur valet skall utfalla, om de rösta med den ena eller andra listan. Jag påstår bestämdt, att detta är omöjligt, om man förenar det proportionella valsättet med en graderad skala. Detta är en så viktig anmärkning mot de nämnda reservanternas system, att man måste taga hänsyn till densamma.

Slutligen kan man göra ännu en anmärkning, som är af synnerligen stor vikt, och den drabbar icke blott de nämnda reservanterna, utan öfver hufvud införandet af det proportionella valsättet vid kommunala val. Det är den anmärkningen, att vid dessa val icke finnes några skarpt begränsade partier, af hvilka ett parti utgör en minoritet, ett annat en majoritet. Åtminstone är detta händelsen på de ställen, där jag känner förhållandena. Här i Stockholm t. ex. finnas icke några skarpt begränsade kommunala partier, utan dels göra personfrågor sig gällande, dels kan i enstaka fall en viss fråga, t. ex. bostadsfrågan, tränga sig fram. På sådan basis kan emellertid icke en skarpt begränsad partidelning komma till stånd, med olika partilistor. Men enligt mitt förmenande kan man i praktiken icke tala om proportionellt valsätt, om det icke finnes skarpt begränsade partier, som strida med hvarandra. Därför tror jag icke, att det praktiskt taget kan låta sig göra att tillämpa proportionellt valsätt vid de kommunala valen, åtminstone icke så länge partiförhållandena i kommunalfrågor icke ha nått betydligt större utveckling och betydligt större precision, än de för närvarande ha. Jag tror således, att det öfver hufvud taget är för tidigt att tala om proportionell valmetod vid kommunala val. Låtom oss först se, huruvida det är möjligt och lämpligt att vid de politiska valen införa proportionellt valsätt. Jag har, som herrarna veta, för min del ställt mig mycket tveksam till frågan, om den praktiska möjligheten att införa proportionellt valsätt äfven vid politiska val. Så mycket hellre måste jag opponera mig mot införandet af detsamma vid kommunala val; ty vid politiska val finnas åtminstone skarpt begränsade partier, som

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

kunna gå till valurnan med hvar sin lista, men detta finnes som sagdt icke vid kommunala val. Särskildt i småstäderna kan man icke påräkna fasta partier i kommunala frågor, utan där blir det mera små kotteriintressen, som kämpa mot hvarandra, och på sådan basis kan man sannerligen icke bygga ett proportionellt valsätt. Jag anser således som sagdt alldeles för tidigt att nu begära utredning om dylikt valsätt vid de kommunala valen.

Däremot kan jag mycket väl vara med om den af friherre Bonde och herr Nilsson i Skärhus afgifna reservationen. Denna reservation begär en ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten utan att säga, hvar denna begränsning skall stanna. För min del anser jag riktigast att införa lika rösträtt vid kommunala såväl som vid politiska val, men en blifvande utredning komme ju att visa, huru långt en begränsning såsom första steg lämpligen borde gå.

På dessa grunder ber jag att få yrka bifall till den af friherre Bonde och herr Nilsson afgifna reservationen.

Herr Persson i Malmö: Herr talman, mina herrar! Då tiden är så långt framskriden, skall jag fatta mig kortast möjligt; därför inskränker jag mig mig till att instämma i de principiella skäl, som anförts af herr Branting. Vidare vill jag instämma med herr Larsson i Lund i fråga om medborgarnes olika skattebetalning i förhållande till deras förmåga.

Därtill kommer ytterligare en sak, som jag ber att få erinra om, och hvilken gör, att det ställer sig ännu mera ogynnsamt och svårt för de små inkomsttagarne att betala skatt, när man jämför dem med de större inkomsttagarnes skattebetalningsförmåga. Våra skatter ingå ju till staten på två sätt: direkt och indirekt. De indirekta skatterna lämna ett belopp af cirka 105 miljoner, de direkta däremot endast ungefär 21 miljoner. Jag tror, att man med ganska stor sannolikhet kan våga det påståendet, att de indirekta skatterna icke utgå efter förmögenhetsprincipen, utan efter personlighetsprincipen, att de fördelas lika per individ. Om så är fallet, synes det mig vara tydligt, att de indirekta skatterna tynga vida mer på de små inkomsttagarna än på de större. Nu kan det visserligen invändas, att detta är skatten till staten, och denna står icke i samband med den fråga, som här behandlas, men det är dock en utgift, som medborgarne få betala och som, när den utgått indirekt, icke behöfver uttagas i direkt skatt. Det är därför jag vill erinra om detta förhållande och påpeka, att därest vi blefve befriade från dessa indirekta skatter, skulle skatteförmågan hos de små inkomsttagarna blifva i betydlig mån större.

För att belysa, huru den nuvarande kommunala röstskalan verkar, ber jag att få anföra några siffror, som enligt min uppfattning tydligt visa befogenheten af en ändring i nu gällande

bestämmelser om rösträtt vid stadsfullmäktigeval. Vid i Malmö under förra året förrättadt fyllnadsval till stadsfullmäktige afgåfvo 2,598 valmän tillsammans 57,807 röster. Den valde erhöll 38,081 röster af 642 väljare, medan den kandidat, som 1,921 valmän röstade på, erhöll endast 18,758 röster. $^3/_4$ af valmännen nådde således icke upp till mer än hälften af de afgifna rösterna.

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

Omöjligheten för de små inkomsttagarna i samhället att vinna inflytande vid de kommunala valen med den nuvarande röstskalan framgår ännu tydligare af den utredning, som förra året verkställdes af en kommitté. Utredningen visar, att antalet kommunalt röstberättigade i Malmö var 15,862 med tillsammans 173,982 röster. Sammanräknar man alla dem, som upptaxerats intill 3,900 kronors inkomst, utgöra dessa tillsammans 14,638 med sammanlagdt 85,766 röster, eller under 50 % af kommunens sammanlagda röstetal, medan däremot de, som taxerats till öfver 3,900 kronors inkomst, utgöra endast 1,224, men förfogar öfver 88,216 röster, eller mera än 50 % af röstetalet i Malmö. 14,638 valmän utgör således 92,3 % af samtliga valmän i Malmö, under det att 1,224 utgör allenast 7,7 %, men ändå förfoga dessa 1,224 öfver mer än hälften af antalet kommunalröster.

Från Landskrona har jag fått ett meddelande af redaktör Axelsson, däri han uppgifver, hur den kommunala röstskalan där verkar. Förhållandena visa sig vara något gynnsammare i Landskrona än i Malmö i det afseendet, att om man uppdelar de röstberättigade medborgarna i Landskrona efter deras inkomst i två grupper, utgöra de, som upptaxerats intill 3,000 kronor, ett antal af 3,045 med tillsammans 15,673 röster, medan den andra gruppen, som har öfver 3,000 kronors inkomst, utgör endast 248 personer, men det oaktadt förfogar öfver 14,781 röster eller nära hälften af sammanlagda röstetalet i Landskrona.

Dessa siffror visa tydligt, synes det mig, att småfolket ingenting kan vinna i inflytande i de kommunala angelägenheterna med den nuvarande röstskalan. Det finns ingen möjlighet att göra det på någon plats, därest icke innehafvarna af de högre röstetalen frivilligt medgifva det.

Nu invändes det, att detta gör icke så synnerligen mycket. Utskottet säger äfven detta i sitt uttalande, att »kommunalstyrelsens förnämsta uppgift är fastställande af kommunens inkomst- och utgiftsstat». Herr Larsson ifrån Lund har påvisat, att förhållandet är helt annorlunda, och jag skall därför icke gå närmare in därpå. Men till hvad han hade att anföra vill jag ytterligare tillägga, att när kommuner bevilja anslag på t. ex. en hel eller half miljon till militärkaserner, så menar jag, att detta icke gärna kan räknas till rent kommunala angelägenheter, utan att det är någonting, som faller inom det område, där staten har att bestämma. Lagutskottet har således, när det gjort detta påstående,

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

fattat detta uttryck i ordets mest vidsträckta bemärkelse, åtminstone får man lof att antaga, att så skett, när utskottet vågat sig på att göra ett sådant uttalande.

För min del är jag öfvertygad om, att därest vi vilja åstadkomma ett godt samförstånd mellan samhällsklasserna, mellan höga och låga, fattiga och rika, böra vi äfven försöka att ge de små i samhället något inflytande, och kan icke detta ske, är jag öfvertygad om, att medborgarandan kommer att lida därpå.

Som ett ytterligare skäl vill jag anföra, att det synes mig, att när den lika rösträtten eller personlighetsprincipen i kommunala angelägenheter kan medgifvas i alla andra länder i Europa, bör detsamma kunna ske äfven i vårt land. När den lika rösträtten kan tillämpas och verka i länder med större rikedom och äfven med större fattigdom, än hvad fallet är i vårt land, i länder med mera utvecklad industri, men med mindre högt utbildad folkundervisning än hos oss, synes det mig, att man utan skada skulle kunna öfvergå från den hittills gällande förmögenhetsprincipen till personlighetsprincipen, åtminstone i den utsträckning, som här föreliggande motioner angifva, nämligen i fråga om val af stadsfullmäktige.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den af herr Zetterstrand m. fl. afgifna reservation.

Herr Danielsson: Herr talman, mina herrar! Jag vill blott säga ett par ord. Jag har en anmärkning att göra mot hvad herr Larsson i Lund yttrade. Han nämnde bland annat, att de större skattdragande finge skatta af sitt öfverflöd och de mindre skattdragande med sin nödtorft. Det händer emellertid ganska ofta, att de mest fattiga få proportionsvis erlägga den största skatten. Det kan nämligen inträffa, i synnerhet på landsbygden, att en person köper en större egendom utan att hafva någonting att betala med. Men han måste ändock erlägga skatt efter egendomens taxeringsvärde. Skatten påföres honom, äfven om han själf nästan icke har någonting. Jag tror därför, att det är oriktigt att såsom nämnde talaren säga, att ifrågavarande persons intressen icke skulle sammanfalla med de mindre bemedlade klassernas, äfven om han är jämförelsevis högt beskattad. Jag tror för min del, att han åtminstone hyser samma intresse för sparsamhet i alla former som dessa klasser.

Det var endast denna lilla anmärkning, jag ville göra.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner 1:o) på bifall till utskottets hemställan, 2:o) på afslag å berörda hemställan och bifall i stället till den af herr Zetterstrand med flere afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen, och 3:o) på afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till

Om införande af lika rösträtt och proportionell valmetod vid val till stadsfullmäktige. (Forts.)

den af herr Nilsson i Skärhus och friherre Bonde afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den under 2:o) framställda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes. Med anledning häraf upptog herr talmannen för bestämmande af kontrapropositionen ånyo de öfriga propositionerna, af hvilka den, som afsåg bifall till utskottets hemställan, nu förklarades hafva flertalets mening för sig. Men jämväl i fråga om kontrapropositionen äskades votering, i följd hvaraf nu först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen angående lagutskottets utlåtande n:o 41 antager bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den af herr Nilsson i Skärhus och friherre Bonde afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Den votering, som sålunda anställdes, utvisade 103 ja mot 71 nej; och erhöll följaktligen propositionen för hufvudvoteringen följande af kammaren godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren med afslag å lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 41 bifaller den af herr Zetterstrand med flere afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Denna senare votering utföll med 77 ja, men 94 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Härefter föredrogs och godkändes Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 10, i anledning af motion angående skrifvelse till Kungl. Maj:t om en kommitté för utredning om nya järnvägsbyggnader och kanaliseringsföretag.

§ 4.

Angående förbud att vid jakt använda mausergevär m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förbud att vid jakt använda mausergevär m. m.

I en inom Andra Kammaren väckt och till utskottet remitterad motion, n:o 39, hade herr *O. A. Ericsson* i Ofvanmyra hemställt, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta förslag till lagar dels angående förbud att använda mausergevär vid jakt och dels angående särskildt straff för begången oförsiktighet vid målskjutningar, samt om möjligt till nästa Riksdag framlägga desamma till Riksdagens behandling.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af motionären,

Herr Ericsson i Ofvanmyra, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag måste beklaga, att utskottet afstyrkt föreliggande motion. Jag gör detta icke därför att jag är motionär, utan fastmera därför att jag är öfvertygad, att någonting bort åtgöras i motionens syfte. Om utskottets ledamöter haft den erfarenhet af dessa gevär, som vi på den trakt jag tillhör, så är jag öfvertygad om, att det behandlat motionen på annat sätt. Då jag säger detta, så förvånas jag icke öfver att utskottet behandlat motionen på detta sätt. Ty om man icke har nu nämnda erfarenhet, så är det naturligt, att man ställer sig till frågan som utskottet gjort. Jag skulle själf under denna förutsättning icke hafva varit med om en bestämmelse i motionens syfte. Men då dessa gevär till följd af sina egenskaper visat sig få en för hvarje år allt starkare spridning — hvilket också framgår af utskottets betänkande — så är det naturligt, att erfarenheten om de följder, som användningen af dessa gevär kunna föra med sig, måste blifva större år från år. Jag har i min motion omnämnt såsom exempel, hurusom en hemmansägare sistlidne höst blef skadad af en mauserkula. Men detta var icke det enda exemplet. Man fick höra talas om än den ene, än den andre, som varit nära däran att träffas af

Angående förbud att vid jakt använda mausergevär m. m. (Forts.)

dylika kulor. Min son vistades strax utanför min gård vid ett tillfälle och fick då höra en sådan kula susa förbi. Och hästen höll på att falla i sken till följd af det ljud, kulan hade. Jag vill med detta påpeka, huru oförsiktig man är vid begagnandet af dessa gevär.

Nu erkänner utskottet i sin motivering, att min framställning är synnerligen beaktansvärd med afseende på det föreslagna förbudet att använda dessa gevär vid jakt. Och det erkänner också, att min framställning är riktig därutinnan att dylikt förbud borde inflyta i en jaktlag. Men, säger utskottet, då vi icke hafva sådan jaktlag, så kan utskottet icke förorda någon åtgärd i det hänseendet. Men jag vill då påpeka, att jag föreslagit en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till lag i detta syfte och att nämnda förslag borde intagas i en påtänkt jaktlag. Vi hafva ju två gånger, om jag icke misstager mig, haft förslag till dylik lag före i Riksdagen, men det har blifvit afslaget. Jag tror dock, att denna fråga mognar mer och mer, och att vi förr eller senare måste antaga en jaktlag. Jag tror sålunda att det icke varit ur vägen, att utskottet gått mig till mötes i detta afseende och begärt ett förslag i ämnet. Det hade då därjämte kunnat tjäna till en uppmaning åt regeringen att än en gång försöka sig på en jaktlag. Och jag tror, att det nu förefinnes större utsikt till framgång, särskildt om regeringen tager hänsyn till de önskningar, som i synnerhet från Andra Kammarens sida ställas på en sådan lagstiftning.

Hvad beträffar min andra framställning i motionen, som gäller särskildt straff för oförsiktighet vid målskjutning, har utskottet helt och hållet ställt sig på en afvisande ståndpunkt. Utskottet påpekar »de i allmänna strafflagen förekommande stadganden om ansvar för vållande till annans död eller till kroppsskada, hvilka innehålla straffbestämmelser af ända till 2 års straffarbete», hvilka synas utskottet för ändamålet fullt tillräckliga. Jag vill medgifva att för en, som blir vållande till annans död eller till kroppsskada, kan detta vara ett ganska stort straff. Men jag vill fråga herrarne, om detta är någon tröst för den skadade eller hans närmaste. För öfrigt är detta endast att bestraffa oturen. Har man vid sådan oförsiktighet haft oturen att skada någon, så skall han straffas och det ganska hårdt, men om kulan endast snuddar förbi om det också vore en hel folksamling, då undkommer man straffet helt och hållet. Jag anser således att det är oförsiktigheten såsom sådan som bör bestraffas. Dessutom har utvecklingen gått så afsevärdt framåt på skjutvapenteknikens område, att man äfven i lagstiftningen bör följa efter på detta område. Det kan icke bestridas, att man förr haft lättare att öfverskåda verkningarna af oförsiktighet, då man hade dåliga gevär eller sådana, som icke hade så lång kulbana, eller kulor, som icke hade någon större

Angående förbud att vid jakt använda mausergevär m. m. (Forts.)

genomträngningsförmåga. Nu däremot, då man har dessa mausergevär, som hafva en så långstrykande kulbana och kulor med sådan genomträngningsförmåga, är risken vida större. Och man måste erkänna, att skyttarne ännu icke lärt sig inse, hvilka faror deras oförstånd kan vålla.

I min hemtrakt har man visserligen skytteföreningar, och man har anordnat skjutbanor, där man på vissa tider samlas för att uppöfva sin skjutskicklighet. Men under mellantiderna, då ynglingarna äro hemma och de vilja på någon ledig stund öfva sig i skjutvapnens bruk, då gifva de sig icke tid att gå till skjutbanorna, utan de inrätta provisoriska skjutbanor. Och det har visat sig, att dessa försök äro vågade försök. Då man vanligtvis väljer en husvägg eller annat föremål utan skydd af kuperad mark, så har det visat sig, att kulorna genomborra föremålet och fortsätta långa sträckor och man vet icke, hvem som kan stå i skyttelinjen. Jag skulle vilja hemställa till herrarne, huruvida man icke allvarsammare borde tänka på denna sak, innan större vådor uppstå. Jag tror, det vore i vårt försvars välförstådda intresse.

Då utskottet, som sagdt, delvis erkänt motionens goda syfte och erkänt, att motionären har åtminstone delvis rätt i sin framställning, så skall jag hemställa, huruvida icke kammaren ville återremittera ärendet till utskottet, för att det må göra en framställning i motionens syfte. Jag vet, att åtskilliga anmärkningar göras mot motionen, men jag tror, att dessa äro af mindre betydelse, och att således ett försök bör göras i frågan i form af ett skrifvelseförslag.

Jag hemställer därför, herr talman, om proposition på mitt yrkande om återremiss.

Herr Tamm: Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill påpeka, att motionären föreslagit, att åtgärder skulle vidtagas endast mot mausergevären. Men det kan icke förnekas, att vid oförsiktigt begagnande blifva alla kulgevär farliga, och det finnes flera andra system af kulgevär än mausersystemet med samma genomträngningsförmåga och samma kulbana som detta. Vårt näst sista armégevär är synnerligen farligt, och äfven hagelgevären kunna vid oförsiktigt begagnande vara riskabla. Vidare tror jag, att den omständigheten att mausergevären äro så dyra i förhållande till andra till jakt användbara gevär, äfven styrker utskottets uttalade framställning.

Om det är tillåtet att jaga enligt jaktstadgans bestämmelser, så bör man väl icke förmena dem, som funnit sig vid utöfvande af jakt hafva den största nyttan af ett visst gevär, att använda det vapen, som på kortaste tid dödar det villebråd, de vilja ned-

Angående förbud att vid jakt använda mausergevär m. m. (Forts.).

lägga. Detta synes mig vara det mest talande skälet för utskottets hemställan.

Vidare tror jag, att det är omöjligt att få ett lagförslag, hvarigenom användande af mausergevär blefve förbjudet vid jakt, ty det är omöjligt att öfvervaka ett sådant stadgandes efterlefvande.

På grund af dessa skäl tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre De Geer: Herr talman! Jag skall endast be att få uttala min sympati för motionärens framställning.

Jag tror, att det skulle komma att leda till ganska många olyckor, om mausergeväret mera allmänt blefve användt vid jakt; och detta kan nog befaras, enär detta gevär oaktadt det högre priset redan blifvit inköpt till målskjutning af mången, som kanske ej dessutom vill inköpa en särskild jaktbössa. Visserligen säger utskottet, att »sådan fara icke vore undanröjd genom ett förbud för mausergevärens användning vid jakt, enär utom mausergevär andra långskjutande gevär finnas, hvilkas användning för nämnda ändamål kan medföra enahanda fara». Men långt innan jag hörde talas om det olycksfall, som omnämnes af motionären, hyste jag för min del den öfvertygelsen, att många olyckor måste komma att inträffa, om dessa gevär, med deras långa skottvidd och stora genomträngningsförmåga, af oförsiktiga skyttar blefve använda vid jakt eller skjutning i skogig terräng. Det är visserligen sant, att också åtskilliga andra långskjutande gevärsmodeller förefinnas. Men dessa hafva icke i vårt land vunnit samma spridning. Och man torde för öfrigt kanske äfven mot deras oförsiktiga användning kunna utfinna lämpliga åtgärder. Då jag emellertid för närvarande icke kan framlägga något förslag om, huru saken bäst borde ordnas, har jag icke något yrkande att göra.

Herr Thylander: Herr talman! Inom utskottet hyste jag och flere med mig den åsikten, att något borde göras i motionens syfte, och den åsikten har jag haft länge. Vi samtalade om saken i utskottet, och jag trodde i början, att något skulle kunna göras. Men när vi kommo närmare in på frågan, funno vi att den var för färsk. Det är sant, att några olyckstillbud inträffat, men de fallen äro blott sporadiska. Man kan icke gärna på dem bygga beslut om en sådan skrifvelse, som motionären föreslagit. För min del lät jag mig därför slutligen nöja med att utskottet uttalade sig vänligt angående det syfte, som motionären framställt, och jag tycker, att utskottet denna gång gjorde så pass mycket, som det kunde göra. Är det så, att ett slarfaktigt handhafvande af mausergevär kommer att visa sig medföra olycksfall i någon större utsträckning, så torde frågan nog komma igen, och då torde den ock komma i en annan form. Det torde kunna sättas i fråga,

Angående förbud att vid jakt använda mausergevär m. m. (Forts.)

huruvida icke ett åsyftadt stadgande skulle med större eftertryck kunna införas i en blifvande jaktlag, och om en dylik lag kommer före, så torde man lämpligen då kunna passa in det där. Utskottet har uttalat som sin mening, att sådan jakt som den af motionären omförmälda är en okynnesjakt, ty det är utskottets åsikt, att den icke kan betraktas annat än som okynne. Och därmed tycker jag motionären kan vara nöjd. Min öfvertygelse är, att man ingenting vinner med att ärendet återremitteras, ty utskottet kan sannerligen icke göra något däraf. Skulle något kunna uträttas, så skulle det vara i form af en ny motion, men sådan torde icke kunna väckas vid denna riksdag, så långt som denna redan framskridit. Vi hafva nog att göra ändå, utan att få denna fråga återremitterad.

Då det emellertid nu är vid den tid på dagen, då man icke gärna vågar sig på att begära omröstning i en fråga sådan som denna, och då kamraterna omkring mig hota med att yrka bifall till motionärens förslag, om jag icke slutar, så skall jag icke yttra något vidare, utan inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner å de under öfverläggningen gjorda yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Angående rätt att antagas till reservofficersvolontärer vid armén.

Slutligen företogs till afgörande Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:r 12, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående rätt för elever, som utexaminerats från de tekniska elementarskolorna, att antagas till reservofficersvolontärer vid armén.

Till utskottet hade hänvisats en af herr *E. O. V. Wavrinsky* i Stockholm väckt motion, n:o 133, uti hvilken motionären föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om utfärdande af sådana bestämmelser, att elever, som från de tekniska elementarskolorna med godkända kunskaper utexaminerats, blefve berättigade att antagas till reservofficersvolontärer vid armén, därest de för öfrigt fyllde de fordringar, som kungörelsen af den 14 mars 1902 därför stadgade.

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle om utfärdande af sådana bestämmelser, att elever, som utexaminerats med godkända kunskaper från de tekniska elementarskolorna, blefve berättigade att antagas till reservofficersvolontärer vid armén, därest de för öfrigt fyllde de fordringar, som kungl. kungörelsen den 14 mars 1902 därför stadgade.

Vid utlåtandet var fogad reservation af herrar *von Schéele* och *Lindvall*, hvilka yrkat, att förevarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Angående rätt att antagas till reservofficersvolontärer vid armén. (Forts.)

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet på begäran lämnades till

Herr Lindvall, som yttrade: Ehuru jag och min vördade medreservant intet haft att invända mot beredande åt de tekniska elementarskolorna af samma rätt, som genom kungl. kungörelsen den 14 mars 1902 är andra med dem väsentligen likställda läroverk beredd, hafva vi likväl ansett oss böra tillråda en *afvaktande* ställning till saken i dess helhet på följande grunder.

Genom kungörelse af den 14 mars 1902 har Kungl. Maj:t utfärdat nya bestämmelser angående sättet för officers- och reservofficersvolontärers antagning och utbildning. Därigenom hafva de förut rådande förhållandena blifvit ändrade. De volontärer, som år 1902 antogos enligt de nya bestämmelserna, blifva officerare först nästa år, 1904, och först då kan man bilda sig en föreställning om i hvad mån de nya bestämmelserna förmå tillföra armén dugliga reservofficerare. Redan har en beaktansvärd tillväxt i reservofficersvolontärernas antal inträdt, i det att sistlidne år 38 sådana anställts mot högst 20 under något föregående år, hvarjämte den vidtagna anordningen med öfvertaliga officersvolontärers öfvergång till reservofficersvolontärer medför utsikt till fortskridande afsevärd ökning. Det synes mig under sådana förhållanden icke lämpligt att redan nu påkalla ändringar härutinnan.

Det är sannolikt icke en fråga ensam för sig att utsträcka rätten att bli antagen till reservofficersvolontär till de tekniska elementarskolornas elever. Det är mycket möjligt, att denna rätt med lika goda skäl skulle kunna utsträckas till elever vid andra läroanstalter. Enligt hvad jag hört, har ett privat läroverk här i Stockholm gjort förfrågningar, om icke rätt skulle kunna medgifvas dess elever att bli antagna till reservofficersvolontärer. Detta gör, att ändringen i de gifna bestämmelserna torde böra göras mera genomgripande, än hvad majoriteten inom utskottet tänkt sig. Skulle man göra en utsträckning ena gången till en grupp af läroanstalter, andra gången till andra läroverk, så kunde dock sedan ytterligare andra skolor komma och genom jämförelser visa, att deras elever icke kunna vara egentligen underlägsna de öfrigas. På sådant sätt skulle fordringarna komma att sänkas och sänkas, utan att man finge någon tydlig gräns att stanna vid. Bäst synes mig tills vidare att lugnt hämta erfarenhet, huru de först i fjol gjorda bestämmelserna komma att i praktiken verka. Visar det sig önskligt att vidga antalet af de läroverk, hvilkas elever nu få blifva reservofficersvolontärer, så kunde ju denna vidgning ske på en gång och med stöd af vunnen erfarenhet. Och särskildt lyck-

Angående rätt att antagas till reservofficersvolontärer vid armén. (Forts.)

ligt vore det, om en sådan vidgning kunde göras i anslutning till den ändring i organisationen af de allmänna läroverken, som är ifrågasatt, ty då finge man en fast grund att bygga på.

Jag tror därför att det är lämpligast att tills vidare se tiden an.

På grund af hvad jag anfört yrkar jag, herr talman, afslag å motionen.

Herr Bengtsson i Borås: Herr talman! Jag beklagar att så sent behöfva taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Men då jag står här ensam såsom representant för den tekniska undervisningen, torde det tillåtas mig att i denna fråga säga några ord.

Om jag håller mig till reservationen, så finner jag, att den uteslutande är af formell art, och att reservanterna stödja sitt afstyrkande på trenne skäl. Det ena är det, att kungörelsen är alltför ny, för att någon *nämnvärd* erfarenhet om dess verksamhet kunnat vinnas. Jag tror mig emellertid veta, att den erfarenhet, man redan vunnit, visat, att tillströmningen och anmälningen till dessa reservofficersvolontärskurser ännu icke är synnerligen stor. En erfarenhet har man dock vunnit, som icke kan bestridas, nämligen den, att elever från de tekniska elementarskolorna hos Kungl. Maj:t gjort underdånig framställning om att få deltaga i reservofficerskurserna. Detta synes mig vara en erfarenhet, som kan vara väl värd att nämnas. Detta om det första skälet.

Hvad det andra skälet beträffar eller att man skulle afvakta utgången af läroverkskommitténs förslag angående inrättande af särskild afgångsexamen för lärjungar, som vid 15—16 års ålder önska sluta sin skolgång, vill jag om det skälet anmärka, att ett af de sätt, man begagnar, då man vill motarbeta denna fråga, är, att man söker sammankoppla den med en annan. Således anser jag ej heller det skälet hållbart.

Det tredje skälet är likt det andra. Man skyller på att utredning behöfves, om huruvida äfven andra läroanstalter borde berättigas att på samma sätt som de i kungörelsen bestämda bereda sina alumner rätt att blifva reservofficersvolontärer. Det är också ett vanligt skäl, att när man vill undanskjuta en sak, så skyller man på bristande utredning. Jag tror mig således hafva reducerat till deras rätta värde reservanternas skäl, hvilka, som sagdt, uteslutande äro af formell art.

Men det finnes äfven andra skäl än de formella, till hvilka man bör taga hänsyn, sådana som äro grundade på rättvisa och å andra sidan på hvad vårt försvar kräfver. Uti den kungl. kungörelsen heter det, att för att blifva antagen till reservofficersvolontär fordras det och det, samt att »aspirant skall hafva aflagt mogenhetsexamen eller genomgått sjökrigsskolans sjätte landklass. Därest icke mogenhetsexamen aflagts, skall volontär, för att blifva

Angående rätt att antagas till reservofficersvolontärer vid armén. (Forts.)

antagen, i stället hafva med godkända kunskaper genomgått någon af följande skolor:

högre afdelningen af Chalmers tekniska läroanstalt i Göteborg;

B- eller C-kursen af Frans Schartaus praktiska handelsinstitut i Stockholm;

ettåriga fackkursen af Göteborgs handelsinstitut;

landtbruksinstitutet vid Alnarp;

landtbruksinstitutet vid Ultuna.»

Utaf hvad anledning de tekniska elementarskolorna icke blifvit intagna i denna kungörelse, kan jag icke förstå. Jag åtager mig att, om så är nödvändigt, bevisa, att de tekniska elementarskolornas elever i afseende på underbyggnad och utbildning icke stå efter, om jag undantager Chalmers tekniska läroanstalt, något af de läroverk, som här omnämnas. Jag vågar påstå, att de i vissa afseenden stå framför desamma. Jag vill endast nämna, att i afseende å matematisk utbildning äga de samma kunskaper som realstudenter, och att i vissa afseenden hafva de en grundligare utbildning. Deras utbildning är praktisk-teknisk, och om något yrke är praktiskt, är det väl krigarens yrke, ja, jag påstår, att det är i vissa afseenden praktiskt-tekniskt. Det kan enligt mitt förmenande icke finnas några på rättvisa grundade skäl, af hvilka de tekniska elementarskolorna böra uteslutas från den kategori, som nämnes i kungörelsen. Jag vill till stöd för detta mitt påstående anföra särskilda skäl, som icke förut äro anförda i utskottets förslag.

Enligt Kungl. Maj:ts »instruktion för militäröfningarnas bedrifvande vid de högre allmänna läroverken, folkskolelärareseminarierna och de tekniska elementarskolorna», hvilken instruktion är af den 12 aug. 1902 och alltså trädde i verket förra året, äro eleverna vid de tekniska elementarskolorna skyldiga att undergå en viss militärisk utbildning under sin skoltid. Det heter i den kungl. instruktionen, att »militäröfningarna vid de högre allmänna läroverken, folkskolelärareseminarierna och de tekniska elementarskolorna afse att förbereda och grundlägga lärjungarnes kommande värnpliktsutbildning, så att de för ändamålet lämpliga bland dem sedermera under tiden för värnpliktens fullgörande eller under den ytterligare tid, som kan därtill erfordras, må kunna utbildas till reservbefäl». Kungl. Maj:t har således genom denna instruktion förklarat, att de tekniska elementarskolornas elever lika väl som de högre allmänna läroverkens äro lämpliga att utbildas till reservbefäl. Kungl. Maj:t har anbefallt, att »öfningarna skola äga rum under högst fyra veckor vid höstterminens början, och skall hvarje afdelning härunder öfvas sammanlagdt 60 timmar, med öfningstimmarna så förlagda, att alla, som tillhöra samma afdelning, kunna öfvas samtidigt, samt att splittring af öfningstimmar undvikes». Någon dylik militärutbildning förekommer icke vid

Angående rätt att antagas till reservofficersvolontärer vid armén. (Forts.)

öfriga läroanstalter, som i kungörelsen äro omförmälda. Jag har vändt mig till rektorerna vid de tekniska elementarskolorna i Malmö, Norrköping och Örebro, där äfven högre allmänna läroverk äro förlagda, för att få höra, huru militäröfningarna där förra hösten slogo ut, då de för första gången förekommo.

Från Malmö erhöll jag ett så lydande intyg: »Därom anmodad får jag härmed såsom min åsikt uttala, att ynglingar, som fullständigt genomgått tekniskt elementarläroverk, hafva utmärkta förutsättningar att kunna blifva dugliga reservofficerare. Malmö den 19 mars 1903. Fr. Berling, major vid infanteri 25, gymnastiklärare vid Malmö tekniska elementarläroverk». Från Norrköping skrifver rektor: »Såsom af bifogade »Instruktion för militäröfningarnes bedrifvande» synes, äro kurserna för de båda skolornas elever något litet olika (se sid. 10), men detta är af ringa eller ingen betydelse, enligt hvad tekniska elementarskolans gymnastiklärare, löjtnant Otto Ahnström, alldeles nyss försäkrat mig. Han ansåg, att teknisterna genom sin högre medelålder och därmed följande större mognad hade goda förutsättningar att på sina 3 år vinna lika god militärisk utbildning som allmänna läroverkets elever på deras 4 år. Han ansåg äfven, med den kännedom han vunnit vid ledandet af teknisternas gymnastiköfningar, att tekniska skolans elever skulle kunna blifva synnerligen goda reservofficerare.» Ett liknande intyg har jag fått äfven från Örebro. Jag vill icke ingå i vidare detaljer, men jag hemställer emellertid till kammaren, huruvida det kan vara lämpligt att tillbakavisa goda krafter, som själfmant erbjuda sig att bli reservofficersaspiranter.

Jag anhåller vördsamt, herr talman, att få yrka bifall till den föreliggande motionen.

Häruti instämde herrar *Bergström*, *Nyström*, *Berg* i Stockholm, *Eklund*, *Johansson* i Öija, *Zetterstrand*, *Hazén*, *Matsson*, *Carlheim-Gyllensköld*, *Hellman*, *Dahlgren*, *Svensson* i Saläng, *Erikson* i Öfre Odensvi och *Broström*.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de under öfverläggningen gjorda yrkandena, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen; och skulle, jämlikt 65 § 3 mom. riksdagsanordningen, detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 35, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af vissa delar utaf ett lån, som från odlingslåne-

fonden beviljats för utdikning och odling af mark till, bland annat, Häradsö i Åkers socken af Jönköpings län; och

n:o 39, i anledning af dels Kungl. Maj:ts i statsverksproposition gjorda framställning om anslag för anläggning af vissa telefonledningar, dels ock Kungl. Maj:ts i särskild proposition framställda förslag om beredande af lånemedel till fortsatt utveckling af statens telefonväsende;

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i fråga om inlösen och afskrifning af de frälseräntor, hvilkas inlösen ej åligger statsverket; och

n:o 15, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om användning af torf till eldning vid statens järnvägar och statens öfriga verk; samt

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 16, i anledning af väckt motion angående utredning af orsakerna till rådande prästbrist.

§ 7.

Herr *O. W. Redelius* aflämnade en motion, n:o 176, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ecklesiastik boställsordning.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *C. I. Carlsson* i Norra Smedstorp under 14 dagar fr. o. m. den 26 mars,
» *O. A. Brodin* under fyra dagar fr. o. m. den 23 mars,
» *A. Ekman* under 5 dagar fr. o. m. den 23 mars,
» *A. A. Johansson* i Möllstorp under 14 dagar fr. o. m. den 27 mars,
» *N. Boström* under 14 dagar fr. o. m. den 26 mars,
» *P. P. Waldenström* under 4 dagar fr. o. m. den 23 mars,
» *A. F. Burman* under 14 dagar fr. o. m. den 26 mars,
» *K. F. G. Almqvist* under 2 dagar fr. o. m. den 23 mars,
» *J. Andersson* i Öhrstorp under 14 dagar fr. o. m. den 26 mars och
» *H. G. Hjärne* under 7 dagar fr. o. m. den 28 mars.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2,38 på natten.

In fidem
Herman Palmgren.

Stockholm 1903. Iduns Kungl. Hofboktryckeri.